

The background of the cover features a low-angle shot of trees with vibrant autumn foliage in shades of yellow, orange, and red against a bright blue sky with wispy white clouds. Several birds are captured in flight, scattered across the upper right portion of the sky.

В.П.ПОЛОВИНЧУК

ФЛОРИДА

В.П.ПОЛОВИНЧУК

ФЛОРИДА

Р О М А Н

Книга перша

ВІННИЦЯ – 2016

Половинчук В.П. ФЛОРИДА. Роман. Книга перша. Вінниця:
- 2016. – 106с.

Про кохання та життя українців за кордоном у черговому творі академіка В.П. Половинчука. Повісті «Від хулігана-пастушка – до академіка», «Закоханий хабарник», «У кожного своя доля», «Любов педагогічна», «Учитель танців», «Сміються, плачуть солов'ї» та романи «Любов зла – полюбиш...», «Цветы Софии», «Червоне – то любов», «Небесний сектор» опубліковані у 2010-2015р.р.

Присвячую славіній студентській молоді

Збіг з реальними подіями випадковий. Усі персонажі вигадані.

1. Зворотній квиток

Студент першого курсу технологічного університету Максим мріяв попрацювати в США. Привабливе життя у тій країні дозволить, так йому здавалось, себе повністю реалізувати. Високий, чорнявий, гарної зовнішності хлопець ще зі шкільних років почав готувати себе до наступного дорослого буття. Надивившись різних західноєвропейських та американських фільмів, він розумів, що лише впевнена у собі, фізично здорова, сильна та тренована людина зможе гідно влаштуватись у майбутньому, заробляти чесною працею на нормальне прожиття. Тому вранці добре снідав, а на зекономлені кошти поступово купив розбірні гантелі та 24-х кілограмову гирю, якими залюбки тренувався зранку та після занять. За збірну команду школи грав у баскетбол. В одинадцятому класі підтягувався на перекладині до сорока раз та віджимався від підлоги більше чотирьохсот. Жоден учень не міг з ним у цих видах зрівнятись. Учився без «трійок», професійно працював на комп'ютері. А ще майже щовечора з ранньої весни до глибокої осені ходив з двома товаришами до центру міста, де юнаки часто влаштовували «розбірки» між «вуличними командами» з різних мікрорайонів. Його, дякуючи баскетбольним змаганням, у місті знали і залюбки прийняли до однієї з найсильніших «команд», між якими постійно точилась боротьба за вплив серед молоді. Доходило до бійок. Суботніми вечорами від «команд» виділялось по одному бійцю і вони на кулаках у безкомпромісному двобої доказували, хто спритніший. Три нейтральних арбітри визнавали переможця, команда якого і панувала тиждень у центрі міста. Переможці могли зупинити любо-

го юнака, забрати у нього пасок, гроші, цигарки, мобільний телефон. Наступної суботи знову кулачні бої. Максим декілька раз брав в них участь, іноді виходив переможцем, іноді програвав. Часто приходив додому у синцях. Та битись кулаками навчився. Матері казав, що займається боксом.

- Нащо тобі, сину, цей бокс? – бідкалась матуся. - Он під оком синяк. Могли в саме око вдарити. А ребра цілі? Не дай Бог, станеш інвалідом, що ми тоді робитимемо? Ти ж у нас один. Лише на тебе в старості надія. Невідомо ще, яка буде невістка. У сусідів невістонька слова не дає сказати свекрусі. Командує! Краще займався б плаванням, чи велосипедним спортом.

Батько лише посміхався. Він сам був подібним у молодості і добре пам'ятав, як у таких боях гартується воля та впевненість у досягненні мети, встановлюється твердий чоловічий характер.

- Піде служити до армії, там його ніхто не посміє зачепити, - підтримував сина. - В нашій роті старші дуже знущались над «карасями». А Максим зможе постояти за себе. Дивись, який він накачаний. М'язи так і грають під футболкою. Я підтягувався на перекладині дванадцять раз, а він – сорок! Наш сержант Дмитро Деривус п'ять раз підтягувався однією рукою. От який сильний був!

Та якось хлопець мало не потрапив до великої халепи. Разом з двома старшими від нього юнаками, один з яких приїхав до центру на авто, вони затримали старшокласника з іншої команди. Той не віддавав дуже гарну футболку. Здирати з нього не стали. Адже могли порвати. Як той не старався вирватись, як не відбивався, взяли на руки, посадили до машини і вивезли на окружну дорогу до лісу. Там футболку все таки зняли, а непослуха прив'язали до дерева. Сміючись, усі сіли до машини, повернулись до міста, посиділи веселою компанією в кафе і пізно увечері розійшлись. Про хлопця у лісі ніхто навіть не згадав. Та Максим був іншого виховання. Він зразу вирішив визволити бранця. До лісу було кілометрів з шість. Він майже пробіг цю відстань і без страху в темноті підійшов до прив'язаного юнака. Той тихо плакав, повиснувши на мотузках. Коли побачив Максима, перестав плакати.

- Розв'яжи мене, - попросив жалібно з надією. - Руки давно задерев'яніли. Уже їх не відчуваю. Я тебе бачив на баскетбольному майданчику в центральному парку. Ти гарно граєш.

- Чого пожалів футболку? Так міг і душу Богові тут віддати. Пішли, уже пізно, - відв'язав його Максим.

- Футболку дівчина подарувала. Що б я їй сказав? - потираючи затерплі руки та ще не вірячи визволенню, по дорозі розповів юнак. - Вік тебе не забуду. Хто б мене тут знайшов? Від дороги метрів п'ятдесят. Ліс густий. Автомашини з гуркотом весь час пролітають далі. Крику ніхто не почув. Та й уже сили не було кричати.

- Пропоную обом мовчати про цю пригоду, - сказав уже в місті, потискуючи на прощання руку, Максим. - Свідків немає. А ті двоє виродків ще не таке можуть утнути. Краще давай дружити. Ти сильний. Але що міг вдіяти проти нас. Ледве запхали до машини. Чого тоді не кричав?

- Соромно було. Та й не думав, що таке станеться. Мені приємно, що ти запропонував дружити. Дай номер свого мобільного.

Уже вдома хлопець зі страхом зрозумів, що за таке хуліганство можна було потрапити до в'язниці. Став все рідше ходити на кулачні бої, повісив під яблунею «грушу» і на ній тренувався до поту.

Максим сам вибрав технологічний університет. Поступити на державне замовлення не зміг. Батькам прийшлося за навчання платити. Товариш з другого курсу минулого літа побував у США. Знайомі допомогли знайти нормальну роботу пакувальника і той привіз додому тисячу доларів. Тому Максим і вирішив поїхати до Америки заробити гроші. Був впевнений: це буде не дуже складно. Для одержання візи потрібно було у посольстві пройти співбесіду англійською мовою. Хлопець розпитав товариша, що для цього потрібно знати, і пішов на платні курси. Зі школи мав якісь знання. Та на перших же заняттях зрозумів, що ці знання зовсім недостатні. Прийшлося сісти за підручники, дивитись без перекладу фільми англійською мовою. В університеті навчались іноземці. Знайомився з ними і старався розмовляти англійською. Через два місяці з'явилась впевненість, що співбесіду пройде. Та ще потрібні було оплатити фірмі, що гарантувала трудовлаштування в США. Гроші після невдалих роздумів надали батьки.

- Добре, що сам вирішив заробити кошти на оплату навчання, - похвалив сина батько. - Мати не хоче тебе відпускати так далеко. Та колись потрібно ставати дорослим. Біля спідниці не відсидишся. Ти лише добре розпитай, щоб фірма-посередник не обманула.

- Я розпитав. Через цю фірму місяць тому оформлялись двоє наших третьокурсників. Уже телефонували, що нормально працюють. Один фасувальником товарів, другий прибиральником.

Юнак приїхав до Києва електричкою дуже раненько. Та до посольства уже була велика черга, біля якої крутились декілька молодиків. Один тихо запропонував Максиму купити чергу. Але лишніх грошей у хлопця не було. На співбесіду потрапив після обіду. Над дверима посольства майорів прапор США. На вході стояли два струнких морських піхотинці у військовій формі. У просторій приймальні за скляною перегородкою сиділа молода жінка. Максим звернувся до неї через віконце.

- Я студент, - подав закордонний паспорт і студентський квиток.
- Дозвольте поїхати на літні канікули до США і вдосконалити знання з вашої мови. У нашому університеті є дві групи, де всі предмети викладаються англійською. Хочу перейти туди навчатись. Адже найцікавіша інформація в Інтернеті подана англійською.

- Це дуже похвально, - чистою російською відповіла жінка. - Та вам потрібно пройти співбесіду. Зайдіть до тієї кімнати, - повернула документи і показала у бокові двері.

В невеликій кімнаті під прапором США та портретом сивого чоловіка на стіні за двотумбовим столом сидів рудий, дебелий, мордатий американець у синьому костюмі. Руде волосся на голові коротко підстрижене «їжачком». «Схожий на військового, а може й співробітник ЦРУ. Тут повинні добре перевіряти, щоб не пропустити шпигуна, чи терориста», - здогадався хлопець. На столі перед ноутбуком лежало стопкою декілька різнокольорових тек. Максим привітався англійською, подав документи. Чоловік мовчки показав рукою на стілець, що стояв перед столом, переглянув паспорт, щось заніс до ноутбука і почав розмову англійською:

- Ваше прізвище, чим займаєтесь? – пролунав хриплий голос.
- Швець Максим, студент першого курсу технологічного університету, - теж англійською чітко відповів хлопець.

«У нашого сусіда дядька Павла подібний голос, - подумав юнак, - із-за того, каже батько, що курить безфільтрову «Приму» та любить випити горілки. Напевне і цей американець подібний «любитель». Правда, від нього тютюном не тхне, як від дядька Павла.

Може американські цигарки не такі вонючі. Я пробував з хлопцями ту «Приму». Закашлявся до сліз і більше до рук не беру».

- Що знаєте про Сполучені Штати Америки? - продовжував «любитель», якого так зразу ж подумки назвав Максим

- Це одна з найбільш демократичних країн світу. Населення більше трьохсот мільйонів. П'ятдесят два штати. Столиця – місто Вашингтон, штат Колумбія. Названа на честь першого президента. США у другій світовій війні воювали у коаліції проти фашистської Німеччини та Японії. Мають найбільше атомних електростанцій, що виробляють найдешевшу електричну енергію.

Максим хотів продовжити про те, з якими країнами межують США, про гори та пустелі, про північний штат Аляску. Та «любитель» зупинив його рукою.

- З якою метою хочете відвідати США?

- Намагаюсь краще вивчити країну та англійську мову.

- Дуже похвально, юначе, - усміхнувся «любитель», - ось вам анкета. Заповніте і віддасте разом з паспортом жінці у віконце. А зараз зробимо відбитки ваших пальчиків. - Американець витяг зі столу і розкрив продовговату коробочку, прокатав по шерстяній подушечці кожен палець обох рук і зробив відбитки на спеціальному бланку. – Приїдете до посольства через три тижні за результатом. Думаю, він буде позитивним. До побачення.

Максим достроково за модулями одержав оцінки по заліках та екзаменах. І у кінці травня вилетів з Борисполя з пересадкою у аеропорту Лондона Хітроу до міста Майамі у штаті Флорида. Там фірма гарантовано обіцяла влаштувати рятувальником з оплатою вісім доларів за годину. Речей з собою дуже мало. У борсетці на пасочку через плече паспорт, мобільник, фотоапарат, зубна щітка з пастою, мило, квиток на зворотній шлях та декілька сотень доларів. У Борисполі в аеропорту познайомився з трьома хлопцями, що теж прямували до Майамі на літні роботи. Вирішили триматись разом.

Літак Боїнг-747, що вражав своїми розмірами, був заповнений пасажирами повністю. Приблизно через годину польоту стюардеси почали розвозити напої. На столику у них, крім різних соків, було навіть червоне вино. Максим попросив томатний сік. Подали ще якийсь кренделик у серветці. Хлопець випив, з'їв кренделик, зручно вмістився у кріслі і непомітно заснув. Прокинувся, коли літак

трохи підкинуло при посадці. Пересадка у величезному, світлому і надзвичайно чистому аеропорту повинна була бути через пів години. Пасажирів багато. Та хлопці швидко зорієнтувались по чисельних електронних табло, пройшли декілька переходів і знайшли необхідний термінал «В». При реєстрації виявилось, що при сильному зустрічному вітрі їх потужний Боїнг-747 з Борисполя запізнівся. Літак на Майамі відлетів п'ятнадцять хвилин тому. Хлопці розгубились, не знаючи, що робити. Реєстратор ще раз уважно переглянув їх квитки, паспорти, переговорив по телефону, зробив у квитках якісь відмітки і люб'язно заспокоїв:

- Прийміть вибачення адміністрації аеропорту. Ви не винні, що запізнались на рейс. Я відвезу вас нашим авто до готелю, відпочинете і через добу полетите до Майамі. Номер рейсу я вказав на квитках. Прожиття у готелі, вечеря і сніданок за рахунок аеропорту. З вашими візами ви спокійно зможете вийти до міста і оглянути наш Лондон. Коли ще у вас трапиться така нагода.

Величезний чотирьохповерховий головний корпус Хітроу в декілька раз більший від аеропорту Бориспіль. Біля чисельних терміналів десятки різнокольорових літаків з написами на бортах різними мовами. На злітних полосах майже через кожну хвилину з ревом то сідає літак, то злітає. По написах на літаках та намальованими прапорами країн на хвостах Максим зрозумів, що вони не лише з Європи та Америки, а з усіх континентів планети. Тільки що до терміналу «причалив» літак з Австралії. Он тягач відтягує турецького. Ще далі стоїть китайський. Біля кожного снують люди у спецівках. Одні працюють з багажем, інші щось перевіряють. До китайського під'їхав автозаправник і обслуга приєднує до крила товстий шланг. Будуть заправляти пальним.

«Як складно тут організувати роботу! - подумав. - Усі служби повинні працювати, мов годинник. А у нашому місті аеропорт давно не працює. Батько розповідав, що колись літаки АН-2 «кукурудзники» літали навіть до районних центрів, більш потужні - до Києва, Одеси, Львову, навіть за кордон. Тепер там базується військова бригада транспортної авіації. Цивільні літаки не літають».

Біля виходу їх чекав невеликий бус. Через пів години швидкої їзди між чисельними корпусами аеропорту були на місці. Реєстратор розмістив їх у готелі в двох номерах поряд, ще раз вибачився. По-

тім сказав, що завтра машина аеропорту їх чекатиме біля готелю о дванадцятій годині. Щоб не запізнювались. Літак о чотирнадцятій.

Просторий готельний номер на двох. Телевізор, телефон, бар, наповнений різнокольоровими пляшечками і пакетами з соками, декілька пляшок з пивом, ще щось у різних упаковках, стіл та два стільці, шафа, ванна кімната з дзеркалом, душем та унітазом. Чистота неймовірна. Все блищить. Максима вразили широкі ліжка, накриті сніжно білими покривалами. На подушках лежать рушники.

«У нас вдома і близько такого немає. І це все нам надали безкоштовно! Скільки ж коштує прожити тут одну добу?»

Хлопця, який опинився з ним разом у номері, звали Микита.

- Ти щось подібне бачив? Дорого видно? – запитав у нього.

- Я з батьками два роки тому відпочивав у Туреччині. Там був номер на трьох. Теж щось на зразок цього. Але скільки коштує, не знаю. Батьки платили в туристичному бюро за все. Можна запитати розцінки внизу у адміністратора.

- Не будемо питати. А то ще заставлять платити.

До номеру хтось постукав. Дівчина привезла на таці сніданок. Смажені яйця з нарізаними кусочками м'яса, салат з помідорів та огірків, апельсиновий сік і нарізаний білий хліб.

Не встигли вони поїсти, як заходять два їх товариші.

- Ви що, думаєте добу просидіти у готелі? – запитує один. – Наші візи дозволяють поїхати до міста. Гадаю, не скоро ми сюди попадемо. Потрібно скористатися нагодою і подивитись Лондон. Звичайно, тут все дорого. Якщо є хоч трохи доларів, поміняємо на фунти стерлінгів і поїдемо до центру. Біля адміністратора є карта міста. Я уже дивився. До метро тут зовсім близько.

Крім доларів, що надали у дорогу батьки, Максиму дали сто доларів бабуса з дідусем, які його любили більше, ніж дітей. Поки не пішов до школи, він майже весь час був з ними. Вони знали: внук пустотливий, зірок з неба не хапає. Тому наказували: «Сто раз подумай, перш ніж щось зробити! Це чужа країна. Порядки зовсім інші. Тримайся своїх хлопців і не ведись на якісь пустощі. Там даремно гроші не платять. Прийдеться, напевне, важко працювати. Та ти сильний, витримаєш. Краще б тут десь влітку заробив. Але якщо уже вирішив їхати до цієї Америки, то знай, що ми подумки весь час з тобою». Бабуса намагалась повісити йому на шию срібний

хрестик на ланцюжку та давала невелику іконку. Але внук відмовився, сказавши, що товариші будуть сміятись. Бабуся перехрестила Максима на прощання, поцілувала. Він знав, як вони його люблять, і пообіцяв, що постарається, щоб все було добре.

«Дійсно, - подумав Максим, - в Америці я грошей ще зароблю. А сто доларів, що дали бабуся з дідусем, можна потратити у Лондоні. Це ж столиця однієї з найпотужніших країн світу, колишньої колоніальної імперії Сполученого Королівства Великої Британії і Північної Ірландії, до якої входили навіть Індія, Канада, Австралія. Купувати нічого не буду. Лише подивлюсь місто».

Хлопці розпитали адміністратора, як пройти до метро. Станція метрополітену була зовсім невиразна, навіть не дуже добре освітлена. У Києві метро значно багатше, яскравіше. Вони поміняли долари на фунти, на схемі у павутині величезної кількості станцій ледве роздивились, на якій вийти, підійшли до каси взяти квитки на проїзд. Ціни надзвичайно вразили. Проїхати до центру міста коштувало сім фунтів! Це майже п'ятнадцять доларів! Правда, потрібно було проїхати багато станцій.

«З такими цінами не наїздишся! – завирувало у голові Максима. - Яка ж тут повинна бути зарплатня, щоб їздити на роботу? Декілька тисяч фунтів на місяць? Краще, напевне, мати своє авто. І дійсно, в фільмах показують, що вулиці у західних столицях забиті автомобілями. Доларів у мене обмаль, та поїду, відриватись від хлопців не буду. Подумають: пристав до них якийсь злидень. Стануть насміхатись, сторонитись».

Ескалатора на диво не було. Виявилось, що станція метро наземна. Мозаїчна підлога витерта ногами мільйонів пасажирів. У деяких місцях уже потрібно робити ремонт. Табло прибуття поїздів та назв станцій працює справно. Зразу ж можна зорієнтуватись, скільки часу піде на поїздку, о котрій годині прибудуть на потрібну станцію. Вагони не нові, але гарно пофарбовані. Пасажирів не так багато, як у Києві. Напевно, у години «пік» їх значно більше. Поїзд з гуркотом то пролітав над дорогами, то опускався до самої землі. За вікнами виднілись вузькі вулиці, площі, висотні будівлі, чудернацькі двоповерхові автобуси, автомобілі незнайомих марок. Їхали досить довго. Контролери, яких ніколи у київському метро не бачи-

ли, декілька раз перевіряли квитки. Нарешті їх станція «Темза». Вийшли і зупинились вражені красою незнайомого міста.

Станція майже на самому березі головної річки країни широкої Темзи, що проходить через весь Лондон. Гарної архітектурної форми береги закуті у бетон та мармур. По обох берегах висотні старі будівлі, шпилясті собори. Здавалось, що до ріки й не підійти. Та у багатьох місцях східці до самої води. На річці снують невеликі теплоходи, вітрильники, моторні катери. Неподалік знаменитий Тауерський підйомний міст. Його якраз підняли, щоб пропустити білий двопалубний пасажирський теплохід середнього розміру. Авто у довгих чергах чекають, поки міст опустять. Неподалік виднілись зубчаті темно сірі башти середньовічного Тауерського замку. З іншого боку - на вічній стоянці прип'ятий до набережної грізний крейсер часів Другої світової війни «Белфаст».

Хлопці зачаровано розглядали все навколо, фотографувались біля води та неподалік мосту.

- Нам потрібно обов'язково сфотографуватись біля знаменитої башти з часами «Біг Бен», - запропонував Микита, - А то ніхто не повірить, що ми побували у самому Лондоні.

- Де ж цього «Біг Бена» шукати? - здивовано запитав Максим.

- Розпитаємо у поліцейського. Он він стоїть біля переходу, - показав рукою один з хлопців.

Поліцейський у чудернацькому чорному шоломі з гумовою пащецею в руці на запитання українців розповів, що «Біг Бен» знаходиться в будівлі парламенту. Потрібно пройти три квартали проспектом королеви Вікторії, повернути направо. Там через п'ять кварталів буде «Біг Бен». Та наші хлопці мало не заблукали. Розглядаючи старовинні будівлі, вітрини, перехожих, вони пропустили необхідний поворот і прийшлося знову розпитувати. Нарешті побачили величну похмуру будівлю парламенту та збоку квадратну башту з чотирма циферблатами великого годинника на самому верху. Обійшли парламент і попали на широку Трафальгарську площу, на якій стоїть висока гранітна колона зі статуєю адміралу Нельсону. Все побачене дуже вражало, можна сказати – шокувало.

Надворі почало темніти. Потрібно було повертатись до готелю.

- Дуже шкода, що не змогли потрапити до Грінвічської обсерваторії, де починаються часові пояси. - промовив Микита. - Там про-

ведено білу лінію, переступивши однією ногою через яку, можна одночасно знаходитись у Західній і Східній півкулях Землі.

- Як це може бути? – недовіжливо запитав Дмитро.

- Міжнародна спілка астрономів давно прийняла рішення, що Грінвіцька обсерваторія розташована на так званому Грінвіцькому меридіані, який ділить нашу планету Земля на дві півкулі. Це нульовий меридіан. На схід від нього починаються часові пояси. Україна знаходиться у третьому часовому поясі. Коли на «Біг Бені» стрілки показували двадцятую годину, у Києві уже була двадцять третя.

- У нас в школі астрономію не викладали, - потупився Максим, - і я про такі речі вперше чую.

- Так у нас астрономію теж не викладали, - весело Микита. – Я просто ходив до гуртка молодих астрономів у палац школярів і юнацтва. Це надзвичайно цікава наука про планети, зірки, галактики. Там узнав, що американці двадцять років тому відкрили десятую планету Сонячної системи Седну. Її у телескоп не видно, та вона своїм гравітаційним полем, тобто своєю масою впливала на траєкторію космічних апаратів, які запускали у відкритий Космос. Апарати постійно відхилялись від розрахованої траєкторії.

- Виходить, американці значно випереджають нас у наукових дослідженнях? Тепер мені зрозуміло, чому їх країна така багата, – розсудливо Максим. - Наші астрономи цю десятую планету не відкрили, хоч теж працюють у обсерваторіях.

- Америка виділяє величезні кошти для наукових цілей, - пояснив Микита. - Я навчаюсь на біологічному факультеті Національного університету імені Шевченка. Професор нам розповідав, що проблеми мікробіології в США вивчаються приблизно у двохсот п'ятдесяти наукових центрах. На Україні – лише в двох! В Росії – у шести. Тому й маємо такі мізерні результати досліджень. До речі, відомо, що серед живих істот найбільш швидко пристосовуються до навколишнього середовища бактерії, потім архібактерії і лише на третьому місці людина. Правда, з часів СРСР, коли на військові цілі витрачалась майже половина державного бюджету, у нас великі досягнення у ракетобудуванні та авіації. Наші ракети Дніпропетровського Південмашзаводу «Циклон» і «Енергія» одні з найпотужніших у світі. За допомогою цих ракет запускають супутники Землі Бразилія, Швеція, Норвегія, інші країни. Літаки Київського авіацій-

ного заводу імені Антонова «Руслан» і «Мрія» уже багато років не мають аналогів у світовому авіабудуванні. Та чомусь розвиток цих галузей загальмувався. На одному з мітингів у Києві студент політехнічного університету сказав, що Росія не хоче бачити Україну сильною державою. Так, Росія багато років дуже гальмує запуск у серію літака АН-70, найкращого у світі танку «Оплот».

- Давайте не будемо про політику, - попросив Дмитро. - Ми занадто молоді, щоб у ній розбиратись.

Хлопці без пригод повернулись до готелю і наступного дня прилетіли до Майамі. Штат Флорида, що знаходиться на березі Атлантичного океану та має найкращі у світі пляжі, зустрів їх чудовою погодою. Прямо в аеропорту вони побачили екзотичні, високі, схожі до африканських пальми. Майже на верхівці однієї з них сиділа невелика мавпочка. Під пальмою стояло декілька зівак і два поліцейських з автомобілем. Якраз до пальми під'їхала подібна до пожежної машина, з якої стала висуватись драбина. Напевне, щоб зняти мавпу. Роздивляйтесь, чим все це закінчиться, не було часу. В київській фірмі-посереднику, куди вони телефонували з Лондона, сказали, що через годину після приземлення літака їх зустрічатиме чоловік з плакатом.

На виході хлопці побачили саме цього невисокого, кремезного, засмаглого чоловіка, що тримав плакат з написом: «Чекаю студентів з Києва». Підійшли до нього, показали направлення від фірми.

- Вітаю вас з прибуттям до чудової Флориди! У нас тут справжній рай! Дуже радий вас бачити! Звати мене Джордж. Я займусь завтра вашим працевлаштуванням. А зараз поїдемо до котеджу, де будете жити. Це всі ваші речі? – здивовано запитав, розглядаючи сумочки на пасочках через плече. – Багажу немає?

Юнаки соромливо знизали плечима і розвели руками.

- Прошу до машини, - показав Джордж на чорний «Кадиллак». – Тут їхати хвилин тридцять. Вам прийдеться взяти на прокат авто. Адже котедж у передмісті. Там тротуарів немає. А ходити по дорозі у нас заборонено. Старайтесь запам'ятати шлях, яким будемо їхати. Екскурсантам, щоб водити вас по місту, потрібно платити.

Джордж майже з місця поїхав на повній швидкості повз чисельні готелі, ресторани, кафе, бутіки. Далі від аеропорту починались різнокольорові двох- та трьохповерхові котеджі із зеленими дворика-

ми, проминули декілька скверів, розкішних палаців. Нарешті зупинились біля голубого, обсаженого деревами трьохповерхового котеджу, до якого під'їхали широкою алеєю. У дворі невеликий басейн, наповнений прозорою водою. Навколо басейну декілька пластмасових білих лежаків, на яких нікого не було.

З котеджу вийшла середнього віку товста жінка-негритянка.

- Сара, ось і наші гості з Києва, - звернувся до неї Джордж. - Покажи їм кімнату. У мене немає часу. Через годину зустрічаю літак з Бухареста. Завтра приїду за вами о сьомій ранку, - уже до хлопців. - Щоб були готові, поїдемо без затримки.

Сара показала юнакам простору кімнату на другому поверсі. Там стояли чотири ліжка, телевизор, посередині великий стіл і чотири стільці, біля входу - простора коричнева шафа.

- Ванна, туалет і кухня в коридорі. Там є посуд, холодильник і пральна машина. Миєте посуд і прибираєте за собою самі. Швабра і відро у ванній. Прошу дотримуватись чистоти. І ніяких дівчат! Користування басейном входить в оплату. Плата – шістсот доларів за місяць наперед. Влаштовуйтесь. Через годину прийду за грішми.

Хлопці ніби не втомились. Але потрібно було прийти до тями.

- Друзі, - взяв на себе керівництво Максим, - плата за житло ніби прийнятна. По сто п'ятдесят баксів з носа кладіть на стіл. Я розрахуюсь з Сарою. Кожен день у нас буде черговий, який купує хліб, продукти, готує їжу, миє посуд, прибирає. Сьогодні чергую я, завтра - Микита, потім Денис, четвертий – Клим. Ми лише снідали. Я піду подивлюсь, що там є на кухні. Розпитаю Сару, де і що можна купити, щось приготую. Є питання? Питань немає.

Хлопці знизали плечима. Їм ще у Лондоні сподобалось, як Максим впевнено ними керував. У товаристві хтось повинен брати ініціативу на себе. А Максим ще у шкільній баскетбольній команді останній рік був капітаном і звик давати вказівки. Лише Климові така поведінка товариша не сподобалась.

- Чого він розкомандувався? - сказав, надувшись, коли Максим вийшов. - Ми ж його старостою не вибирали. А я у нашій групі в університеті староста і теж міг би бути старшим.

- Трохи тут відпочинеш від керівництва, - дружелюбно заспокоїв Микита. - Не сподобається нам старшинство Максима, тоді ви-

беремо тебе. Він же сам першим вирішив нас нагодувати. Ти не поспішив запропонувати свої послуги. А поки що вибирайте собі ліжка. Моє біля вікна. Я вийду, подивлюсь, який там басейн. Можна скупатись. Щось мені жарко.

Максим довгенько був відсутній. Нарешті приніс на підносі чотири тарілки, наповнені смаженими яйцями з картоплею, де стояло ще чотири пластмасові стаканчики з томатним соком.

- На кухні жодних харчів не знайшов. Сара сказала, що неподалік є продуктовий маркет. Купив там хліба, картоплі, яєць, олії, сік. Тут все дешевше, ніж у нас на Україні. Ось приготував, як умію. Якщо хочете, можу ще піти купити курку-гріль на вечерю, кефіру.

- А сала там не було? – запитав Микита, першим сідаючи до столу. – Я люблю смажену картоплю на салі. Але уже так смокче у шлунку, що залюбки підійде й така. Он як гарно підсмажена.

- Завтра ти чергуєш і засмажиш на салі. У маркеті сало є. Та моя мати готує саме так. - розсміявся Максим. – Давайте ще скинемось по п'ятдесят баксів на харчі. Я потратив сьогодні уже дванадцять. Картоплі, яєць, олії на тиждень хватить. Спільні гроші можуть бути у Кліма. Щоб не було непорозумінь, я пропоную принести чеки за покупки. Ось мої на дванадцять доларів п'ять центів. - Максим поклав чеки на стіл. Клим уважно їх переглянув.

- Добре, я згоден тримати спільні гроші, - погодився Клим. - Витрати буду записувати до блокноту.

Вранці Джордж приїхав рівно о сьомій. Хлопці чекали надворі.

- Виспались? - з яскравою посмішкою потис усім руки американець. - Ви прибули сюди не спати, а заробляти гроші. Зараз влаштую вас на роботу і більше за вами не приїжджатиму. Добиратись звідси будете самі. Тому можете купити дешеві велосипеди. А якщо є гроші, раджу взяти машину на прокат. Це недорого на чотирьох. Ви хлопці дорослі, самі зорієнтуєтесь. Паспорти взяли?

Не встигли оглянутись, як приїхали майже на берег океану, лінійні хвилі якого спокійно набігали на берег. Вздовж дороги росли пальми, лимонні дерева, якісь ріденькі низькі кущі. Проїхали повз декілька продовгуватих басейнів з вишками для стрибків у воду, різноманітними гірками, атракціонами. Ближче до води – неозорі пісочні пляжі, вкриті різнокольоровими шезлонгами та широкими парасольками. Людей було ще зовсім мало. Лише поодинокі поста-

ті робили гімнастичні вправи та трійка засмаглих бігунів у одних плавках бігала вздовж берега. На горизонті виднілись вітрильники, два білих теплоходи. Сонце уже стояло досить високо. На небі жодної хмаринки. День обіцяв бути спекотним.

Джордж зупинив машину біля світло салатого будиночка, перед яким на товстій колоні високо знаходився огорожений з усіх боків спостережний майданчик з парасолькою. Від землі до майданчика вели дощаті сходи. Зверху нікого не було.

«Рятувальна станція, - здогадався Максим. - У нашому місті майже подібна до цієї. Ніколи не звертав уваги на роботу рятувальників. А від них часто залежить життя людини».

Джордж завів хлопців до будиночка. Там за столом у одних білих шортах сидів кремезний негр, вік якого із-за сивіючої борідки було важко визначити.

- Боб, ось тобі українські студенти, - Джордж привітався з негром за руку. - Розбирайся з ними. Я поїхав за іншими.

Чоловік похмуро глянув на хлопців.

- Звертатись до мене сер Роберт. Наша робота дуже відповідальна. Для того, щоб працювати рятувальниками, потрібно скласти екзамен на знання рятувальної справи, - хриплим голосом сказав афроамериканець. - Цей екзамен складаєте мені. Вийдіть назовні і по одному заходьте. Називаєте своє ім'я, подаєте паспорт, сідаєте переді мною на стілець і відповідаєте на запитання.

Першим зайшов Клим. Трохи збуджений і розчервонілий вийшов хвилин через п'ятнадцять.

- Прийняв рятувальником, - перевів подих. - Оплата десять доларів за годину. Сказав заходити наступному.

- А що запитує? - кинулись усі до нього.

- Як користуватись човном, витягувати утопаючого з води, надавати першу медичну допомогу, якими способами плаваю.

По черзі заходили здавати екзамен Максим, Микита, Дмитро. Виходили похнюплені. Жоден з них екзамену не склав, адже у фірмі-посереднику про це ніхто жодного слова. Роберт сказав, щоб шукали іншу роботу. Клим залишився на рятувальній станції, а інші пішли до найближчого великого аквапарку, звідки лунала голосна музика. Біля басейну негр прибирав сміття. Максим запитав, до кого можна звернутись, щоб найнятись на роботу. Негр показав ру-

кою на молодика в шортах та панамі, що сидів неподалік у плетеному кріслі. Підійшли до нього, попросили прийняти на роботу. Молодик запитав, звідки прибули, переглянув паспорти.

- Можу прийняти усіх трьох прибиральниками басейнів і території. Один працюватиме на цьому басейні, двоє – поряд. Початок роботи о сьомій годині ранку, закінчення – о двадцятій, у неділю – до вісімнадцятої. Вихідний – один день на два тижні. Оплата – п'ять доларів за годину. При першому зауваженні оплату за цей день зменшую до чотирьох доларів. При наступному зауваженні звільняю з роботи. Проведе інструктаж та інструменти покаже Мітчел, - молодик махнув рукою до негра.

Після інструктажу негр залишив Максима біля першого басейну, Микиту і Дмитра повів до іншого.

До кінця дня хлопці попрацювали. Повернулись до котеджу пішки. Зайшли до кімнати, а там постіль скинута на підлогу, рушники під ліжками. Кинулись до своїх речей. У Максима зникли фотоапарат і мобільник. Добре, що документи, гроші були з собою. У інших теж дещо пропало. Виявляється, що і в США є спритні злодії! Сара нікого сторонніх не бачила. Хлопці засмутились, але не надовго.

Сезон відпочинку був у розпалі. Здавалось, до південного штату країни Флориди на знамениті пляжі Майамі виїхало усе населення трьохсот мільйонного США. На чудово обладнаних, чистих пісочних пляжах яблуку не було де впасти. Усі шезлонги зайняті. Вода ніби виходила на беріг від величезної кількості людей, що купались. Адже сонце стояло майже в зеніті, пекло неймовірно, температура до 35-37 градусів у тіні. Лише ласкава вода та освіжаючий вітерець з океану рятували. Подалі від берега спритні юнаки одні на широких дошках з невисоким парусом займались віндсерфінгом, інші без паруса – серфінгом, ще далі катались на водних мотоциклах та катерах, багатьох дітей і дорослих возили на жовтих «банахах», сірих «носорогах». У відкритому океані виднілись білосніжні вітрильники. Гомін стояв, мов на великому базарі. Хтось кликав дитину, інші з вереском забігали у воду, чи стрибали з пірсів. Звідусіль лунала музика, сміх. З одного боку фотограф з мавпочкою та штучною невисокою зеленою пальмою фотографував подружжя з дитиною. З іншого – чоловік похилого віку грав на акордеоні.

Та найбільший галас стояв у аквапарках над великими басейнами, вщент заповненими дітьми. Різноманітні розмальовані гойдалки, надувні гірки, ковзанки, труби з водою були у владі малечі. Одні стояли у черзі, інші стрибали у воду прямо з гірок. У багатьох випадках разом з малечою на атракціони піднімались дорослі. Он мати витирає сльози карапузу, якого витіснила з черги дівчинка у червоному купальнику. А подалі чоловік тримає на повідках двох собачок, які рвуться до води. З басейну їм махає рукою смуглява дівчинка. З труби, що спіраллю опускається донизу, разом з водою випливає товстий чоловік. Він застряв у кінці труби, підняв голову над водою, сміється і кличе на допомогу.

Прибиральники, крім основної роботи, повинні були слідкувати за дотриманням елементарного порядку у воді та навколо басейну. Щоб вчасно потрапити на роботу, Максим просипався під мелодію позиченого мобільника о пів на шосту. Швиденько умивався, щось снідав і о шостій пішки швидко йшов до басейну. Біля сьомої був на місці. Навколо басейну він прибирав ще увечері. А ось в басейні, де купались вночі в основному дорослі, потрібно було за годину виловити усі забруднення. Там могли бути недокурки, пляшки, поліетиленові пакети, інший бруд, навіть зустрічались чоловічі плавки та жіночі купальники. До восьмої вода повинна бути свіжою, ідеально чистою. Не дай Бог, якась пані знайде сміття і поскаржиться адміністратору. Максим це зрозумів з перших годин роботи, весь день практично не відходив від басейну. Рівняв шезлонги та парасольки, допомагав товстим чи хворим вийти з басейну, слідкував, аби малеча не стрибала на інших дітей. Щоб перекусити, у бутіку неподалік вдень купував пляшку кефіру, батон хліба. Працював у шортах та білій шапочці. Аби не перегрітись, часто, ніби комусь допомагаючи, стрибав у воду. Десь о пів на восьму, коли біля басейну залишалось зовсім мало людей, починав прибирання. Мітлу з пластиковим віником, швабру з поролоновим наконечником, відро, сачок для вилову сміття тримав поряд у підсобці павільйону.

До котеджу приходив стомлений біля дев'ятої години вечора. Якщо не був черговим, вечеряв і зразу лягав спати. Черговому ж потрібно було ще купити продукти, приготувати усім їжу, помити посуд, прибрати у приміщенні. Не висипався, за декілька днів схуд.

Коли одержав тижневу зарплатню, купив мобільник та, як і усі хлопці, дешевого велосипеда. На роботу їздив на ньому.

Клим, що одержував вдвічі більшу зарплатню, невдовзі запропонував взяти на прокат автомобіль.

- Ми всі працюємо поряд. Графіки роботи майже однакові. Маємо посвідчення водія. Будемо їздити на роботу та з роботи машиною. Хто матиме більше часу, чи у вихідний, зможе сам поїздити по місту, чи навіть за місто. Ми ж ще ніде не побували, фактично нічого не бачили. Приїдемо додому і буде соромно перед родичами та товаришами. Скажуть: «Були в Америці та нічого цікавого не можете розповісти». Тут є величезний парк розваг «Діснейленд», океанаріум. Я уже навідувався до фірми прокату. Малолітражка коштує чотириста доларів на місяць. Це наша двохденна зарплатня.

Усі погодились. Наступного дня Клим увечері приїхав на червоному «Форді». Машина була у гарному стані, хлопцям сподобалась. На роботу стали виїжджати за двадцять хвилин сьома. Дорогу до пляжу уже добре знали, за кермо сідали по черзі.

Наступний вихідний Максима співпав з вихідним Микити. Вони вирішили вдвох поїхати до «Діснейленду», який знаходився в іншому кінці міста. По дорозі побачили модернової архітектури висотні будинки, чисельні зелені парки, заповнені атракціонами сквери, мальовничі електронні реклами, багато дорожніх знаків, за якими легко орієнтуватись. Правил дорожнього руху ніхто не порушує. Штрафи дуже високі. На стоянці біля парку розваг сотні машин. Та місце знайшлося. Вхідні квитки сорок доларів.

Прямо біля входу, де двоє клоунів вручали чисельним відвідувачам журнали-проспекти, хлопців мало не перелякала височенна тонкошия жирафа. Вона вільно рухалась вздовж центральної алеї, час від часу нахиляла голову до людей. Коли юнак попереду спокійно погладив жирафу по шиї і вона не звернула на це жодної уваги, Максим зрозумів, що поряд надзвичайно вдало зроблений робот, покритий шкірозамінником, подібним до шкіри жирафи.

- Лише тепер до мене дійшло, як роблять у кінофільмах динозаврів, - розсміявся Максим. - Такий робот справляє враження.

- Який робот? - запитав Микита, все ще сторонячись жирафи.

- Так жирафа ж - робот! - штовхнув Максим під бік товариша.

- Хіба? – зупинився з розкритим ротом Микита. - Як ти здогадався? У неї шкіра трохи пітна. Невже роботи пітніють?

- Японці роблять роботів, що замінює чоловікові жінку. Вона не лише пітніє, а й доводить чоловіка до оргазму! А це проста жирафа.

- Ну ти й скажеш! Майже жива жінка? Не жартуєш?

- Які жарти! Один наш однокурсник побував у Японії і бачив своїми очима. Такий робот коштує п'ятдесят тисяч доларів.

- Дуже дороге задоволення! Краще спілкуватись з живою.

Можна було взяти на прокат електромобіль, та вони вирішили походити пішки. По периметру і навколо великої кількості атракціонів височіли пальми, інші дерева. Алея, по якій йшли, була обсаджена низенькими кущами, далі розгалужувалась. По боках на тенісних кортах завзято грали у теніс, попереду виднівся звіринець. Та їх увагу привернув павільйон з написом «Страшно цікаво». Заплативши по десять доларів, зайшли всередину. Перед ними на рейках зупинилась площадка з двома кріслами. Хлопці сіли у крісла, площадка пірнула у темну камеру. Пройшло декілька секунд і щось схопило Максима зубами за ногу. Хлопець побачив підсвічену голову тигра, скрикнув. Тут Микита зі страху притисся до товариша.

- Он очкова змія підняла голову! Не дай Бог вкусить!

Вони промчались повз підсвічену, з розкритою пащею та жалом страшну змію та пірнули до прірви, на дні якої щось чорне кипіло і булькало у великому котлі. Площадка нахилилась над котлом.

- Схоже на смолу у пеклі! - з жахом прошепотів Микита. Він схопився обома руками за сидіння, весь тремтів.

- Це ж парк розваг. Повинно пронести мимо, - тихо з надією Максим, серце якого теж від страху почало стискатись.

Дійсно, площадка вирівнялась безпосередньо над самим котлом. Хлопці відчули запах гарячої смоли, їх обдало жаром. Та площадка повільно проїхала далі в якийсь тунель, хлопці попали до палацу льодових скульптур. Тут були майстерно виконані збільшені скульптури слона, верблюда, білого ведмедя, пінгвінів, по периметру зали замки з льоду. На стелі - зоряне небо. У приміщенні не холодно. Та коли доторкнешся до скульптури, що пропливали поряд, відчувалось: під рукою лід. Потім попали на поєдинок середньовічних лицарів. Одягнені у металеві лати і шоломи, зі щитами, вони бились на мечях. Від ударів з мечів висікались

іскри. У одного воїна уже тріснув щит, з кисті руки капала кров. Важко дихаючи, лицарі весь час пересувалися, намагались нанести один одному смертельний удар. Хлопці не побачили, чим закінчився поєдинок. Площадка проїхала далі і виринула у чудовому парку на березі обсадженого деревами озера. Посеред озера височів невеликий острів, на якому важно походжали з десятків гордих рожевих фламінго. А по озеру плавали дві пари білих лебедів. З кущів виглядало декілька великих страшних динозаврів-роботів. Площадка

зупинилась. Загорілось електронне табло з написом «Кінець». Хлопці нарешті заспокоїлись, з полегшенням зітхнули.

Потім підійшли до звіринцю, за огорожею якого у вольєрах лежали, чи походжали леви, тигри, носороги, олені, мавпи. Далі подивились на величезне колесо навколишнього огляду, різноманітні надувні гірки, зайшли до тиру, постріляли з повітряних рушниць. Микита навіть вибив приз - лялечку. Та доларів більше тратити не хотіли. Лише багато фотографували мобільниками.

- Тут, казав Клим, десь неподалік є океанаріум. Може пошукаємо? – запропонував Максим.

- Знаєш, для одного відвідування це занадто. Уже ноги болять ходити. Приїдемо наступного разу саме до океанаріуму.

Вони купили шоколадного морозива, яке видалось їм надзвичайно смачним, посиділи в тіні на лавочці і пішли до виходу.

Одного дня Максим закінчив ранішнє прибирання, заніс реманент до підсобного приміщення. Коли закривав двері, відчув сильний порив вітру. Відразу надворі стемніло. Хлопець поглянув вгору і побачив, як з океану швидко насуваються низькі темні хмари. Вітер посилювався. Деякі шезлонги та розсувні крісла здуло до басейну.

«Невже шторм, чи просто сильний вітер? – зразу ж спало на думку. - Хтось з хлопців розповідав, що сезон штормів тут припадає саме на ці місяці. Адміністратор нічого не сказав, що робити на випадок шторму. Шезлонгам у воді нічого не станеться. Потрібно швиденько зняти парасольки, які я лише недавно поставив та розкрив. Вони хоч і стоять на важких підставках, та перекинуться, можуть поламатись. Маю встигнути, поки вітер не став дужчим».

Різнокольорових парасольок було декілька десятків. Микита вирішив їх всі швиденько закрити, закріпити на штирях, а уже потім

повитягати з підставок. На декілька хвилин вітер стих. Хлопець побіг навколо басейну, працював майже автоматично і встиг закрити усі парасольки. Та коли почав витягати їх з підставок, новий порив вітру штук з десять перекинув. Майже усі шезлонги та більшість крісел уже були в басейні. Почав накрапати дощ. Максим бігом зібрав усі парасольки, склав їх під павільйоном. Подивився вдалину.

З океану дув сильний вітер. Він піднімав з пляжу пісок, який долітав до басейну. На берег з клекотом набігали високі майже чорні хвилі. По пляжу катались перекинуті парасольки. Пальми несамо вито хитались. Хмари давно закрили сонце. Раптом в океан з тріском вдарила розлога блискавка, потім друга. Через мить почувся сильний гуркіт грому. А до пірсу декілька раз намагався пристати одинокий вітрильник. Його голубий парус розхитувало з боку в бік майже до води. Він міг в любий момент перекинутись. Ось уже ніби пристав, та чергова хвиля віднесла його далі в океан. Засмаглий до чорноти в одних шортах чоловік намагався, здається, опустити парус, але чомусь ніяк не міг цього зробити.

«Як йому допомогти? - лунало у голові Максима. - Пристати до пірсу при таких високих хвилях йому не вдасться. Покинув би вітрильник і плив сам. Видно, дуже шкода покидати. Вітрильники ж не дешеві. Я добре плаваю, швидко до нього допливу. Та на вітрильнику я ніколи не був, там лише заважатиму».

Раптом парус швидко крутнувся та вдарив чоловіка. Той упав на палубу, залишився лежати нерухомо. Хвиля могла в любий момент знести його в океан.

Максим зірвався з місця, щосили побіг до берега, перестрибуючи через шезлонги і парасольки. Вітер сипав в обличчя піском та краплями води, дощ сильнішав, все частіше лунали розкати грому. Нарешті хлопець з кінця пірсу стрибнув у воду. Хвилі не давали пливти. Максим набирав у легені повітря, занурювався у воду і під водою добрався до вітрильника. Схопився за борт поряд з місцем, де лежав чоловік, підтягнувся, ліг грудьми на борт та почав з силою стягувати чоловіка, що лежав без пам'яті, у воду. Незакріплений парус кидало з боку в бік. Вітрильник сильно хитало. Він то заглиблювався у провалля між хвилями, то піднімався на гребінь хвилі. Це Максиму дуже заважало. Нарешті чоловік щось прохрипів і опинився у воді. Хлопець підтримував його, обхопивши однією рукою зі

спини, іншою рукою загібав воду. Пливти було дуже важко. Максим щосили працював рукою та ногами і нарешті доплив до пірсу. Але піднятися на нього не було жодної змоги. Прийшлося пливати до берега вздовж пірсу. Рука, якою тримав чоловіка, почала німіти. Хлопець схопив його за шию іншою рукою, стараючись тримати голову на поверхні води. Ось уже під ногами дно, зовсім близько берег. Та хвилі, мов живі, дуже заважали вийти з води, тягли назад в океан. Декілька раз хлопець падав з ніг, наковтався солоної води. Ледве знову піднімався, з усіх сил тримаючи чоловіка. Нарешті вкрай стомлений Максим схопився вільною рукою за верх пірсу, не дав черговій хвилі віднести його назад, витяг чоловіка на пісок та зовсім знесилений впав поряд. Вітер почав потроху згасати, грім ставав глухим, поступово віддалявся. Та рясний дощ ще продовжувався. Віддихавшись, Максим лише тепер розглянув врятованого. Це був вродливий русявий юнак з маленькою борідкою. На шиї золотий ланцюжок. На лівій руці вище ліктя синє татуювання у вигляді вузького браслету. Юнак поворухнувся, розкрив очі. Вони у нього були світло сині. Блукаючий погляд зупинився на Максимові.

- Ти мене витяг з води? – запитав слабким тихим голосом.
- Чого тебе понесло в океан у такий шторм?
- Я вплив на світанку. Була ясна погода. Коли почався шторм, заклинило мотузку, якою керують парусом. Потім мене щось ударило, я втратив свідомість. Вітрильник потонув?
- Дякуй Богові, що лишився живий! Могли обоє втопитись. Вітрильник перекинувся. Його понесло у відкритий океан.
- Дуже шкода! Я учився на ньому ходити під парусом. Прийде-тьця добре попрацювати, щоб заробити на новий. А тобі до смерті буду вдячний за порятунок. Мене звати Томас. Тебе як?
- Мене Макс. Давай допоможу тобі встати. Підемо подалі від води. Тобі десь потрібно полежати, чи хоч посидіти.

Максим допоміг Томасу піднятися, підтримуючи його, довів до свого басейну, посадив у розкладне крісло. Дощ перестав. Лише свіжий вітер приносив прохолоду з океану. Максим приніс юнаку води, дав напитись, накрив старим пледом, що був у підсобці. Томас йому вдячно посміхнувся, закрив очі, заснув.

А навколо басейну та у воді потрібно було терміново навести порядок. З-за хмар почала виглядати сонце і відпочиваючі не заба-

ряться. Хлопець швиденько мітлою змів мокрий пісок. Повитягував з води крісла, шезлонги, розставив їх навкруг басейну. Та коли почав сачком виловлювати сміття з води, у закутку біля східців побачив щось продовгувате світло зелене, ніби невелике поліно, що тоншало з одного кінця. Коли доторкнувся до нього сачком, поліно раптом почало рухатись, вилізло із закутка. Максим побачив по боках чотири лапки з кігтями, короткий хвіст і схопився з головою.

«Крокодильчик! – жахнувся. - Звідки взялося це бісеня? Микита казав, що у Флориді повно крокодилів. Та з наших хлопців ще ніхто їх не бачив. Його потрібно терміново виловити з води, поки люди не помітили. А то налякає відпочиваючих на декілька днів. Адміністратор мені такого не пробачить, звільнить з роботи. Що робити?»

Максим мерщій побіг до підсобки, взяв великий підсак. А коли повернувся до східців, крокодил уже відповз у напрямку до центру басейну. Хлопець з острахом зійшов у воду, підсаком наклав тварюку, потяг до краю басейну. Крокодил упирався, намагався вилізти із підсака та лише заплутався у ньому. Юнак підтяг його до східців, витяг з басейну, швидко заволік до підсобки, заплутав ще одним сачком і побіг до адміністратора. Той сидів у павільйоні.

- Доброго ранку, сер! У мене в підсобці невеликий крокодил! Куди його діти? - мало не закричав Максим.

- Звідки взявся? - спантеличено розкрив рота адміністратор.
- Видно, під час шторму сховався у басейні. Я його виловив.
- Зараз я піджену машину і вивеземо. Головне, щоб ніхто не побачив. У тебе є чим його замотати?
- Там є декілька мішків для сміття.
- Зачекай мене біля підсобки. Нікуди не відходь. Я перекрию вхід на територію басейну.

Максим заглянув до підсобки. Крокодил не рухався. За декілька хвилин вони з адміністратором взяли за допомогою сачка і підсака запихати його до мішка. Тварина вагою біля десяти кілограмів не піддавалась, звивалась, махала хвостом. Прийшлося обмотати руки матерчатими серветками, якими хлопець протирав поручні. Крокодил вишкірив страшні зуби і ледь не вкусив Максима за палець, подряпав руку адміністратору, порвав підсак. Та якось справились, ледве всунули повзуна до чорного мішка, мішок зав'язали,

поклали до багажника авто і вдвох поїхали далеко за місто. Там випустили тварину у заросле високою осокою мальовниче озеро.

- Ну, Макс, ти великий молодець! Представляєш, який галас піднявся, якби крокодил вкусив дитину? Нас би судили. Могли втратити ліцензію. А це величезні збитки. Розповім про тебе власнику. Ти заслужив винагороду!

Коли Максим повернувся до басейну, Томаса на кріслі не було. Лише лежав складений акуратно плед.

«Не дочекався мене і пішов, не попрощавшись. Навіть номера свого телефону не залишив. Хотілось би з ним зустрітись. Він показав би місто. Самі ми мало що побачимо. Та у нього свої справи, а у мене – робота. Може якимось ще зустрінемося».

Почали заходити відпочиваючі. Стрибаючи до басейну, від захвату стали кричати діти. Хлопець зайнявся щоденними справами і до вечора майже не згадував про ранішні пригоди. Та під самий кінець робочого дня побачив біля басейну статну постать Томаса у білій футболці, шортах та кросівках. Той приязно посміхався, підійшов до Максима, обняв обома руками.

- Ти врятував мені життя! Батьки і сестра хочуть з тобою познайомитись, запрошують у гості. Якщо маєш час, їдьмо до нас зараз.

- Добре! Трохи зачекай. Я зараз закінчу прибирання.

Максим заніс реманент до підсобки. Вони з Томасом пройшли до автомобільної стоянки, сіли у шикарний сріблястий кабриолет з відкинутим верхом

- Це твоя машина, чи взяв напрокат? – хлопець оглядав обтягнуті світлою шкірою чудові сидіння та прилади.

- Моя красуня! Минулого літа купив, попрацювавши три місяці на Алясці матросом риболовецького сейнера. Машина – звір! За чотири секунди розганяється до ста миль!

- І ти з такою швидкістю їдиш? – не повірив Максим.

- Зараз побачиш, - натиснув на педаль акселератора Томас.

Машина рвонула з місця. Максим глянув на спідометр, який уже показував вісімдесят миль. Не встигли вони проїхати на великій швидкості зо два кілометри, як позаду завилала сирена.

- Попали! – через зуби процідив Томас, припарковуючись до узбіччя. – Звідки взялись ці копи? Не було ж навколо жодного. Прийдеться заплатити штраф.

Дійсно, підїхала поліцейська машина. Коп привітався, виписав штраф. Хлопці спокійно поїхали далі.

- Ти навіть не посперечався? Я б так не здався.

- Сперечатись з копом – собі дорожче. Не бери в голову. Краще дивись на чудове місто Майамі. Он які обвиті виноградними лозами та плющем вілли, деякі схожі на королівські палаци. Багато віл належать росіянам. Ти часом не з Росії? У тебе далеко не чиста англійська вимова.

- Я студент з України. Приїхав заробити трохи баксів для оплати навчання, краще вивчити англійську мову. А що то за трьохповерховий з колонами та гарними балконами будинок, що утопає в зелені і горить усіма вікнами?

- Це медичний центр, де лікують хворих людей похилого віку. У нас багато таких центрів різного профілю. А он подалі казино з розгорнутою мигаючою неоновною рекламою. Може заїдемо?

- Не знущайся! Для цього потрібно мати лишні гроші. Мені не до казино. А ти що, туди часто заходиш?

- Пробач, я не подумав. Просто хочу тобі все показати. До казино я теж не ходжу. Ось і приїхали. То наш котедж.

Двохповерховий широкий котедж батьків Томаса нічим не відрізнявся на цій вулиці від інших. Вони залишили машину на узбіччі, зайшли до будинку. На першому поверсі пройшли до великої, з гарними меблями кімнати, де тихо лунала музика. Майже посередині стояв диван, по боках два крісла. Перед ними - низенький столик. Навпроти великий телевізор. Томас покликав батька. З другого поверху зійшов середнього віку чоловік з чорною чуприною.

- Батьку, це Макс, студент з далекої України, - Томас обняв Максима за плечі. - Якби не він, я б уже годував крабів на дні океану. На пляжі було декілька чоловіків. Та ніхто не кинувся мене рятувати. Макс тепер мені за брата.

- Макс, дуже вдячний вам за сина і надзвичайно радий вас бачити. Сідайте, будь ласка, до крісла. Мене звати Рональд. Крісті, Стелла, - гукнув батько наверх, - у нас гість. Потрібно накрити на стіл. Ви давно з України? Як влаштувались? – до Максима.

- Майже чотири тижні. Працюю прибиральником у басейні. Живу з товаришами в передмісті. Наймаємо кімнату.

Зверху спустились мати зі стрункою красунею дочкою. Білявка мати була у домашньому халаті. Чорнява засмагла дочка – у жовтій футболці та голубих шортах. Коротка, майже як у хлопців, стрижка. Великі чорні очі не відривали погляду від Максима. Вони підійшли до чоловіків. Максим піднявся з крісла.

- Моя дружина Крістіна та дочка Стелла, - представив батько. - А це Макс – рятівник Томаса. Він приїхав з України, яка розташована поряд з Росією. Томас з вдячністю назвав його братом.

Мати подала Максиму руку, ніжно погладила по щоці. Стелла, що на вигляд була на рік-два старша від Томаса, подала руку і соромливо опустила очі.

- Рада вас бачити, Макс. Дуже вдячна за Томаса. Якщо не проти, будете моїм другом. Томас гарний брат, турботливий, сміливий, але шалапут, - підняла очі та посміхнулась. - Я майже щодня дивлюсь в Інтернеті погоду. Казала – вранці має бути шторм. А він дивився по телевізору регбі і, каже: не почув. Та не будемо про сумне. Мамусю, у нас такий гість! Давайте вечеряти.

За кілька хвилин на столі уже стояла пляшка вина, нарізана шинка, сир, тонка ковбаска, огірки, помідори, виноград, якісь тропічні фрукти, мандариновий сік. Батько налив у келихи вина.

- Давайте з глибокою вдячністю вип'ємо за нашого дорогого українського гостя! Я людей пізнаю по очах. У тебе вони добрі, синю. Передай велику нашу подяку батькам, що виростили такого мужнього і працьовитого юнака, який не заглядає до рук рідним, а поїхав до далекої Америки на заробітки. Так колись і наші предки виїжджали до невідомої країни, побудували сильну державу. За твоє здоров'я, Макс, і твою удачу.

Потім мати дякувала за Томаса. Стелла взагалі майже не відривала захоплених очей від Макса.

«Чого вона на мене так дивиться? Мені аж незручно. Батьки можуть подумати, що я в цьому винен. Стелла дуже гарна. Але мені тепер не до дівчат. Мій однокурсник так захопився своєю дівчиною, що перестав ходити на заняття, завалив сесію. Не склав жодного екзамену. Можуть відрахувати з університету. Щоб ця Стелла ще сама не запросила мене на побачення. Здається, починаю червоніти. Дівчино, я не для тебе! У мене щоденна дванадцятигодинна робота. Виспатись ніяк не можу».

Тут батько почав розпитувати за Україну.

- Я служив на морському флоті і нам багато розповідали про Росію, яка була нашим основним потенційним ворогом. А за Україну – жодного слова. Та виявилось, що це була третя у світі за ядерним потенціалом держава. Коли сталась аварія на Чорнобильській атомній станції, нам показали цю точку на карті. Але сказали, що трагедія сталась саме в Росії.

- Наша Україна, - відповів коротко Максим, - дуже гарна квітуча республіка з доброзичливим працьовитим народом. Та не везе з політичними керівниками. Президенти все якісь недолугі. Колишні комуністи. От і не можемо вирватись з лап бідності.

- Бачу, ти в політиці розбираєшся, - схвалив батько. - Часом не член якоїсь партії?

- Студенти не можуть бути членами партій. Мені б лише університет закінчити та допомогти батькам відремонтувати будинок.

- А яку спеціальність думаєш одержати? На якому курсі?

- Використання комп'ютерних систем. Я уже на другому курсі.

- Чудова спеціальність! І уже складав програми?

- Складав. Брав навіть участь в олімпіаді з програмування. Заїняв друге місце.

- Знаєш, я працюю в одній фірмі. Нам потрібен помічник системного адміністратора. Може поспробуєш попрацювати? Чого тобі тертись біля басейну? Зарплатня у нас значно вища.

- Та я з радістю! - із захопленням Максим. – Мій товариш на четвертому курсі після лекцій в другу зміну працює на такій посаді. Знаю, що це за робота. Та чи справлюсь?

- Справишся. По тобі відчуваю – осилиш. Подумай і завтра зателефонуй. Запиши мій телефон, дай свій номер. Я пропонував Томасу, який наступного року закінчує коледж, цю посаду. Але він захоплюється комп'ютерним дизайном.

У Максима завирувало в голові.

«Попастися в Америці на таку роботу – велика удача! Але потрібно все добре продумати. Залишати батьків одних не хочеться. Та ще й університет потрібно закінчити. Але ж не даремно кажуть: хапай удачу за хвіст!».

Максим сказав, що завтра дуже рано потрібно вставати, подякував господарям, попрощався. Томас запропонував відвезти назад. Тут і Стелла захотіла з ними поїхати.

- Я уже місяць на канікулах та майже нікуди не їздила. Все на пляжі. Хоч трохи покатаюсь з хлопцями.

Поки їхали, Максим весело розповів про малюка крокодила у басейні, який мало не вкусив за палець. Томас голосно розсміявся:

- У Флориді їх до мільйона. Якщо не зачіпати, вони не нападають. А наступиш – вкусять!

Стелла жахнулась:

- Ти сам з ним справився? Я б померла зі страху! Вони такі гидкі і підступні. Кожного ранку перевіряй усі закутки басейну. Якщо з тобою щось станеться, у мене не витримає серце.

Машина швидко домчала до місця.

- Я до тебе завтра навідаюсь, - сказав на прощання Томас. – Хочу показати нашу базу вітрильників. Захочеш – навчу ходити під парусом. Таких відчуттів, як в океані, на суші не знайти!

Стелла поцілувала Максима у щоку.

- Ти, любий братику, не пропадай! Приходь до нас. У батька непогана фірма. Погоджуйся на роботу.

Максим зайшов до котеджу, коли хлопці уже спали. Тому ніхто його не розпитував, чому пізно повернувся. Перед сном за звичкою зателефонував батькам.

- У мене все добре. Був перший цього літа шторм. До нашого басейну заліз маленький крокодильчик. Я його виловив і відвезли у далеке озерце за містом. Познайомився з американцем Томасом. Покатались з ним на машині. Більше новин немає. А у вас що?

- Мати за тебе хвилюється, - прогудів батько. - Боїться, що ти схуднеш з такою роботою. Може покинеш і приїжджай додому?

- Так у мене ж, ви знаєте, зворотній квиток на початок вересня. Якщо здати, гроші не повернуть. А квитки, ви знаєте, дорогі. Тому не хвилюйтесь, чекайте. Саме головне – не хворійте. Цілую вас обох та бабусю з дідусем!

Коли ліг, довгенько крутився, згадуючи події минулого дня.

«Завтра зателефоную і погоджусь працювати на фірмі Рональда. Ніби непоганий мужик. Я у комп'ютерах розбираюсь. А системний адміністратор – це ніби ремонтник по комп'ютерах. Справлюсь.

Потрібно буде – попрошу Томаса допомогти. Він не відмовить. І чого ця красуня Стелла мене поцілувала? Так мило каже: «Любий братику». А у самої бісики в очах. Від неї потрібно триматись подалі. Ще закохаюсь. Що тоді робити? Накриються усі мої заробітки. Ні! Жодних дівчат!», - подумав, засипаючи з усмішкою на устах.

Так здійснилась мрія звичайного українського хлопця. Батьків запевнив, що попрацює років два-три, заробить грошей на євроремонт хати і повернеться. Зворотній квиток залишився невикористаний. Подружився з Томасом. Декілька раз ходив з ним та Стеллою на вітрильнику в океан, навіть пробував покерувати. За порадою Рональда осінню поступив навчатись до американського коледжу. Всього за чотири місяці опанував програму першого курсу, був достроково переведений на другий і у червні наступного року успішно його закінчив. Після занять працював на фірмі. Незабаром одружився із закоханою в нього красунею Стеллою. У них було справжнє романтичне кохання. Свідками на весіллі стали Томас та його наречена чорнявка Катрін. У весільну подорож на прохання Стелли щасливі молодята полетіли до батьків на Україну.

2.Бізнесові пасажі

Михайло увечері сидів у своєму кабінеті на другому поверсі власного будинку і аналізував події минулого дня. В майже аскетично обставленій кімнаті нічого зайвого, що заважало б зосередитись. Посередині двотумбовий письмовий стіл з дзеркально відполірованою темно коричневою поверхнею, на якій з лівого боку стоїть настільна лампа, посередині лежить ввімкнений ноутбук «Макінтош», праворуч - товстий чорний блокнот для щоденних записів, стакан з гостро заточеними чорними і червоними олівцями, декількома ручками та смартфон. За столом зручне, обтягнуте темно коричневою шкірою крісло на коліщатках з високою спинкою, відкинувшись на яку, можна й подрімати. На стіні мальовнича стара картина маловідомого для широкого загалу голландського художника. У одному кутку стоїть широкоформатний телевізор, в іншому - тре-

нажер «бігова доріжка». Під вікном – невеликий відновлювач повітря «Air Fresh». Два великих вікна, одне з яких виходить на схід, інше – на південь, завішені портьєрами бежевого кольору. Через розчинену квартиру до кімнати повільно запливають терпкі запахи весни. У дворі зацвів запашний бузок, пахнуть липкі листочки черешні. Чується тихий спів птахів, які починають вкладатись спати. Сонце тільки що сховалось за обрій. Його промені ласкаво освічують світло гранатового кольору рідкі хмари, прощаючись з ними до наступного дня. Здалека ледь чується приглушений гомін рідного міста.

Сорокарічний успішний бізнесмен середньої руки, Михайло будував свій бізнес майже двадцять років. На початку дев'яностих років минулого століття мати не одержувала пенсію, а батькові постійно на три-чотири місяці затримували зарплатню. І хлопець ще студентом Львівського політехнічного технікуму поставив собі за мету жити краще, не рахувати кожна копійку. Їх у батьків було двоє. Сестра Настя, старша від Михайла на п'ять років, була одружена, жила з чоловіком і малою дитиною окремо. Їм сват на весіллі вручив ключі від однокімнатної квартири. Батьки ніколи не скаржились на безгрошів'я. Мати з внуком Миколкою та чорною, зарослою вовною, веселою собачкою Чудо з ранньої весни до осені вирощувала на маленькій дачній ділянці різноманітну городину. По периметру ділянки росли яблуні та сливи. Осінню з яблук мати робила сік і сушила чорнослив. При хорошому врожаї частину яблук і сушні роздавали, частину продавали. У вихідні дні батько приїжджав на дачу і теж активно долучався до роботи. На добре доглянутій та удобреній перегноєм землі рясно «родили» бур'яни. Приходилось постійно полоти, сапати, поливати. Воду з криниці за допомогою насосу подавали шлангом у найвіддаленіші кутки ділянки. Останні роки батькові давали відпустку влітку і він місяць жив на дачі. Метрів за п'ятсот від дачі знаходилось велике озеро. Та купатись туди навіть у спекотні дні вони ходили дуже рідко. Все не було часу. Охолоджувались під душем нагрітою сонцем водою. Декілька раз за літо, «щоб збити оскому», батько з внуком ходили порибалити. Тоді розповідей внука хватало на багато днів. Діти стомлювались на роботі. Батькам на дачі майже не допомагали. До того ж Михайло ще з шкільних років щоліта на канікули виїжджав з групою друзів до Херсонської області збирати врожаї овочів і фруктів. На зароблені гроші купував собі

взуття, джинси. Після сьомого класу придбав телевізор. Щоб незалежно переглядати програми у своїй кімнаті. Коли у дев'ятому класі батьки в таблиці Михайла побачили декілька трійок, разом з ним вирішили, що до десятого класу він не піде. Краще продовжити навчання у технікумі. Йому хотілось до політехнічного, куди і поступив на омріяну ще у школі спеціальність з радіоелектронних пристроїв. Навчався з великим задоволенням. З перших днів навчання своєю старанністю та інтересом до всього нового сподобався кураторові групи, який залучив Михайла до позанавчальної роботи у своєму кабінеті радіоелектроніки. Юнак став помічником викладача, практично виконував роботу лаборанта і швидко допоміг переобладнати кабінет за сучасними вимогами. Високого за зростом, його незабаром включили до волейбольної команди технікуму, яка успішно виступала у змаганнях на першість міста. Та великої старанності у тренуваннях не проявляв, хоч міг потрапити до збірної команди середніх навчальних закладів. На третьому курсі одержав другий спортивний розряд. На вечори відпочинку та дискотеки ходив дуже рідко. Не хватало часу. Уже на першому курсі свій телевізор з якоюсь приставкою використовував у якості відео магнітофону. За чотири роки батьки у технікумі жодного разу так і не побували. Адже щорічно одержували вдячні листи за відмінне навчання та поведінку сина. Михайло закінчив технікум з відзнакою. Рекомендували без вступних екзаменів далі навчатись в університеті імені Івана Франка, але не захотів. Як не умовляли батьки, вирішив зайняти свою «нішу» у бізнесі.

- Якщо зараз не почну сам заробляти гроші, через три-чотири роки може бути пізно, - впевнено наголошував юнак.

Він ще у технікумі почав купувати на базарах різні радіоелектронні деталі та пристрої, складати і продавати блоки живлення, клавіатури та щось інше, у чому батьки зовсім не розумілись. У місті було декілька приладобудівних заводів зі своїми спеціальними конструкторськими бюро, випускались знамениті телевізори «Електрон». У недалекому Червонограді працював великий радіозавод. Підприємства, які в основному забезпечували оборону СРСР, на початку дев'яностих років почали розпадатись. Радіоелектронні деталі мало не валялись під ногами. Їх потрібно було продати, чи списати і утилізувати. Та у перші роки незалежності України політикам було не до цього. А на територіях заводів створювались різні малі підприємства.

І ці коштовні деталі просто забирали собі колишні працівники. Тому на базарах різних мікросхем, ємностей, опорів, потрібних роз'ємів, електричних кабелів різних перетинів продавали дуже багато. І дешево! У Києві навіть виник спеціалізований ринок радіодеталей, де можна було купити готові блоки до відео магнітофонів, телевізорів, тощо. Михайло на таких базарах почував себе, мов риба у воді. Щось купував, щось продавав. Приходилось їздити у загальних вагонах до Хмельницького, Києва. Особливо важко було зимою, коли місце на базарі приходилось займати ще з ночі. Часто грівся разом з іншими продавцями на морозі біля вогнища. Та терпів і вірив у свою зорю. Поступово став складати магнітофони і монітори. Його кімната перетворилась на невелику майстерню. На стінах висіли схеми, на полиці – необхідні книги, у шафі – невеликі лотки з різноманітними деталями. На столі, підвіконні та підлозі – різні радіоелектронні вузли. Працював днями і ночами. Порівняно недорогі відео магнітофони та приставки до телевізорів у нього купували студенти один на кімнату у гуртожитку, чи навіть один на групу старшокурсників.

За два роки Михайло уже мав свій кіоск на базарі. У нього неофіційно працювали двоє талановитих хлопців. Бізнес приносив стабільний прибуток. Податковій інспекції показував якісь «липові» накладні, а то й просто давав хабара. Та розумів, що так довго продовжуватись не могло. Ще через рік орендував приміщення і одним з перших у місті відкрив невеликий магазин побутового радіоелектронного обладнання, яке до України поставлялось з-за кордону. Михайло за допомогою знайомих хлопців з київського радіо ринку налагодив зв'язки з київською фірмою оптової торгівлі. Звідти і привозили йому товар. На перших порах, коли була велика інфляція, розраховувався безпосередньо з торговим представником доларами, хоч у накладних вказувались купоно-карбованці. Це було дуже ризиковано, адже ціни мінялись по декілька раз на місяць. Та й податкова інспекція «не дрімала». Коли ввели гривню, став розраховуватись через банк. У магазині разом з ним працював продавець-консультант. Бухгалтерію вела оформлена на чверть ставки головний бухгалтер.

Все йшло ніби добре. Михайло великих надбавок на товар не робив. Хоч уже поширювались мобільні телефони, з'явилися перші ноутбуки і попит на них зростав. Та у місті відкрилось ще два магазини-конкуренти. Михайло побоювався втратити потенційних покупців.

Одного разу, складаючи черговий квартальний звіт, головний бухгалтер виявила недостачу коштів біля десяти тисяч гривень. Такого раніше ніколи не траплялось. Михайло ніяк не міг зрозуміти, чому не хватає коштів. Крадіжок з магазину не було. Продавець-консультант працював давно. Вважався надійним робітником. За наполяганням бухгалтера провели ретельну ревізію наявності товару. Виявилось, що не достає двох магнітофонів і принтера. Михайло зачинився у кабінеті з продавцем. Той поводив себе на диво спокійно.

- Ти можеш пояснити, куди поділись магнітофони і принтер? - дивився пронизливо у вічі продавцеві Михайло.

- Напевне не довів поставщик.

- Я сам приймав товар. Недостачі не було. Магнітофони і принтер зникли з магазину. Ти ж сам записуєш щоразу до журналу, що продав. Якби забув записати, були б лишні кошти. А так саме виторгу й не хватає. Тобто менше продано товару. Таке може статись лише при прямій крадіжці. У нас товар розташований далеко за перегородами. Покупець сам товар не візьме. Йому потрібно подати. Виходить, що товар зник з полиці. Як таке могло статись?

- Може ви самі продавали і не взяли гроші? – почав криво посміхатись продавець. – Чи комусь подарували та забули? Я своїм місцем дорожу. У магазині працювати значно комфортніше, ніж торгувати на базарі. Зарплатня непогана. Розумію, що крадіжка мені може дуже зашкодити. Якщо запишете до трудової книжки, що звільнений за крадіжку, мене більше на роботу офіційно ніхто не візьме.

- Може у якомусь ящику десь залишилось? Давай що раз все переглянемо. Не могли ж викинути з пустими ящиками, - не вірив у крадіжку Михайло.

Та магнітофони і принтер як у воду впали. Продавець своєї вини не визнавав. Досвідчений бухгалтер Людмила Іванівна порадила його звільнити. Лише через пів року один з покупців, прийшовши в черговий раз до магазину, сказав Михайлові, що минулого разу купив два магнітофони та принтер. Тепер у принтері потрібно міняти картридж, який пише зображення. Михайло уважно передивився записи у журналі продажу. Такої покупки там не значилось. Гроші забрав собі колишній продавець. Однак той поміняв місце проживання, знайти його не вдалось. Так у бізнесі Михайла сталась перша велика крадіж-

ка. Він зрозумів, наскільки старанно потрібно перевіряти і контролювати тих, кого приймаєш на роботу.

Коли відзначали п'ятиріччя закінчення технікуму, майже вся група зібралась в кафе. З викладачів був лише колишній куратор, якого поважали за професіоналізм і добре відношення до студентів. Він до цього часу постійно вітав усіх з днем народження та жалкував, що Михайло не пішов навчатись до університету.

- З твоєю головою ти б захистив кандидатську дисертацію і став доцентом, - приязно усміхався викладач. - У мене не вийшло. Рано одружився. Швидко пішли діти. Дітям, звичайно, я дуже радий. Хлопець закінчує школу, бере участь в олімпіадах. А дочка перейшла до п'ятого класу, ходить до палацу школярів на плавання. Та шкодую, що свого часу не пішов у науку. Маю декілька авторських свідоцтв і патентів на винаходи. А зиску з цього жодного. Адже приладобудівні заводи стоять. Впровадив свої винаходи лише на лабораторних стендах у технікумі. До речі, наш технікум тепер має назву технічний коледж, як у західних країнах. Трохи збільшилось державне фінансування, ввели декілька нових спеціальностей підготовки студентів. Та оновлення навчальної бази і ремонти ідуть в основному за рахунок студентів-контрактників.

- А яка зарплатня у доцента? - поцікавився Михайло.

- На перших порах біля двох з половиною тисяч гривень.

- Не густо! У мого продавця в магазині вища. Який же тоді зиск іти в науку і сушити голову над дисертацією? Наша сусідка математик навчалась три роки у Києві в аспірантурі. Весь час готувала для видання монографію свого професора. Коли ж взялась до написання дисертації, то виявилось, що тема її роботи, яку запропонував при вступі професор, не має математичного рішення. Три роки коту під хвіст! Прийдеться міняти тему, а може й наукового керівника. Добре, що хоч прийняли назад до свого університету на посаду старшого викладача. Уже під тридцять років, а ще не одружена.

- І таке буває, - погодився куратор. – Тому у нашому коледжі жодного кандидата наук. Наука – це почесна, але дуже важка праця!

Михайло вибачився, підійшов до одноклассника Григорія. Під час навчання вони майже постійно сиділи на заняттях за одним столом.

- Ти, Гришо, ніби трохи погладшав? – потис йому міцно руку.

- Хіба не погладшаєш, коли постійно за рулем авто, - обняв друга

невисокий, одягнений у модний костюм круглолиций хлопець.

- Ти що, легковика купив? - недовіжливо Михайло. – Нового?

- Та де там нового! Маю старого «Жигуля четвірку» та у гарному стані вантажівку «Урал». Батько «Урала» майже за безцінь купив, коли розраховувався на заводі. А «Жигуль» теж батьків. Займаюсь автомобільними перевезеннями. Замовлень багато. Майже не сплю вдома. То у кабіні машини, то у якомусь придорожньому кемпінгу. Та на хліб хватає. Сам уже не справляюсь. Планую взяти на роботу водія. А ти все з відео магнітофонами?

- Так. Магнітофон тепер кожен хоче мати. Знаєш, замовляють і з районів. Ти не можеш допомогти мені з доставкою по області? Декілька днів на місяць. Можемо й на Київ їздити. Звідти замовлений товар часто привозять із запізненням. А покупець не дочекається, піде до іншого продавця.

- Все можна, дише обережно! – пожартував Григорій.

Так вони з Григорієм стали співпрацювати. Автомобільні перевезення були вигідною справою. Михайло це зрозумів дуже швидко. Якщо раніше за день маршрутними автобусами доставляли один, максимум два магнітофони на район. То «Жигулем» обслуговували за кожен рейс декілька районів. Торгівля значно пожвавилася. Та Григорій не міг кожен раз виділити товаришу «четвірку». Часто використовував її для невеликих вантажних перевезень будівельних матеріалів, маломірних металевих профілів, електричних кабелів тощо. Це іноді затримувало торгівлю магнітофонами. Через деякий час Михайло купив семирічний вантажний «Мерседес» і запропонував товаришу разом створити окрему автомобільну фірму «Автосервіс».

- Ти самотужки працюєш на двох автомобілях, - переконував друга Михайло. - Напевне, не відпочиваєш. Так довго не протримаєшся. На курорт кудись їздив?

- Який курорт! – махнув рукою Григорій. - Другого водія так і не вдалось підібрати. Один молодий хлопець з місяць поїздив і відмовився. Хто буде майже постійно працювати без вихідних? Особистого життя не маю. Зустрівся два рази з дівчиною. Посиділи у кафе. Ніби я їй сподобався. Третього разу домовились про побачення. А тут термінове замовлення постійного клієнта. На побачення я не прийшов. Мобільний у неї чомусь був відключений. Попередити її не вдалось.

Через день телефоную, а вона вимикає виклик. До цього часу так з нею і не переговорив. Шкода. Гарна дівчина!

- От я і пропоную створити фірму автомобільних перевезень, - наполягав Михайло. - Невже ти над цим не думав? Потрібно жити з перспективою. Тоді все бачиться у райдужних фарбах.

- А гараж де взяти? - розмірковував практичний в автомобільних справах Григорій. - У мене й так «Урал» стоїть надворі. Один раз уже обікрали, зняли обидві фари. У «Мерседеса» ж фари значно дорожчі. Та й під дощем і снігом постійно мокрі автомобілі починають ржавіти. І для поточних ремонтів місце потрібно.

- Ти не дослухав, - усміхнувся Михайло. - «Мерседес» мені продали з великим гаражем. Там ще пара машин поміститься.

- Чого ж ти зразу про це не сказав? Гараж де знаходиться?

- На Стрийській. Ця вулиця, ти знаєш, зручна для автотранспорту. В усі кінці міста добре добиратись. Та й за місто зручно виїжджати.

- Тоді по руках! - погодився товариш, який зразу ж пожвавішав. Йому одному дійсно було важко. Та втрачати прибутки не хотів. Мріяв побудувати у передмісті власний будинок, посадити яблуневий сад і весною вечорами на веранді слухати соловейка.

Директором фірми з великим задоволенням став Григорій. Він майже зразу значно посоліднішав. Купив нову голубу спецівку та куртку, на якій красувався напис «Автосервіс». Найняли двох досвідчених водіїв. Григорій добре розбирався в автомобілях і механік був не потрібен. Фінансові справи погодилась виконувати бухгалтер Людмила Іванівна. Прибуток по «Автосервісу» співвласники вирішили ділити навпіл. Григорій, як і раніше, з ранку до вечора пропадав на роботі. Михайло запропонував робити оголошення на послуги в Інтернеті. Кількість замовлень на перевезення зростала. Адже у Львівській та й взагалі у Західних областях люди ще з радянських часів ніколи не надіялись на владу. Активність їх у бізнесі була значно вищою, ніж у Центральній і Східній Україні. Тут селяни самі обробляли свої земельні паї, у великих об'ємах велось індивідуальне будівництво, займались розробкою лісу, розвивали зелений туризм. Уже через рік Михайлів «Мерседес» окупився. Співвласники «Автосервісу» купили ще одного легковика – напів вантажну надійну «Тойоту», яка могла перевозити до однієї тони вантажу. Таким авто було дуже зру-

чно працювати у самому Львові. Адже кількість машин у місті постійно зростала. Тому маневрений автомобіль був потрібен, як повітря.

Якось восени до магазину Михайла зайшла дівчина, у якій хлопець ледве пізнав свою однокласницю Стефу. Гарна русявка стала вищою. Волосся модної зачіски звисали на плечі. Блакитні очі. Свіже, трохи рум'яне з вулиці обличчя. Розові губи ледь підмальовані. Білого кольору куртка до колін. Білі туфлі на високих корках.

- Покажіть мені, будь ласка, не дуже дорогий ноутбук, - дівчина підняла на Михайла очі і розсміялась. - Невже це ти, красень нашого класу Михась? Здається, зі школи ми не бачились? Коли збирались випускники, я працювала у Польщі. Не змогла приїхати. Ти так змужнів, що не пізнати. Зачіску поміняв. Працюєш тут продавцем?

- Звичайно, продавцем, - чомусь не хотів хвалитись Михайло. Йому здавалось, що дівчина може не наважитись довго спілкуватись з власником магазину. А так хотілось поговорити з однокласницею.

«Власник магазину – це ніби уже вища каста. Для простої людини важко зрозуміти, як можна в сучасних умовах знайти капітал, щоб організувати такий бізнес. Більшість вважає, що без великого обману та крадіжок тут не обходиться. Адже у мене товару більше, ніж на мільйон доларів! Правда, більшу частину його дають під реалізацію. Тобто, розрахуюсь з постачальником, коли продам. Тому простий продавець – це свій роботяга, з яким легко розмовляти. У дев'ятому класі мені до дівчат було байдуже. Грав у волейбол, їздив на рибалку, влітку десь працював. Потім технікум захопив так, що не зоглядівся, як промайнуло три з половиною роки. А Стефа дуже чарівна дівчина. Он яке високе чоло, круглі щічки з ямочками. Тонкі брови півдугами. За цією роботою й забув, що можна було б провести час з гарною панянкою. Уже маю майже двадцять шість років, а часу на такі наміри не знайшлося».

- І давно? - продовжувала відверто розглядати хлопця весела Стефа. Вона значно пожвавішала. Очі випромінювали невимушену цікавість і радість від зустрічі.

- Та з самого початку, - теж повеселів, розглядаючи гарну постать дівчини Михайло. - Робота подобається. Адже ти знаєш: я ще в школі, а потім у технікумі займався електронними пристроями. У магазині дуже цікаво. Молодь все більше купує такої техніки. Приходять справжні фахівці. І заробітна платня мене влаштовує.

- Пам'ятаю, як ми здивовано спостерігали, коли у кабінеті фізики ти з Іваном Сидоровичем копався в шкільному магнітофоні. Фізик завжди тебе хвалив і ставив високі оцінки. Ти ще не одружився? - з явно вираженою надією запитала Стефа, дивлячись прямо у вічі трохи зніяковілому хлопцеві

- Яке одруження? Немає часу вгору глянути. Магазин розширюється. Будуть брати ще одного продавця-консультанта. Може тоді вільного часу побільшає.

- Давай якось зустрінемося, згадаємо далекі гарні шкільні роки. Ти до десятого класу не пішов. А нас об'єднали з «Б» класом. Особливої радості з ними уже не було. Адже там залишились майже одні дівчата, які давно здружились і на нас поглядали звисока. Я уже у вересні хотіла залишити школу. Та батьки настояли, щоб одержала атестат з середньої освіти. Потім навчалась у технологічному університеті. Є про що розповісти.

- Добре, - зрадів Михайло. – Якщо знайдеш час, то можемо піти до кав'ярні завтра після роботи десь о шостій годині вечора. Дай мені номер свого мобільного. Ти де живеш?

- На Городецькій, неподалік від оперного театру.

- Тоді до зустрічі завтра на площі перед оперним о сьомій.

Вони обмінялись номерами телефонів і Стефа спокійною граціозною ходою вийшла з магазину. Не оглянувшись. Михайло провів її по-стать очима, поки вона не зникла за вікном.

«Вперше домовився про побачення з дівчиною і радію, мов підліток, - незвичні раніше думки та почуття охопили хлопця. - Стефа була одна з найкращих дівчат у класі. Ми сиділи за партою з Ярославом, який часто приходив до школи з невиконаними домашніми завданнями з алгебри. Мені теж не подобалась ця заплутана алгебра і я не був впевнений, чи правильно все зробив. Так Ярослав йшов до Стефи, просив дати йому списати. Вона ніколи не відмовляла. Ярослав завжди її хвалив, розповідаючи, яка вона гарна, розумна і добра. Стефа іноді давала йому цукерку, чи печиво. Той поки приходив на своє місце, все з'їдав. Але похвалитись мені не забував. Я в душі підсміювався над товаришем, а сам до Стефи ніколи не звертався. Навіть якщо було не виконане домашнє завдання. Уже й не пам'ятаю, чи хоч раз у житті розмовляв з нею. Закінчила технологічний університет. Напевне, працює на достойній роботі. Ноутбук ось

хотіла придбати. Та я своїми розмовами відволік її і вона чи забула, чи вирішила ще раз прийти до нашого магазину».

Стефа не виходила з голови. Хлопець прийшов додому мовчазний, швидко повечеряв з батьками, відмовився від компоту, зачинився у своїй кімнаті. Батьки давно до такого звикли. Знали, що він вечорами зосереджено працює, і не турбували. Мати у великій кімнаті вишивала образ в подарунок на день народження старшої сестри. А батько сів до телевізора дивитись футбольний матч, у якому брали участь львівські «Карпати». До Михайла долітали вигуки батька, та він зовсім не звертав на них уваги. Хлопець мрійливо згадував обличчя дівчини, зачіску, руки з охайним манікюром, тонкий запах парфумів, що відчувався біля неї. Душу наповнювала незвична радість.

«Чого я так радію? Адже ніби нічого надзвичайного не відбудеться. Просто зустрінемось як колишні однокласники. Ми ж дев'ять років майже кожного дня бачились. На перервах сперечались, чубились. Ярослав якось упав на сходах, не міг стати на ногу. Сів і сидить. Ми закричали, що у нього перелом. Прибігла шкільна медична сестра, спокійно легенько повернула ступню, а потім як шарпне до себе. Ярослав закричав від болю. Та потім встав і пішов. Ми так зраділи. У нього був простий вивих. До цього часу пам'ятаю його розгублене почервоніле обличчя, сльози в очах. Бачився з ним з місяць тому. Зустрілись випадково біля головпоштамту. Одружений, має сина. Працює на автобусному заводі майстром складального цеху. Випускають автобуси і тролейбуси. Навіть Угорщина автобуси замовляє. Наші значно дешевші їхніх «Ікарусів» за рахунок меншої зарплатні українських робітників. Бізнесмени користуються тим, що в державі безробіття, зарплатню тримають на низькому рівні. Мій продавець має високу кваліфікацію. Тому й зарплатня у нього вдвічі більша від мінімально встановленої урядом. Каже, що роботою задоволений.

А то якось весною поїхали усім класом до Червонограда подивитись шахти. По дорозі класна керівниця Марія Петрівна, яка викладала біологію та зоологію, показувала нам розкішні ліси, зелені луки і пасовиська, вкриті різнокольоровими квітами, на яких паслись корови та вівці. В одному місці навіть череда кіз перегородила дорогу. Ми усі кинулись до вікон. Хто з нас у Львові бачив живу козу? Попереду череди гордо прямував козел. Роги великі, закручені. За ним спокійно, без метушні йшли кози. Серед них були й малі козенята. Марія

Петрівна сказала, що у всіх живих істот є свої керівники. У бджіл – це матка, яку бджоли годують бджолиним молочком. Робоча бджола живе трохи більше одного місяця. А матка – декілька років. Серед корів старшим є бугай. Його з чередою на пасовисько не пускають. Він може заважати коровам пастись. Весь час буде ганятись то за однією, то за іншою.

На в'їзді до Червонограда нас вразив високий чорний пам'ятник шахтарю, що у витягнутій вперед руці тримає кусок кам'яного вугілля. Ніби дарує його людям.

- Кам'яне вугілля, - розповідала учителька, - при згоранні виділяє значно більше тепла, ніж дрова. Тому воно дуже широко застосовується на теплових електростанціях, котельнях. А ще випалений з нього кокс використовують при плавці чавуну і сталі. Без вугілля не може обійтись жодна цивілізована країна. Тому важка підземна праця шахтарів надзвичайно корисна і почесна. Раніше у них навіть був свій фірмовий одяг, схожий на військовий, свої ордени «Шахтарської слави». Завдяки шахтам розрослося та розквітло колись невеличке місто Червоноград. Дивіться, он біля кожної шахти є насипна темно сіра висока гора. Це пуста порода. Адже разом з вугіллям добуваються пісчаник, гнейс, вапняк. На збагачувальній фабриці відсортовується вугілля, а все інше - на цю гору.

Ми побували на шахті Новомостівська друга. Інженер нам показав приміщення, де шахтарі спускаються під землю. Потім подивились, як вугілля піднімається на поверхню, як відсортовується на збагачувальній фабриці. Під землю нас, звичайно, не пустили. Та вражень ми набрались на довго».

Вранці Михайло прокинувся в очікуванні чогось хорошого. І зразу ж згадав про побачення біля оперного театру. В самому театрі він був всього один раз, коли навчався у технікумі. Уже не пам'ятає, як називалась вистава. А дуже гарне приміщення театру пригадує. Ніби царський палац! Широкі сходи, ліпнина, позолота, велика висока глядацька зала з бельєтажами, чудово розмальованою стелею.

День тягнувся довго. Михайло весь час поглядав на годинник. Коли уже можна буде зачинити магазин? Під кінець роботи покупців, як на зло, було багатенько. Мляво вибирали товар, перепитували ціни, пробували торгуватись. Михайло не витримав, попросив продавця

самому зачинити приміщення і поїхав маршрутною до центру міста. Маршрутка була переповнена. Та хлопець не звертав на це уваги.

«Потрібно якісь квіти купити, - здогадався. - Не знаю навіть, які подобаються Стефі. Та більше всього дівчата, здається, люблять троянди. Троянда, сказала колись одна викладачка у технікумі, - цариця квітів. Матері приніс на день народження світло рожеві. У неї аж очі засвітились! Сестра привітала великими жовтими хризантемами. Мамі теж сподобались. Не буду ламати голову. Біля оперного театру повинні продавати квіти. Там і виберу».

Напис у маршрутці наголошував, що з морозивом не заходити. Та один з червонястими щоками носатий лобуряка поряд з Михайлом із захопленням ним ласував. Так смачно цмокав, що навколишні повертали до нього голови. Морозива було ще більше пів стаканчика. Воно давно розтало і розтікалось по руці ласуна. Одна цівка уже затікала до рукава куртки. Лобуряка почав язиком її злизувати. Раптом маршрутка загальмувала. Рука зі стаканчиком нахилилась і морозиво вилилось на плече та груди Михайла. Прямо на гарне модне пальто. Хлопець остовпів! Схопив лобуряку за куртку.

- Ти що наробив, нічемо? - засичав спантеличено.

- Ти сам винен! - намагався вирватись нахаба. - Не потрібно було стояти так близько. Бачив же, що у мене морозиво?

- Та хто з морозивом сідає до маршрутки? Он написано! - кивнувши головою на напис, уже майже кричав розгублений Михайло. Адже розумів, що морозива з пальта потрібно терміново позбутись. А це буде зробити дуже непросто.

Лобуряка на зупинці вистрибнув з маршрутки. Михайло – за ним, тримаючи за комір куртки. Він був значно вищий і міцніший від зловмисника, який зрозумів, що не вирветься.

- Швидко витирай, падлюко! – тихо Михайло, намагаючись не привертати уваги перехожих, які уже почали за ними спостерігати.

- Чим я витру? – мало не плакав любитель морозива.

- Ось носовичок! – простяг Михайло. - Та акуратно витирай, телепню, з країв до середини. Поспішай. Із-за тебе я уже запізнююсь на важливу зустріч.

Розчервонілий лобуряка намагався витерти морозиво. Та плями на пальті проглядались. Михайло з досади хотів вдарити того по шиї,

але відпустив, розуміючи, що уже дійсно не встигає вчасно на побачення. Швиденько у мобільному набрав номер Стефи.

- Маршрутка затрималась. Я буду хвилин через п'ятнадцять.

Як на зло, наступна переповнена маршрутка не зупинилась. Михайло не витримав, побіг по вулиці Торговій, потім повернув на проспект Свободи. На одному з перехресть проскочив на червоне світло світлофора. Мало не потрапив під машину. Ще здаля побачив Стефу. Дівчина спокійно стояла неподалік від чудового фонтану біля кіоску «Преса» і щось читала у вітрині. Михайло глянув на годинник. Він запізнився майже на двадцять хвилин. Купувати квіти уже не було часу. Тому зразу ж підбіг до дівчини. Вона була у тій самій білій куртці, у модних нових туфлях. Зачіска зовсім інша, більш вишукана. Коли повернулась до нього, блакитні очі випромінювали радість.

- Пробач! – Михайло трохи знітився. - Я до Центру дуже рідко їзджу. Не думав, що при такому скупченні авто переповнені маршрутки затримуються.

- Я теж трохи запізнилась, - посміхнулась дівчина. - З Городоцької іти хвилин десять. Та мати попросила купити батон. А там черга. Особливо затримують чергу покупці, які розраховуються карточкою. Ніби не можна завчасно зняти у банкоматі трохи грошей.

Вона побачила, що на пальті Михайла виблискують великі свіжі плями. Але щось сказати не наважилась, щоб не засмутити хлопця.

- То куди підемо? – запитала просто.

- Як і домовились, до кав'ярні. Ти не проти?

- Може спочатку трохи прогуляємось? - розважливо запропонувала дівчина. - Такий спокійний, гарний осінній вечір. Після роботи у приміщенні хочеться подихати свіжим повітрям. Он подивись, скільки людей відпочиває. Нікуди не поспішають, просто радіють життю.

Була рання осінь. До площі Міцкевича по обидва боки від широкої центральної алеї зелені насадження, мов великий гарно доглянутий парк серед міста. Листя жовтіло, та з охайно підстрижених дерев ще не опадало. Людей на цьому найкращому у місті проспекті дійсно було багато. Трамваї і тролейбуси поблизу не ходять. Лише автомобільний транспорт. Оперний театр залишився позаду. А вони повільно йшли і розглядали старовинні будівлі та пам'ятники, розташовані по обидва боки ділового центру міста. Ніби не один раз їх раніше бачили. Та у піднесеному настрої все виглядало якось особливо.

Он пам'ятник гетьману Яну Яблонському, що врятував Львів від нападу кримських татар у 1695 році. Далі на високому коні з булавою в руках пам'ятник королю Яну Третьому Собеському. Потім – один з найкращих у місті величний торговий центр «Плазма». Пам'ятник Тарасу Шевченку. «Гранд отель». Збоку Галицька площа. Музей етнографії. Національний музей імені Андрія Шептицького. Низка банків. Балкони офісів і житлових будинків прикрашені осінніми квітами.

Ось і площа Міцкевича з пам'ятником видатному польському поету посередині. Зліва ресторан. З протилежного боку декілька кав'ярень. Михайло запросив дівчину до ресторану. Розумів, що після роботи потрібно нормально поїсти. Та й не хотів вдатись скупим. Адже Стефа йому дуже сподобалась. Вони зовсім не звернули уваги, що це був ресторан з польською кухнею. Швейцар привітався до них польською мовою. Михайло від несподіванки зразу не відповів, хоч і добре, як і більшість львів'ян, знав польську. А Стефа ніби попала у звичну для неї ситуацію. Вона поговорила зі швейцаром, запитала, який краще столик зайняти, щоб менше заважали.

- Вибачте, пані, та майже усі столики зайняті, - відповів вусатий швейцар у розкішній лівреї із коричневого сукна, на плечах якого було щось схоже на жовті погони, а гудзики виблискували золотом.

Тут до владнання ситуації залучився Михайло. Він всунув до кишені швейцара десять гривень. Той ледь посміхнувся, повішав їх верхній одяг до гардеробу і повів молодят у дальній лівий кут зали. Там знайшовся незайнятий столик, якого від входу не було видно. Висока зала ресторану гарно освітлена двома великими люстрами, що звисали під стелею. Стіни драпіровані світло блакитним матеріалом. Високі вікна майже повністю закривали червоні порт'єри. Барна стійка, за якою стояв молодий чоловік у білій сорочці з чорним метеликом на комірці, виділялась великою кількістю пляшок з різнокольоровими наклейками. Зала майже вся заповнена різноманітною публікою. За столиком поряд сиділа молода вродлива пані у темно золотистій сукні. Вона палила сигарету і щось тихо казала чоловікові середнього віку, який до неї посміхався. На столику у них стояла уже наполовину випита пляшка коньяку. З правого боку сиділи двоє молодих хлопців з дівчатами. Від барної стійки, де знаходився оркестр з трьох музикантів, лунала якась незнайома для Михайла приглушена повільна мелодія. Публіка ще не встигла «розігрітись». У залі було майже ти-

хо. Розмальована, з білим віночком на голові та у білому коротенькому фартушку офіціантка підійшла з коричневими папками меню хвилин через п'ятнадцять. Стефа меню навіть не розкрила. А Михайло хотів вибрати щось оригінальне.

- Яке вино питимемо? – звернувся до дівчини. – Біле, червоне?

- Якщо є, біле грузинське. Коли навчалась у технологічному, ми з двома подругами на літніх канікулах заробили на продуктивній базі грошей і пропливли на туристичному теплоході з Одеси до Батумі. Побачили багато цікавого. А ще кожен день на обід брали пляшку білого грузинського вина «Цинандалі». З тих пір його не пила.

- Є біле грузинське. Але не «Цинандалі», а «Гурджаані»! – зрадів хлопець, що може задовольнити забаганку дівчини, адже у польському ресторані грузинського вина могло й не бути.

- Хай буде «Гурджаані». Це теж повинно бути смачним. Впевнена, тобі сподобається. Я не знавець вин. Але з тим вином у мене стільки спогадів про чудову морську подорож. Була гарна погода. Ми на палубі засмагали, купались у басейні з морською водою, зустрічали схід сонця та проводжали його вечорами. З радістю годували постійно голодних галасливих чайок. Теплохід заходив до Севастополя, Новоросійська, Сочі, Сухумі. Розтратили усі зароблені гроші. Добре, що квитки з Одеси до Львову купили зразу, а то прийшлося б на одеському базарі «Привоз» гроші заробляти, – розсміялась Стефа.

Михайлу подобалось, що Стефа вільно почуває себе у ресторані. Він сам дуже рідко відвідував такі заклади і відчував певну незручність, стараючись перед дівчиною її не показати.

- А їсти що будемо? – знову до Стефи, яка розглядала залу.

- Мені салат із зелені і заливну рибу. До білого вина йде риба.

- Більше нічого не хочеш?

- Потім ще можна каву.

Михайло замовив вино, два салати і дві риби, хоч йому хотілось шашлику, смачні запахи якого долинали від сусіднього столика. Та зважив на застереження Стефи, що до білого вина смакує риба. Офіціантка принесла замовлене швидко. Відкоркувала вино, налила трохи у келихи, побажала смачного.

- Я пропоную випити за нашу несподівану зустріч. Один класик сказав, що у житті несподіванок не буває. Все, що відбувається, йде

за певним планом, відомим лише Всевишньому. І з усіх несподіванок складається закономірність, за якою живе людина.

Вони випили трохи вина. Стефа з цікавістю подивилась на хлопця.

- Та ти, бачу, філософ. Може й дійсно наша зустріч не випадкова?
- Звичайно! Пропоную й надалі зустрічатись. Ти не проти?
- Я працюю у філіалі польської фірми. Майже щотижня маю їздити до Кракова. А ще живемо одні з мамою. Їй потрібна увага. Тому наші зустрічі будуть не частими.

- Я теж дуже зайнятий, - хлопець уважно подивився у вічі Стефи, намагаючись зрозуміти хід її думок. - Але якщо бажати, то час завжди можна знайти.

Вони вийшли з ресторану. Надворі уже було темно. Та рух у центрі міста був досить жвавий. Вулиця сяяла рекламними щитами з написами українською, польською, англійською мовами. Сквер навпроти заповнений молоддю. Там проїхала запряжена двома кіньми і наповнена галасливою компанією карета. Зарослий, з невеликою борідкою поет, перед яким стояло з десяток зівак, читав свої вірші. Неподалік був поворот трамваїв. Звідти долинав скрип їх коліс. Михайлу розлучатись не хотілось.

- Давай ще погуляємо, - запропонував дівчині.
- Пробач. Я обіцяла матері довго не затримуватись.

Михайло провів дівчину додому. Йшли знову центральною алеєю посередині проспекту Свободи. По дорозі хлопець купив Стефі невеликий букет квітів. Дівчина засяяла:

- Давно квітів ніхто не дарував. Лише на день народження колеги по роботі. Я вдячна тобі за нашу зустріч, за гарний вечір. Зателефонуй мені, будь ласка, у суботу. Здається, буду вільна.

Стефа подала йому руку і зникла у вхідних дверях під'їзду. Михайло чомусь не запитав, на якому поверсі вона живе. Постояв ще трохи, вдихаючи залишки запаху її парфумів. Майже в усіх вікнах горіло світло. Тому визначити, до якої квартири вона зайшла, йому не вдалось. Повернувся додому, зразу ліг у ліжко, довго не міг заснути.

«Запитаю про квартиру наступного разу. Вона запропонувала зателефонувати у суботу. Це чекати ще три дні. Та чи буде у неї час. Дуже хочеться зустрітись раніше. Але потрібно мати витримку. Чому я не звернув уваги на неї ще у школі? Ярослав он часто просив у Стефи щось списати. А я, дурень, взагалі дівчатами не цікавився. Потім

бізнес заморочив голову. Було не до дівчат. Тепер твердо стою на ногах, маю певні кошти. Думаю купити легковика. Але постійно сам. Спілкуюсь лише по бізнесових питаннях та з рідними. По душах поговорити немає з ким. Всього декілька годин провів зі Стефою і ніби тиждень відпочивав. Я взагалі забув, коли мав відпочинок. Все робота, робота. Най його шлях трафить з цією роботою! Колись з мамою і сестрою по неділях ходили до костелу. Слухав такі правдиві та зрозумілі проповіді ксьондза, чудовий хор хлопчиків. Тепер і туди не ходжу. Мати нагадувала. Та мені все ніколи. Тепер вона мовчить, але бачу: невдоволена. Потрібно буде обов'язково піти, а то став якимось безбожником. Може Стефа відвідує костел, то схожу разом з нею».

Михайло за роботою мало не забув про можливу суботню зустріч зі Стефою. То запізнювалась з товаром машина з Києва, то потрібно було відправити декілька магнітофонів у різні райони. А зразу після обіду прийшло двоє працівників з податкової інспекції і добру годину переглядали журнал відпуску товару. Що шукали, не сказали. Але прийшлося понервувати. Лише десь о шістнадцятій схопився за голову: «Який телепень! Я ж не зателефонував Стефі! Ще подумає, що не хочу з нею зустрічатись. Потрібно було набрати її номер з самого ранку. Адже дівчина завжди готується до побачення. Зачіску потрібно зробити, манікюр і таке подібне. Тепер може сказати, що немає часу. Буде права. Як вибачитись? Пошлюсь на податкову».

- Стефо, пробач, мене податкова так закрутила, що лише зараз отямився. Ти запропонувала зателефонувати у суботу. Можемо зустрітись?

- Добре, що ти подзвонив. Мене сьогодні у місті не буде. За кілька кілометрів уже таможня Мостицька. Їду з колежанкою до Кракова. Там у неділю збирають працівників фірми на якийсь форум. Зателефонували сьогодні о дванадцятій. Потрібно бути обов'язково. Ледве встигла зібратись. Не ображайся. Я зателефоную наступного тижня. А ти у неділю добре відпочинь. Виглядаєш стомленим.

- Щасливо тобі, Стефо! Привіт Кракову!

«От і зірвалось! Забув про дзвінок до неї! Два дні пам'ятав, а на третій як заклинило! Якби зателефонував зранку, може й не поїхала б до Польщі. Знайшла б якусь причину. У неділю наш магазин працює. Але можна було б залишити все на продавців і кудись поїхати за місто на природу. Та у вихідні покупців завжди більше. Тому при-

йдеться, як завжди, вийти завтра на роботу. Ми не працюємо у понеділок. От тоді висплюсь. Навіть Стефа помітила, що я стомлений. Інша не надала б цьому ніякого значення, або промовчала. А вона побажала мені відпочити. Може і я їй подобаюсь? Невже у такої панянки до цього часу не було хлопця? Щось не віриться. Та мене не обходить, що у неї було до нашої зустрічі. Нас доля звела».

Вони стали зустрічатись. Але навіть один раз на тиждень не завжди виходило. Та це їх не засмучувало. Саме головне, Михайла тягнуло до дівчини. А вона через декілька зустрічей першою пригорталась до нього, цілувала у щоку. Вони гуляли парками, ходили в кіно, декілька раз були у театрах на виставах, на концертах. Прошло більше пів року. Стефа познайомила хлопця з мамою. Він став заходити до їхньої завжди прибраної двокімнатної квартири. Михайло подумки уже готувався запропонувати дівчині руку і серце. Навіть у ювелірному магазині подивився золоті обручки. Вибір був великий. Широкі, вузькі, з різнокольоровими камінцями. Особливо сподобались з червоними діамантами. І ціна приваблива. Та вибір, звичайно, буде за Стефою.

Якось знову зустрів свого товариша Ярослава. Зайшли до кафе, випили по чарці горілки, розговорились.

- Буду, напевне, одружуватись, - посміхнувся Михайло. – Скільки можна холостякувати. Роки швидко проходять. У тебе уже синові чотири роки. А я все один.

- Дійсно пора. А хто майбутня щаслива наречена?

- Так Стефа з нашого класу.

- Стефа, у якої я списував алгебру? – здивувався Ярослав. – Мені Станіслав якось казав, що вона живе з якимось поляком. Працювала у Кракові і там з ним зійшлась.

- Давно казав? – аж підскочив знервований Михайло.

- Пару місяців тому. Я його давненько не бачив. Ти заспокойся, - поклав руку товаришу на плече Ярослав. – Може це й неправда.

Та Михайло ніяк не міг заспокоїтись. «Стефа постійно їздить до Кракова. Невже до цього часу зустрічається з тим хлопцем? Ми з нею жодного разу навіть нормально не поцілувались. Завжди при зустрічі «на ходу». Хочу поцілувати її міцніше, а вона цмокне і відсторонюється. Зі своїми батьками хочу познайомити. Так у неї все немає часу. У очі мені майже не дивиться. Сказав їй про це. А вона жартома: «Ма-

ти ще дівчинці мені наказала, щоб я хлопцям у вічі не дивилась, а то можуть спокусити». Виходить, що Стефа давно спокушена, а мене й близько не підпускає. Ставить себе цнотливою? Звичайно, їй уже двадцять шість. Могла побувати й у законному шлюбі. Але ж нічого мені про це не сказала. Боїться, що перестану з нею зустрічатись? Або просто їй вигідно мати двох хлопців? Одного в Польщі, а мене, телепня, у Львові. Чому б ні? Я її тут розважаю, вожу по ресторанах, виставках, театрах. А сама з поляком у Кракові гуляє. Та ще й у душі насміхається з мене! Як же узнати, чим вона займається у Польщі? Каже: працює у філіалі польської фірми. Якось узнаю, де цей філіал, і з Інтернету щось розвідаю. Їхати шпигувати за нею до Польщі, чи найняти приватного детектива? Не знаю, що робити? Одружуватись з дівчиною, маючи таку підозру, не маю права. Можна було б прямо у неї про це запитати. Але вона, як часто бувало, віджартується і я нічого не довідаюсь».

Наступного побачення Стефа навіть його не поцілувала. Була привітна, життєрадісна. Розповіла про форум у Кракові. Там був черговий тренінг-інструктаж з працівниками фірми. Все пройшло весело, з піснями та речівками. Обідали за рахунок фірми у ресторані. Після обіду гуляли по Кракову. Місто дуже цікаве. Багато старовинних соборів, замків. А костели які! Це ж перша столиця Речі Посполитої. Поїздкою вона була дуже задоволена.

Михайло найняв приватного детектива Мирослава. Той і прослідкував за Стефою, коли вона у черговий раз їздила до Кракова.

- Спочатку дівчина відвідала торгово-офісний центр «Бонарка» на вулиці Камінській у районі Подгуже Дучайське, - доповідав через два дні Михайлові детектив. - Я не встиг за нею зайти до ліфта. Тому не прослідкував, до якого саме офісу вона зайшла. Повернувшись звідти через годину п'ятнадцять хвилин, відвідала супермаркет, купила дві пляшечки йогурту, яблук, бананів і середнього розміру дитячий розмальований м'ячик у сітці. Сіла до міського автобусу, вийшла на площі Яна Матейка. Поряд на Варшавській вулиці зайшла до величного костелу Святого Флоріана. Поставила свічку, помолилась хвилин двадцять та зникла у боковому проході. Я зразу ж вийшов на вулицю. Поряд з вхідними дверима костелу висить табличка «Християнський притулок для дітей». Через годину десять хвилин вийшла з костелу без подарунків, на таксі приїхала до автовокзалу і автобу-

сом повернулась до Львову. З огляду на те, що подарунки назад не винесла, ходила до когось у дитячий притулок. Якщо потрібно, я можу наступного разу знову прослідкувати за нею у Кракові, постараюсь з'ясувати, кого вона відвідує у притулку. Якби цього разу пішов розпитати, міг загубити її у місті.

- Ну ти й спритний! - здивувався засмучений Михайло. – І вона не помітила, що ти майже весь день слідкував за нею?

- На те ми й непомітні приватні детективи! У нас свої методи.

- Добре, ось твої чесно зароблені гроші. Поїдеш ще раз.

Через два тижні Мирослав розповів, що Стефа знову побувала у тому ж костелі і відвідала у притулку трирічного хлопчика Яна Дамінського. Монашка сказала, звичайно, за плату, що Стефа часто відвідує цього малюка. Він називає її мамою.

«Як же так! – вирувало у голові приголомшеного Михайла. – Правду сказав Ярослав. Вона там жила з поляком, має у Польщі трирічну дитину і мовчить. А я, дурень, мало з нею не одружився! Не хватало мені ще виховувати чужого байстрюка. По телефону нічого їй не казатиму. Хочу подивитись у вічі. Крутила мною, мов циган сонцем! В очі не дивиться, вдає з себе недоторкану. Міг, телепень, давно здогадатись, що з нею щось не так. Нормальні дівчата у її віці давно одружені, а вона посилається на роботу та хвору матір. Стільки часу зга-яв! Аж самому себе шкода. Не було у мене дівчини і не потрібно».

Він ніяк не міг вирішити, що казатиме Стефі при зустрічі, як себе поводити. Просто махнути на неї рукою і більше не телефонувати? Так вона сама йому подзвонить. Може все таки висварити по телефону та не зустрічатись? Адже при зустрічі розхвилюється, не зосередиться і не все скаже, або скаже не так дошкульно, як хотілось. Чи порадитись з Ярославом? Хай він їй все вискаже. Ярослав же знає, що у них справа йшла до одруження. У всякому разі, Михайло мав рішучі наміри. Він ще нічого Стефі не сказав, але жартівливі закиди висловлював декілька раз. Вона відмовчувалась, та видно було, що ці жарти їй дуже подобались. Останній раз вона теж жартівливо відповіла, що погодиться піти з ним під вінець. І тут така неймовірна халепа! Як же можна після такого вірити дівчатам? Не дарма кажуть, що більше половини чоловіків виховують не своїх дітей. «Не на такого ти, Стефо, натрапила! Ні, піду з нею сам переговорю. Ярослав не буде сваритись, може просто посміятись з неї і на тому кінець».

Стефа ніби відчувала майбутню неприємну розмову. То завжди посміхалась ще здаля. А це була якась пригнічена, побачивши, що Михайло іде до неї без квітів у руці, з високо піднятою головою і дивиться сердитими очима.

- Михасю, на тобі лиця немає! Що сталося? - запитала несміло, коли хлопець навіть і не нахилився, щоб її поцілувати.

- Та сталося! - голосно вигукнув юнак, незважаючи на гурт молодих людей, що стояли неподалік і почали уже озиратись. - Ти завжди вдаєш з себе таку відверту, а весь час обманювала мене. І це після наших розмов про майбутнє вінчання. Що я тобі поганого зробив? Чому подумки насміхаєшся з мене?

- Навіть не думала обманювати та насміхатись, - від несподіванки аж присіла дівчина, на очах якої з'явилися сльози. - Звідки ти таке взяв, любий?

- Ти у Кракові жила з поляком? - уже тихо сердито просичав Михайло, зрозумівши, що навколо них може створитись натовп зівак. - Чи не до нього тепер часто їздиш? І дитину маєш. Та чомусь тримаєш її у притулку. Боїшся тут матері показати?

- То дитина моєї подруги, - несміло підняла заплакані очі Стефа. - Вона загинула в автомобільній катастрофі. А поляк, з яким вона жила, відмовився від Янечка, здав до притулку. Я на могилі подруги поклялась, що дбатиму про її синочка. Хотіла забрати його сюди. Та я ж не громадянка Польщі, не родичка йому. Не віддають. У притулку йому добре. Сестри-монашки дуже дбають про дітей. Я просто не встигла тобі про Янека розповісти. Звідки ти взяв, що це моя дитина?

- Добрі люди розповіли, - уже спокійніше Михайло. - Хлопчик називає ж тебе мамою.

- Він своїй матері не пам'ятає. А до мене давно звик. Такий славний! На подругу схожий. Прийду, так він зразу усміхається і протягує ручки. Уже почав розмовляти. Щось розповідає мені, а я не все розумію. Видно, до деяких дітей приходять матері. Ось і мене став називати мамою. Не можу ж йому заборонити.

- Чому не розповіла мені про Янека? - поцілував дівчину Михайло. - Я так перехвилювався за останні дні. Уже хотів з тобою не зустрічатись. Добре, що вирішив з'ясувати все до кінця. Якщо ми не будемо відвертими одне з одним, то у наших стосунках немає майбутнього. І з поляком ти у Кракові не жила?

- Коли закінчила університет, тут нормальної роботи не знайшла. А приятелька сусідка, старша від мене на десять років, працювала під Краковом у одного фермера. Яюсь весною вона відвідувала тут свою матір і запропонувала поїхати з нею. Спочатку я працювала у полі на різних роботах. Ми, чотири українські жінки, жили в сараї, спали на сіні. Годували нас тим самим, що їли й самі хазяї, але за роботу платили мало. Іноді вночі до моєї приятельки приходив фермер. Вона йшла з ним у дальній кут і поверталась назад через годинку. Нікому з нас про це нічого не розповідала. Та ми розуміли, чим вони там бавились. Осінню, коли похолодало, я поїхала до Кракова купити куртку, чоботи. В одному з супермаркетів побачила оголошення, що потрібні продавці. Там і залишилась працювати. Платня була вдвічі вищою. Жила на квартирі ще з однією україркою Славою. Ми швидко подружились. Виявилось, що вона зустрічалась з поляком Вацлавом. Через декілька місяців Слава перейшла жити до нього. Ніякого весілля та вінчання не було. Зі слів подруги у них все було добре. Незабаром і народився Янек. Потім сталась та жахлива автомобільна катастрофа. У Вацлава рідних не було. Так Янечек опинився у притулку. У супермаркеті орендувала приміщення одна фірма. Дівчата звідти заходили до нас пити каву. Яюсь сказали, що у Львові відкривається їх філіал. Я звернулась до директора, пройшла співбесіду і через два дні уже працювала у рідному місті. Повір мені, милий, так у моєму житті сталось, що до тебе я з жодним хлопцем не зустрічалась, не цілувалась. В університеті на третьому курсі перед зимньою сесією захворіла і мало не відрахували. Прийшлось довго наздоганяти однокурсників. Потім робота у Польщі. Тепер часті від'їзди до Кракову. Мати постійно потребує уваги.

- І цього Вацлава з тих пір не бачила? - прискіпливо Михайло.

- Бачила, коли хотіла забрати Янечка до Львову. Вацлав дав згоду. Але мені дитину не віддали. Більше не зустрічала. Монашки сказали, що батько до Янечка не приходить.

- Люба, пробач мені, що прийшлось вести таку неприємну для тебе розмову, - знову поцілував Стефу хлопець. - Лише тепер трохи заспокоївся. Якщо ти не проти, то давай підемо до того ж самого ресторану, у якому вечеряли в нашу першу зустріч. Хоч яюсь згладжу свою провину у підозрі до тебе.

Вони остаточно заспокоїлись у ресторані. Випили чудового шампанського, потанцювали. Юнак не відривав закоханого погляду від дівчини. А Стефа була дуже рада, що у їх відносинах не залишилось жодних чорних плям. Проводжаючи дівчину додому, Михайло раптом зупинив її.

- Стефко, я сьогодні нарешті наважуюсь сказати тобі саме головне. Стань моєю коханою дружиною. Якщо ти згодна, то заїдемо до твоєї матері і попросимо її благословення.

Дівчина пригорнулася до юнака.

- Я згодна, милий, - прошепотіла. – Сплю і сняться ці слова. Для дівчини надзвичайно важливо мати коханого. З ним вона неймовірно розквітає. А без кохання втрачається сенс її життя. Ми разом будемо щасливі. Я тобі обіцяю.

Через два місяці вони обвінчалися у одному з найпрестижніших у місті Архикатедральному Соборі Святого Юра. До собору була багатомісячна черга. Та Ярослав домовився про все з настоятелем.

- Михась, то у Стефи не було поляка? - запитав той недовіркою, коли прийшов до друга зі звісткою, що з вінчанням все узгоджено.

- Який поляк! Вона їздить у притулок до дитини своєї подруги, що загинула в автокатастрофі. Побачиш Станіслава – набий йому пику! Він же не базарна торгівка, щоб про таке говорити. Мало не перекреслив мені життя. Стефа надзвичайна дівчина!

Весілля не робили. Подію відзначили в ресторані у невеликому колі найближчих людей. Крім рідних, був Ярослав з дружиною, подруга Стефи і директор фірми, де працювала наречена. Щаслива Стефа зі сяючими очима у білій весільній сукні та невеликим віночком на голові виглядала дуже ефектно. Молоді навіть потанцювали у весільному вальсі, хоч Михайло цього майже не вмів. Та Стефа так спритно його підтримувала, що танець всім сподобався.

Михайло перейшов жити до Стефи. Її мати була привітною до зятя, у справи молодих не втручалась. Коли Стефа їхала у відрядження до Кракова, мати сама погодилась готувати зятю сніданок і вечерю. Михайлові була приємна така увага. З перших же днів він називав тещу мамою. «У мене є своя мати, - виправдовувався перед собою. - Але живемо разом з матір'ю дружини. Так і звертаюсь до неї: мати дружини. Їй, бачу, приємно і мені з руки».

Десь через місяць під вечір зайшов до магазину Ярослав.

- Як життя, молодожон? - привітно потис руку, обняв за плечі.
- Як у бога за пазухою! І Стефа цілує, і теща годить.
- Дивись, не перехвали. Ти просив набити Станіславу пику? Так я це майже зробив. Виявляється, він якось їхав до Кракова у одному автобусі зі Стефою. Вийшли разом на площі Яна Матейка. Коли Станіслав запитав, куди дівчина іде, вона сказала: дитину провідати у притулку. Коли їхали назад, він, жонатий чоловік, запропонував Стефі стати його коханкою. Вона категорично відмовилась. Ось і наговорив мені про дівчину. Я його висварив, а коли той почав щось знову верзти про дитину, не витримав, хотів ударити. Та спритний наклепник встиг утекти. От погань! Я його іноді зустрічаю на своїй трамвайній зупинці. Ще поговоримо.

- Не зачіпай цього телепня. Не хватало, щоб ви ще побились.
- Вибач, це справа принципова. Таких виродків потрібно ставити на місце. Ти закінчуєш роботу?
- Ще ні. Потрібно на завтра підготувати деякі документи.
- Шкода, - потис руку на прощання Ярослав, - а то зайшли б до кав'ярні на кварту пива. Рідко бачимось.
- Пробач, друже, кінець місяця. Документи приводжу до порядку. У мене незабаром день народження. Запрошую вас з дружиною до ресторану. Там і поговоримо.

Одного дня напарник по бізнесу Григорій, що займався перевізками, запропонував розвивати загальну справу.

- Возив недавно до Трускавця пральні порошки, а продавець просить наступного разу привезти з оптового складу хоча б ящиків десять горілки. На кожній фляжці дає заробити п'ять гривень. На десяти ящиках «навару» тисяча. Хіба погано? Я попутно міг би взяти і двадцять ящиків. Машина завжди повністю не завантажена.

- Так ліцензія ж потрібна на торгівлю алкогольними напоями! – вражено Михайло. – Інакше податкова оштрафує.

- Буде ліцензія! - впевнено Григорій. - Я оформлення беру на себе. Є відповідні знайомства.

- Добре, - погодився Михайло. - Але щоб все було офіційно.

Торгівля алкогольними напоями йшла успішно. У Григорія дійсно були потрібні знайомі, яких приходилось потрохи «підгодовувати». Зате наших бізнесменів ніхто не зачіпав. Через рік Михайло купив у центрі міста чотирикімнатну квартиру, зробив там євроремонт. Прос-

торі кімнати, велика кухня, високі стелі, широкі вікна, сучасна ванна кімната, індивідуальне опалення. Мати Стефи теж переїхала до них. А через декілька місяців Стефа народила чудову крихітку Ганнусю. Вона, як запевняла теща, була «викопана Михась». Стефа залишила роботу, повністю віддалась догляду за дитиною. Ще через два роки Михайло у передмісті Львову побудував двохповерховий, сучасного дизайну будинок. Ганнусю возили до дитячого садочку. Стефа повернулася працювати до своєї фірми, яка значно розширилась.

Та через декілька років у бізнесменів наступила чорна смуга. Світова економічна криза жорстко вдарила по всіх. Долар «стрибнув» майже удвічі. Електронна техніка, яку привозили з-за кордону, відповідно подорожчала. Купувати її стали значно менше. Адаже заробітна платня практично залишилась на місці. Держава підняла податки. Кількість перевірок різними контролюючими органами різко збільшилась. Акти зі штрафами складали за найменші зауваження. Значно зросли і розміри хабарів, без яких жодне питання не вирішувалось. Прибутки останнім часом різко впали.

Ось і сидів тепер Михайло у своєму кабінеті на другому поверсі будинку і думав, як бути далі. Вчора прийшлося дати п'ятдесят тисяч гривень хабара податковому інспекторові. Тиждень тому була перевірка з питань охорони праці. Не були вчасно виміряні електричні опори фаз електромережі та опори заземлюючих пристроїв. Раніше пожежники теж склали акта. І все хабарі, хабарі. У цьому кварталі прибутку фактично не буде. Якщо так піде далі, прийдеться згортати справи. Григорій скаржиться на дорогий бензин. Стали менше замовляти алкогольних напоїв. Уже звільнили водія. Недавно передали «вітання» від власника одного із супермаркетів, який дуже хоче купити їх алкогольний бізнес. Пропонує гарну ціну. Але ж це залишити Григорія, з яким довго плідно співпрацювали, напризволяще. Чим він тепер займатиметься? Житлове будівництво, з яким були в основному пов'язані його перевезення, у місті практично зупинилось.

Голова йшла обертом. Стефа поки що цього не відчула. Адаже запас коштів, про які вона майже нічого не знає, ще є. Та потрібно думати про майбутнє. Ганнусі уже майже чотирнадцять років. Займається у школі з викладанням усіх предметів польською мовою, вивчає англійську і захоплюється малюванням. Хочеться дати їй сучасну освіту. Послати навчатись до престижного університету за кордон. А це по-

требуватиме значних коштів. Із розмов з колегами Михайло зрозумів, що у декого справи ще гірші, ніж у нього. Дуже погано купувалась побутова техніка, хутро, шкіряна одяга, прикраси із золота і срібла. Центральний універмаг став здавати в оренду торгові приміщення, а у його виставковій залі проводились банкетні, корпоративні, партійні конференції, збори виборців.

«Невже немає виходу із цієї ситуації? Хоч і не дуже багато, але тисяч двісті доларів у мене є. Потрібно їх вигідно вкласти у нерухомість. Вона хоч і впала у ціні, але поки що нормально продається. Було б добре це зробити у Польщі. Я польською розмовляю. Поїду до поляків. Ярослав розповідав про свого кума, який уже років десять проживає у адміністративному центрі одного з воєводств Польщі міста Кельце. Ніби непогано там влаштувався. По телевізору чув, що це Свентокшиське воєводство успішно розвивається. Стефі скажу: хочу трохи відпочити. Адже давно нікуди не їздив. Років три тому були сім'єю в Туреччині. Та п'яниці москалі спаскудили весь відпочинок. Починають пити горілку та співати пісень з вечора до ранку. А потім ще й сваряться між собою. До бійок часто доходило. Вирішили поки що їздити на відпочинок до Карпат. Тут ніхто не заважає».

Ярослав дав адресу і наступного тижня Михайло приїхав своєю «BMW» до Ярославового кума Івана у Кельце. Трохи старший від Михайла, кремезний русявий Іван мав у передмісті гарний приватний будинок під червоною метало черепицею. Жив один і зрадив земляку. Після розпитувань за Ярослава сіли перекусити. Михайло поставив привезений з собою український коньяк «Борислав».

- На Україні горілку і коньяки ще уміють робити, - похвалив напій після першої чарки Іван. – Польські не такі смачні. Особливо мені подобались материні настоянки на калгані, горіхах, звіробої. Давно її немає, Царство їй небесне, а до цього часу смак тих настоянок згадую. Сам пробував робити, та все не так. Рецепт забувся.

Наших львів'ян тут багато, - відверто далі, - але з жодним чомусь не здружився. Усі важко працюють. Багато з місцевих поляків намагаються виїхати на роботу до Німеччини, Франції, Данії. Там значно вища зарплатня. А наш люд, що трохи розмовляє польською, і тут може непогано заробити. Чоловіки на будівництві, жінки більше на полях та в торгівлі. Ти теж приїхав шукати роботу?

- Знаєш, маю у Львові невеликий бізнес, продаю відео магніто-

фони, монітори, телевізори. Раніше все йшло добре. Та останній рік хабарами задушили. В перспективі може бути ще гірше. Маю дружину, дочку і тещу. Потрібно подбати про їх майбутнє. Може тут десь прилаштуюсь. Ти не можеш щось порадити?

- Мій сусід займається ремонтом та обслуговуванням магнітофонів. Його садок прилягає до моєї огорожі. Ми часто перемовляємось. Завтра неділя. Підемо до нього, розпитаємо.

Білявий, середнього зросту, років тридцяти сусід Збишек зустрів привітно. Особливо розговорився, коли побачив у руках Михайла пляшку горілки. Почав показувати садок, розповідати про сорти плодкових дерев, кущів. Стояла весна. Обкопані навколо підбілених стовбурів невисокі яблуні та груші уже відцвіли. Кущі смородини, агрусу, малини розріджені, акуратно підв'язані. Земля покрита зеленою ковдрою запашної трави. Звідусіль лунав спів птахів. Чисте повітря наповнювало груди. «Майже як біля мого будинку, - роздивлявся садок Михайло. – А чого особливо дивуватись. Звідси до Львову близько. Клімат той самий. Ганнусі не прийдеться пристосовуватись. Ось лише що теща скаже. Вона норовиста. Не захоче їхати з нами – куплю їй однокімнатну квартиру».

Тут же у садку сіли за столик. Поляк приніс чарки, ковбасу, хліб.

- Збишек, - майже зразу Іван, - мого кума товариш зі Львову приїхав знайти тут роботу. Порадь йому, будь ласка, щось хороше. Знаю, що гарна порада коштує дорого, - розсміявся, - та він колись розбагатіє і розрахується.

- Яка робота вас цікавить? Бачу, ви людина інтелігентна. Фізичною працею, напевне, не цікавитесь?

- У мене в Львові є магазин з продажу магнітофонів, телевізорів. Продажі останнім часом ідуть дуже погано. Крім того, на Україні хабарники не дають працювати. Хочу чимось подібним займатись і тут. Іван сказав, що ви маєте відношення до магнітофонів?

- Так, ремонтую телевізори, магнітофони, заправляю картриджі. У нас на вулиці Пілсудського невелика фірма. Працюють четверо чоловіків. Роботи останнім часом трохи поменшало. Раніше ми часто затримувались на фірмі до вечора. А тепер працюємо спокійно. У місті ще декілька подібних до нашої фірм. Що стосується продажу електронної техніки, то в Кельце є три великих спеціалізованих магазинів. Запишіть їх адреси. У деяких супермаркетах є відповідні відділи.

Власник нашої фірмочки пробував займатись продажами. Але у нього нічого не вийшло. Покупець іде до відомих авторитетних магазинів. Пройдіться по місту самі, може якось зорієнтуєтесь.

Михайло, що майже не пив горілки, записав адреси магазинів. Вони ще посиділи у садку з годинку і повернулись.

- Іване, ще є час. Якщо не заперечуєш, проїдемо по місту. Покажи мені, будь ласка, ці магазини.

- Кельце значно менше від Львову, - розповів по дорозі Іван. – Населення 210 тисяч. Та є технічний, сільськогосподарський, медичний університети, декілька вищих бізнесових шкіл, великий онкологічний центр, машинобудівні підприємства, будинок єпископату, величний кафедральний собор.

Розташоване на відрогах Карпат у мальовничих невисоких горах, з широкими вулицями, зеленими парками, скверами, місто сподобалось Михайлові. Навколишні гори були покриті лісом. Вони відвідали всі три магазини електронної техніки. Покупців було мало. В основному, молодь. Можливо, із-за того, що була неділя і більшість населення відпочивало. Михайло підійшов до одного з продавців, вирішив зразу ж прояснити ситуацію.

- Пробачте, що турбую пана. Я відкриваю магазин продажу телевізорів, магнітофонів. Пан тут давно працює? Не хотіли б перейти до мене заступником директора магазину?

Середнього віку чоловік уважно подивився Михайлові у вічі.

- Я тут уже сім років. А яку зарплатню пан пропонує?

- На п'ятдесят відсотків більшу, ніж у пана тепер.

- А ви знаєте, що продажі за останній рік впали майже вдвічі? Більшість користувачів намагаються ремонтувати старі телевізори. Не бачу жодної перспективи відкривати ще один магазин у місті. Пробачте, пане, я до вашого магазину не перейду. Не хочу вам наврочити, але послухайте моєї поради. Більше декількох місяців ви не протримаєтесь. Якщо не станете продавати за безцінь. Збанкрутуєте. Добре, пане, помізкуйте.

Михайло розповів усе Іванові, коли повертались назад.

- Збишек орієнтується у цьому бізнесі, - розсудливо Іван. - Тому і я не раджу тобі продавати ці магнітофони. Прогориш!

- А ти де працюєш?

- На будівництві столяром. Роботи хватає. Все більше людей хо-

чуть мати будиночок на природі. Держава дає дешеві кредити і захочує будівництво. Наша бригада закінчує одну таку простору трьохповерхову «хатинку» загальною площею майже триста п'ятдесят квадратних метрів. Уже б закінчили, та міжкімнатних дверей не хватає. Ставимо їх прямо з коліс. У Кельце їх виготовляє лише одна фірма. Потужностей мало. Та й двері з МДФ. По периметру вони з дерева, а середина наповнена картоном. Замовник хоче поставити дерев'яні, та фірма таких не випускає.

Коли лягли спати, розповідь про двері не виходила з голови.

«Двері – це ж не магнітофон! Виробництво не складне. Їх навіть готовими можна привозити сюди з Львівської області. В Карпатах колись були деревообробні цехи, меблеві комбінати. Тепер вони не працюють. По телебаченню іноді показують, як за кордон вивозять великими вантажівками необроблений ліс-кругляк. З магнітофонами дійсно тут можна прогоріти. А ось двері будуть брати. Завтра понеділок. Поїду з Іваном на його будівництво. Переговорю з виконробом, чи з іншим керівником».

Виконроб Броніслав мало не розцілував Михайла, коли той запропонував постачати на будівництво готові двері.

- Пане Михасю, двері наше вузьке місце! Ми не можемо вчасно здати замовнику уже другий будинок. Буде у нас велика неприємність. Не маємо коштів людям виплатити зарплатню. Ви нас дуже виручите. Прямо не знаю, як вам дякувати.

- А креслення потрібних дверей у вас є?

- Зараз поїдемо на фірму і візьмемо. Заклучимо угоду.

Того дня вночі Михайло повернувся назад до Львову. Через день зареєстрував договір з польською фірмою у Львівській облдержадміністрації та одержав дозвіл на постачання однієї тисячі дверей до Польщі. А ще через добу двері почали виготовляти у райцентрі Сколе. Першу партію виробів у кількості сто штук партнер з бізнесу Григорій у супроводі Михайла повіз на Кельце за тиждень. Дякуючи старим знайомим Григорія, вантаж через митницю Раву Руську пропустили без жодної затримки.

Так почалась нова сторінка у житті нашого героя. Не все, звичайно, йшло гладко. З перших уже встановлених у будинках ста дверей біля тридцяти за два тижні перекошилися. Виконроб терміново викликав Михайла до Кельце.

- Пане, ви робите двері з погано висушеної деревини! - накинув-ся поляк. - Ми будемо змушені відмовитись від ваших послуг. Браковані двері потрібно замінити.

- Шановний пане Броніслав, це ж перша партія, - заспокоював Михайло виконроба. - Ви просили якнайшвидше привезти двері. От ми й поспішали, не досушили. Наступна партія уже добре сушиться. А браковані, звичайно, поміняємо. Перша пампушка завжди невдала.

- Яка пампушка? Ви з глузду з'їхали? – розсердився виконроб.

- Ласкаво прошу пана, невже у вас немає такого прислів'я? Запрошую вас увечері до ресторації. Там вирішимо усі питання.

Виконроб зразу ж подобришав та погодився увечері зустрітись. Михайло заїхав за ним легковиком. По дорозі дав виконробу хабара 500 доларів. А потім вони ще й гарно посиділи у одному з найкращих ресторанів міста. Після другої чарки перейшли на «ти». Виявилось, що бабка виконроба була з села під Тернополем. Виконроб бував там декілька раз. Домовились, що Броніслав не доповість і не буде у майбутньому доповідати начальству про перекошені двері. Якщо таке трапиться, просто будуть міняти їх на нові. Михайло зрозумів: не лише на Україні, а й у Польщі завжди можна залагодити справи таким чином. Адже Україна майже чотириста років входила чи до складу Речі Посполитої, чи разом з нею – до Литовського князівства. Багато українських земель і міст Правобережжя належали польським магнатам. Запорізькі козаки у чисельних битвах воювали проти турків, московітів, волохів пліч-опліч з польськими рейтарами. Уже після Переяславської ради у 1659 році відбулась битва під Котопом. Тоді запоріжці на чолі з гетьманом Іваном Виговським разом з польським вояками і татарами розгромили значно більше від них 80-тисячне військо російського царя. А перекручена Мусінім-Пушкінім по вказівці Катерини Другої та переписана згодом наближеними до Кремля радянськими лизоблюдами славетна історія України про постійні військові чвари між нашими народами фактично вигадана. Так, були чвари. Але у Польщі значно частіше, залучаючи козаків, ворогували магнат з магнатом. У нас ще й українсько-польських сімей безліч. Тому звичаї українців і поляків у багатьох випадках та й сама мова схожі.

Дизайн дверей часто мінявся, вимоги до їх якості постійно зростали. Фахівці у Сколе кваліфіковані. Але старе деревообробне обла-

днання не відповідало сучасним вимогам. Було багато ручної роботи. Це затримувало вчасне виконання замовлень, збільшувало собівартість виробів. Михайло був постійно в роз'їздах. Замовляв ліс, контролював якість дверей у Сколе, часто їздив на переговори до Кельце. Коли фірма Броніслава замовила п'ять тисяч дверей, крім Григорія, який постійно перевозив двері, прийшлося найняти менеджера. До того ж суми хабарів як при заготівлі лісу, так і на митниці почали зростати. І Михайло вирішив організувати збірку виробів у самому Кельце. З України привозити лише готові оброблені заготівки. Переговорив з Броніславом, пообіцяв йому посаду директора нової деревообробної фірми. Той за певну винагороду погодився знайти і орендувати на одному з місцевих заводів приміщення, замовити та запустити в роботу необхідне обладнання, освоїти нові технології виготовлення виробів з деревини.

Євросоюз, у якому давно перебувала Польща, надавав фірмам обладнання за свій рахунок без права їх продажу у майбутньому. Нова фірма три роки не обкладалась податками. Навіть частину зарплатні працівникам в цей час платила держава, яка надзвичайно зацікавлена у створення нових робочих місць. Такий підхід дуже стимулював розвиток бізнесу.

Броніслав залишив посаду виконроба, став директором. Через два місяці фірма виготовила першу партію дверей. Семеро робітників Михайло запросив зі Сколе. Їх зарплатня стала значно вищою. Механіка-енергетика з обслуговування і ремонту обладнання та бухгалтера Броніслав знайшов у Кельце.

На Україні біля тридцяти контролюючих органів. Представник кожного з них може не менше один-два рази на рік «завітати» до фірми. У Польщі ж роками ніхто вас не потурбує. Лише не забруднюю навколишнє природне середовище, справно та вчасно плати податки, не конфліктує з сусідами і покупцем.

Магазин радіоелектронного обладнання у Львові прийшлося закрити. Продавець перейшов працювати до Григорія, займався алкогольними напоями. А Михайло майже постійно знаходився в Кельце. Через деякий час Стефа не витримала:

- Любий, ти приїжджаєш додому лише на вихідні і то не кожного

тижня. У нас все є, коштів хватає. Але ти там не доглянутий. Он як схуд. Дочка росте фактично без батька, я теж скучаю за тобою. Так довго продовжуватись не може. Щось потрібно думати. Мати каже, чи не знайшов ти там часом собі жінку? – розсміялась дружина.

- Яку жінку! Пропадаю на фірмі. Ми ж лише почали працювати. Не все лагодиться. Директор Броніслав майже ночує на роботі. І я з ним постійно затримуюсь.

- Ти живеш у Івана, чи у готелі? Як харчуєшся?

- Та живу у Івана. І харчуюсь у нього. Дружиною він не обзавівся.

А місця там хватає. Варимо їжу по черзі. В основному різноманітні супи. Смажимо яечню, картоплю. Звичайно, хочеться домашнього тепла, більше часу бути з вами. Ми давно з тобою не ходили до театру, чи на концерт, моїх батьків уже забув, коли й провідували. Телефоную їм раз на тиждень-два. Вони весь час у тривозі за наше майбутнє. Мене не покидає думка, що ми повинні перебраться до Кельце. Місто широке, спокійне, навколо чудова природа, невисокі вкриті лісом гори, полонини, гірські невеликі ріки, струмки, наповнені рибою озера. Дороги які гарні! У нас лише в доброму стані автомобільна траса Львів-Ужгород, якою їжджу до Сколе. А там усі такі. Переговоримо з мамою. Запросимо її теж з нами переїхати. Іван недавно запитав мене, чому я не забираю родину до Польщі. Сказав, що, скільки потрібно, можна буде жити у нього. А потім побудуємось. Звичайно, шкода полишати обжитий тут будинок, гарний садок. Особливо дочці буде спочатку непросто. Вона ще не дуже добре розмовляє польською. Та наймемо репетитора і все владнається. Тут, на Україні перспектив для мого бізнесу немає. Магнітофонів, моніторів купують дуже мало. Будівництво майже призупинилось. Долар постійно дорожчає. Невідомо, коли закінчиться ця економічна криза. Як, мила, ти дивишся на мою пропозицію?

- Нам уже потрібно подбати про майбутнє навчання дочки. Українські дипломи про вищу освіту за кордоном не визнаються. Тут нормальної роботи вона не знайде. Захоче працювати десь у Європі. Тому будемо там шукати, де їй навчатись. Якщо станемо громадянами Польщі, то до любого європейського університету вона зможе поступити. І плата за навчання буде символічна. З мамою переговорю.

Тещі було шкода розлучатись з дочкою і внучкою. Та вона вирішила залишитись у Львові. Тут був її костел з настоятелем Людвігом, ву-

лиці, по яких вона ходила зі своїм покійним чоловіком, було декілька колеганок, з якими вона приятелювала все життя.

- Доню, мені уже важко міняти місце проживання, - сказала засмучено. – Я розумію Михася. У вас все життя попереду і він хоче його прожити у добробуті, забезпечити гарне матеріальне становище родині. Будете приїжджати до мене. Може і я якось зберусь до вас. Поки що мені пенсії хватає.

- Мамо, ви ж часто хворієте, - стурбовано Стефа, - хто вас доглядатиме? Прийдеться наймати когось.

- Колежанка Язя молодша від мене на десять років. Вона колись сказала, що хотіла б жити разом зі мною. Не турбуйся, доню, вам потрібно влаштувати своє життя. А у мене як уже вийде.

Свій гарний будинок Михайло продав швидко і вигідно. Тещі купили двокімнатну квартиру. Одинока колежанка Язя, яка ще досить добре себе почувала і з якою вони давно разом ходили до костелу, дійсно перейшла жити до неї. Коли дочка закінчила школу, родина на початку літа переїхала до Кельце. Іван був радий: його будинок наповнився голосами. Дочці, що досить посередньо навчалась у львівській школі, найняли на все літо репетиторів з польської мови та математики. Михайло купив ділянку землі, разом з Іваном підібрали архітектуру будинку і через місяць там уже працювали мулярі. Ціна майбутнього будинку обіцяла бути меншою від проданого у Львові. За будівництвом після роботи наглядав Іван. Михайло з головою поринув у бізнес. На роботу їхав о восьмій ранку, повертався майже щовечора о сьомій-восьмій. Броніслав запропонував, крім дверей, виготовляти ще й вікна з деревини. Металопластикові уже давно вважались не екологічними. Вони ніби не виділяють шкідливих речовин, але відлякують своєю невідомою пластмасою. Хтозна, чи згідно документації пластмасу використовує виробник. Перевірити це важко, практично неможливо. Необхідно звертатись до спеціалізованої лабораторії. А вікна з обробленої та виготовленої відповідним чином деревини звичні для людини та гарніші на вигляд, значно тепліші на дотик, більш екологічні. Звичайно, потрібне буде додаткове обладнання. Та Броніслав гарантував значне зростання попиту на такі вироби і, за його розрахунками, швидко окупність витрат. Михайло після недовгих роздумів та переговорів з будівельною компанією погодився. Перевантажена замовленнями фірма що-

суботи працювала. Галичани, які приїхали до Польщі, щоб більше заробити, були задоволені. А декілька найнятих місцевих поляків – не дуже. Тому у суботу був короткий день – до 14 години.

У неділю майже завжди виїжджали на природу. Поки стомлений за тиждень Михайло відсипався, Стефа з Ганнусею та Іваном раненько йшли до костелу. Чоловік до храму ходив рідко. Лише по великих релігійних святах. Посилався на постійну зайнятість, втому. Коли дружина з дочкою приходили додому, Михайло уже готував сніданок. Швиденько снідали. Стефа звично робила бутерброди, ще щось і родина їхала за місто. Іван на запрошення частіше відповідав, що є якась робота біля будинку. А коли погоджувався, то просив підвезти до озера на рибалку. Він добре знав навколишню місцевість, завжди був порадиником, де краще зупинитись на відпочинок. Декілька спінінгів кріпили зверху на багажник, Іван сідав спереду біля водія, Стефа з Ганнусею – позаду. Михайло вмикав тиху музику і наповнений радісним настроєм світло сірий BMW вирушав у дорогу.

- Сьогодні поїдемо до старого замку князів Вишневецьких, - запропонував Іван домовлену вчора з Михайлом поїздки. - Замок знаходиться у Свентокшиських горах, що на схід від Кельце, у підніжжя гори Лисиці. Покриті лісами, ці гори невисокі, нижчі від Карпат. Але і там є круті гірські дороги, багато струмків, річок, мостів. У замку два роки тому почали реставраційні роботи. Добра частина споруди була у будівельних «лісах». Можливо, уже роботи й закінчили. Але і зовнішнього огляду достатньо, щоб одержати задоволення. Поряд гірська річка, де ранньою весною я вловив з десяток форелей. Сьогодні обіцяють спекотний день. А там повинно бути відносно прохолодно. Неподалік є кемпінг і ресторан з гарною польською кухнею.

Доїхали швидко. Гірські дороги були у бездоганному стані, з чисельними попереджувальними знаками, огородженнями. Частина величного замку ще дійсно була у будівельних «лісах». Вражали високі мури та похмурі вежі з вікнами-бійницями. Через гірську річку, що вужем звивалась попід горою, до замку вів міст. За мостом – розчинені ворота. Та напис на стійці наголошував, що вхід заборонено. Будівельників не було видно. Адже сьогодні неділя – вихідний день.

- Татусю, як у давнину без машин будували такі замки? - запитала вражена Ганнуса. - Це ж скільки потрібно людей!

- У князів Вишневецьких було більше двохсот тисяч селян-кріпа-

ків. Їм належало багато земель, декілька десятків міст не лише безпосередньо в Речі Посполитій, а й на Галичині та й усій Правобережній Україні. От кріпаки під керівництвом європейських майстрів й будували. Звичайно, будівництво тривало довго. Кожен магнат будував собі замок, щоб захиститись у ньому на випадок війни. А Вишневецькі ще й дуже хвилювались за свою красуню дочку Софію, якої домагався турецький султан. Татари в один з набігів мало її не вкрали. Міст через річку піднімали і замок ставав практично неприступний. Лише тривала облога та нестача харчів могла змусити захисників опустити міст, відкрити ворота.

- Зараз деякі новоспечені магнати теж будують замки, - сміявся Іван. – Та теперішні замки не такі міцні. Захопити їх значно легше. Я зі спінінгами спущусь по стежці вниз до річки, а ви відпочивайте он під тими вербами у затінку.

- Я теж хочу піти з вуйком Іваном, - звернулась до матері дочка.
– Допоможу йому вловити форелі.

- Добре, доню, - дозволила Стефа. - Лише не стрибай по камінні, мов кізка. Можна вивихнути ногу.

Михайло зі Стефою лягли у затінку на підстилку. У горах дійсно було не так спекотно, як у місті. Прохолоду приносив з недалекого лісу повільний вітерець. Пахло хвоєю, гірськими квітами. Повітря було насичене чимось особливим, поступово наповнювало людину певною енергією та бадьорістю.

- Як легко дихається! Це таке чисте повітря, чи щось інше? – запитала у чоловіка Стефа.

- Так, тут значно менше пилу. А ще зазвичай у повітрі приміщень дуже мало негативних аероіонів. Тобто негативних іонів кисню. Вони діють на організм людини мов вітаміни, благотратно впливаючи на відновлення властивості крові та усі обмінні процеси. У гірському повітрі їх значно більше. Пам'ятаєш, в моєму кабінеті у Львові стояв компактний відновлювач повітря. Він зокрема виробляв й ці аероіони. Ось незабаром побудуємо свій будинок і повітря у ньому буде подібне до гірського.

- Милий, ти навіть не маєш часу повезти мене подивитись, як просуваються справи на будівництві, - лягла на плече чоловікові Стефа. - Нам непогано у Івана. Ми з ним зразу подружились. Він кухню повні-

стю віддав у моє розпорядження. Та хочеться жити окремо у своїй рідній оселі.

- Дах уже накрили металевою черепицею, вставили вікна і двері. Почали оздоблювальні роботи всередині. Думаю, що через місяць вселимось. Бригада будівельників сама зацікавлена швидше закінчити. Адже одержали лише завдаток. Більшу суму одержать в кінці. Потерпи трохи. Та не забувай: ти обіцяла народити мені сина!

- У новому будинку постараюсь! – пригорнулась до милого Софія. Тут повернулись Іван з Ганнусею. Дочка чомусь весело сміялась.

- Не вловили жодної рибини! Навіть не бачили! Вуйко Іван кажуть, що вода нагрілась і форель піднялась у верхів'я. А ще вуйко так потяглися за спінінгом, що оступились майже по груди у воду.

Іван дійсно був майже весь мокрий. Та весело посміхався.

- Не думав купатись, а ось як вийшло. Хоч і розпал літа, та вода холодна. Риби дійсно немає. Уже пора обідати. За кілометр звідси біля автотраси у ресторані повинна бути смачна риба. То поїхали?

- Як же ви поїдете такі мокрі? – захвилювалась Стефа. – Потрібно висушити одяг. А то можна захворіти.

- У машині є спортивний костюм, переодягайся, - це Михайло.

Додому повертались під вечір. Ще здаля Іван побачив, що з будинком щось не так. Стіни від дороги та двору над вікнами у кіптяві, чорні, з самого верху до землі мокрі. Ворота і огорожа повалені. У квітнику все витоптано. До двору заїхати не можна.

- Була пожежа! – вигукнув голосно вражений Іван. - Вікна передні он вибиті! Пожежу гасили водою.

Всі повискакували з машини. Сильно пахло горілим. Іван - у двір. Швидко оббіг будинок, заглянув у вікна, відчинив вхідні двері. Михайло – за ним. Стефа з дочкою перелякано залякли на місці.

«Боже, таке нещастя! Може я щось зробила не так? – вирувало у голові жінки. – Газову плиту, готуючи сніданок, вмикав Михась. Потім нічого на ній не варили. Праскою я не користувалась. Ще вмикали електрочайник, гріли воду на каву. Він вимикається автоматично. Виїхали десь о дев'ятій, коли освітлення давно було вимкнено. У ванній кімнаті встановлено електричний нагрівач води. Він теж працює автоматично. Від чого ще могло загорітись?»

Тут вибіг з дверей Михайло. Помахав рукою дружині, щоб зайшли у двір. Вкрай знервована зі слізьми на очах Стефа ледве переставляла ноги, ведучи за руку дочку.

- Вигоріла кімната Івана, - тихо сказав Михайло. – У нашій спальні згоріли двері і полиця, на якій до стіни прикріплений сейф з документами. Сейф теж обгорів.

- Згоріли усі документи? – зойкнула Стефа.

- Ключ від сейфу в машині. Зараз відчиню.

Зайшли до хати. В коридорі все перевернуто вверх ногами. Настінна вішалка з одежею зірвана. Стіни чорні і мокрі. На підлозі болото, куски деревини, ганчір'я. Від дверей до їх кімнати залишилась лише обгоріла частина біля петель. Частково згоріла постіль розкидана на підлозі, вікно вибите. Михайло мерщій до сейфу. Там два відділення. Паспорти і посвідчення лежать у закритому всередині відділенні. Їх вогонь не дістав. А ось документи на фірму наполовину згоріли.

- Добре, що паспорти цілі, - пригорнув за плечі і заспокоїв дружину Михайло. - А дозвільні та упорядчі документи поновимо.

Через хвилин тридцять підійшов вкрай засмучений Іван.

- Ходив до сусіда. Це його дружина десь об одинадцятій годині побачила, що з вікон йшов чорний дим, і викликала пожежників. Машина приїхала швидко. Пожежники за кілька хвилин розгорнули шланги, повалили ворота, вибили вікна, загасили пожежу. Сусідка розписалась у акті. Ще прийде рахунок за гасіння.

- Іване, не приймай так близько до серця, - старався заспокоїти погорільця Михайло. - Весь ремонт я беру на себе. Поставимо гарні вікна, двері, зовні зробимо штукатурку-короїд. У тебе є якась фанера, щоб заставити вікна?

- Знаєте, - ніби трохи заспокоївся Іван, - я весь час думаю, що стало причиною загорання. Мені здається, я не загасив недопалок. Перед самим виїздом у гори я курив і досить довгий недопалок поклав до попільнички. Він міг впасти на підлогу. Адже у кімнаті вигоріла вся підлога та усі меблі. Дякую, друже, що допоможеш з ремонтом. Я поступово за все відпрацюю.

- Облиш. Ти прийняв нас, мов рідних. Ми у своєму новому будинку передбачили для тебе гарну кімнату. Захочеш, будеш жити з нами. А тепер дівчата візьмуться за прибирання. Ми з тобою піднімемо

ворота, огорожу, та заставимо вікна. Біжи до сусіда, попроси допомоги. Думаю – не відмовиться.

На вечерю Михайло поставив пляшку коньяку. Запросили сусіда з дружиною. Трохи випили. Сяк-так старались заспокоїти Іванка.

- Не переймайся, - це сусід. - Хати ж не згоріла. Відремонтуєш за тиждень. Що треба – я допоможу після роботи. День зараз довгий.

Дійсно, вікна і двері поставили вже у вівторок. За три дні всередині побілили, потім зовні зробили штукатурку. За два тижні від пожежі й сліду не залишилось. У приміщенні трохи пахло горілим. Та Іван пофарбував лутки дверей, запаху не стало. Лише витоптаний квітник нагадував про сумну подію.

Перед першим вереснем вселились у власний новий двохповерховий будинок, що стояв у передмісті в невеликому котеджному містечку на підвищенні з гарним краєвидом. Попереду неподалік виднівся сосновий ліс, що притулювся до пологої гори. З іншого боку теж гориста місцевість, подалі - саме місто. Як і хотів Михайло, будівля практично не виділялась серед сусідських. Він розумів, що не всі поляки до українців ставляться прихильно. Навіть огорожу та ворота зробив подібні до інших. Собаку у дворі не заводили. Все під сигналізацією. На першому поверсі розмістили велику кухню, гостину, гараж, тренажерну залу. На другому - спальня, кімната Ганнусі, кімната для гостей, кабінет Михайла. Смачну чисту воду брали з артезіанської свердловини глибиною біля ста метрів. У дворі компактна ажурна кругла бесідка під дахом на п'ять-сім осіб, є місце для садка та квітів. Поставили гойдалку для дочки. Зробили невелике новосілля. Михайло привіз тещу з тіткою Язею, запросили Івана, Броніслава з дружиною. Усім будинок сподобався. Теща з Язею погостювали тиждень, оглянули місто, помолились у місцевому костелі. Бабуся була дуже рада, що Ганнуса з батьками відвідує храм. Як не просила Стефа, та старенька більше не затрималась.

- Я рада, що ви побудувались. У вас гарно, тихо, спокійно. Але тягне до рідного Львову. В мої роки важко міняти місце проживання.

Через декілька днів пофарбовані світлою фарбою ворота та огорожу хтось помалював широким чорним маркером, обляпав багнюкою. Михайло до поліції не звертався. Засохлу багнюку змив, все знову пофарбував. Розповівши про це, попросив Івана пожити з мі-

сяць у них. Той погодився. На роботу він йшов пізніше від Михайла і повертався назад значно раніше. Це зупинило хуліганів.

Незабаром Ганнуса пішла до приватної гімназії, яка була розташована приблизно за кілометр від їх дому. Дочка ходила туди пішки. Літнє репетиторство надзвичайно допомогло. Дівчина не стала зразу ж серед кращих учнів. Але й не пасла задніх. Їй подобались гуманітарні предмети. Учителі ставились до неї прихильно. Тим більш, що Михайло купив для їхнього класу нові меблі.

На фірмі справи йшли добре. Виробництво вікон і дверей розширилось, прибутки зростали. Та коли оголосили вибори до сейму, Броніслав несподівано вирішив балотуватись у депутати. Сейм – це Нижня палата Національної Асамблеї Республіки Польща у складі 460 депутатів. Верхня палата – сенат.

- Розумієш, мені уже сорок три роки, - пояснював він Михайлу.
– Це мій останній шанс. Не вскочу до потягу - назавжди зостанусь на платформі. Фірма наша стала однією з найкращих у місті. Мене більшість будівельників добре знають. Впевнений - підтримають. Відпусти на місяць. Не виберуть – повернусь назад директором. А виберуть – зможу допомогти у нашому бізнесі. Тим більш, що моя доля прибутку у цій фірмі теж є.

«Дійсно, без підтримки впливової людини розвивати бізнес важко, - добре розумів Михайло. - Виберуть Броніслава до сейму, то не лише мер Кельце, а й керівництво воєводства буде з ним рахуватись. Замовлення до нашої фірми попливуть і з інших міст. А ще мені зі Стефою й громадянство Польщі потрібно було б одержати. А то весь час приходиться продовжувати візи. Тоді легше буде працювати. До своїх громадян чиновники відносяться значно прихильніше. Менші податки та оплата за різні послуги. Закон дозволяє звертатись щодо громадянства через п'ять років постійного проживання. Потрібно спробувати оформити раніше. Не допоможе Броніслав, через якогось нотаріуса дати хабара відповідному чиновнику. Тут, здається, справи вирішуються значно легше, ніж у Львові».

Михайло дав Броніславу кошти на передвиборчу рекламу, на оплату підтримуючої команди, спонсорував поїздки та витрати на мітинги по воєводству. За місяць Броніслав схуд кілограмів на сім. Витягнувся ніс, очі позападали, але горіли надією на перемогу. Далась взнаки його тривала робота виконробом будівельників та останнім

часом директором фірми. Він навчився постійно розмовляти і лагодити з людьми. Особливо важко було з будівельниками. Адже на будівництві постійно щось йде не так. То вчасно не привезуть якісь матеріали, то арматури, чи плитки не хватає, то мороз взимку, чи дощ осінню. Люди часто невдоволені організацією робіт. Він умів заспокоїти робітників, домовитись з постачальниками та замовниками.

В ніч перед днем виборів знервований Броніслав взагалі не спав. Вони сиділи вдвох з Михайлом у кабінеті директора фірми. Броніслав час від часу вставав з крісла, ходив по приміщенню.

- Чого ти так хвилюєшся? - Михайло налив у чарки горілки, давно знаючи, що іншого, як і більшість будівельників, Броніслав не вживав. - Виграєш вибори – чудово! А не виграєш – не велика трагедія. За цей місяць, коли я сам керував справами, поспробував розрахувати завантаженість нашого обладнання. Вузьке місце – лакування і сушка готових виробів. Поставимо ще дві камери, зможемо збільшити випуск продукції на 20-30 відсотків. У нас же замовники стоять у черзі. Якщо найближчим часом ми цього не зробимо, вони шукатимуть інших виробників. У Сандомирі, сказав наш торговий представник, почала працювати фірма, подібна до нашої. Конкурента потрібно випереджати, а то перехопить замовлення.

- Я уже над цим думав, - після випитої чарки пожвавішав Броніслав. - Просто останнім часом захопився виборами і не встиг з тобою переговорити. Дійсно, можемо втратити потенційних замовників. У нас є можливість трохи знизити ціну на наші вироби. Тоді до Сандомиру точно ніхто не буде звертатись.

- Ось таким ти мені подобаєшся! – налив знову чарки Михайло. - Давай вип'ємо за твою удачу. Я вірю в перемогу! Зараз поспробуй хоч трохи задрімати. А то впадеш з ніг.

Броніслав став депутатом сейму, відзначив своє обрання у ресторані, через день поїхав до Варшави. Довго виконувати обов'язки директором фірми Михайло не зміг. Це вимагало бути з ранку до вечора на виробництві, вирішувати багато малих і великих питань, залишити усі сімейні справи. Адже у нього, як у власника фірми, є і свої завдання. Почав шукати нового директора. Броніслав з'явився на фірмі десь через добрий місяць.

- Ти часом не забув про нас? – обняв депутата Михайло. - Навіть не телефонуєш. Квартиру у Варшаві ще не одержав?

- Ледве вирвався! Я у комітеті з будівництва секретарем. Паперів море! До них я не звик. Тому поки що дуже зайнятий. Живу у готелі. Це дорого. Прийдеться наймати квартиру. Як ваші справи?

- Я був з тобою, як за стіною. А тепер заморився. Допоможи знайти гарного директора. Ти ж тут усіх знаєш.

- Директора знайдемо, - запевнив депутат, - це не дуже велика проблема. Та за місяць роботи у комітеті визріла нова ідея. Чому нам з тобою не зайнятись житловим будівництвом? Уряд заохочує розвиток цієї галузі. Банки дають кредити під малий процент. Середній клас хоче жити у власному будинку ближче до природи. Ти придивись: у вашому котеджному містечку незабаром не буде жодної вільної ділянки. Мер Кельце звернувся до нашого комітету з проханням допомогти місту з виділенням двохсот гектарів землі під новий мікрорайон. Воєводство підтримує це прохання.

- Я ж не будівельник! - здивувався Михайло. – Потрібно бути спеціалістом. Не знаю, як тут, а на Україні навіть мала дитина знає, що будівельники постійно дурять замовників. Можна вилетіти в трубу!

- Ти й з деревообробки не був спецом, - резонно заперечив Броніслав. – А справа у нас пішла добре. Знайдемо досвідченого фахівця на посаду директора з будівництва, виконроба, головатого бухгалтера і сам чорт нам не брат. Я постійно триматиму руку на пульсі, допомагатиму пробивати в комітеті потрібні рішення.

- Замовники будуть. Адже дійсно у нашому містечку уже вільних ділянок немає. Та де взяти кошти на початок робіт? Мені, громадянину України, кредит не дадуть.

- Зробимо тебе громадянином Польщі! Це питання вирішує мер. Ми з ним давно гарні знайомі. Завтра піду до нього і домовлюсь.

- Тоді допоможи зробити громадянство і для Стефи, - зрадив вчасній пропозиції Михайло. - З мене гарний стіл.

- Давай ваші паспорти. Тобі й до мерії не прийдеться ходити. Пропоную з прибутків будівельної фірми сімдесят відсотків твої, тридцять – мої. Дозвіл на нову фірму я теж оформлю.

Так зовсім несподівано Михайло зі Стефою одержали польські паспорти. Броніслав за тиждень знайшов двох директорів та виконроба. Бухгалтером фірми «Будінвест» стала Стефа.

- В нашому будинку я уже все впорядкувала. Ти постійно на ро-

боті, Ганнуса – у гімназії. Чого мені сидіти вдома? Польську я добре знаю. При моїй вищій освіті в бухгалтерії розберусь. Я у Львові весь час допомагала бухгалтеру. Не святі ж горшки ліплять!

Михайло зрадів, що у будівельній справі фінанси будуть під контролем дружини. Він все-таки будівельникам не довіряв.

«У Львові мер Садовий дуже досвідчений. А при будівництві стадіону «Львів Арена» до першості Європи з футболу будівельники перевищили первинний кошторис майже на мільярд гривень. Ходили впевнені чутки, що мільярд поклав до кишені синок Януковича. Доказів, звичайно, слідчі не знайшли. Потрібно контролювати ціни на матеріали, обладнання, замовлення техніки, використану кількість матеріалів, відсоток виконаних робіт, зарплатню. Думаю, Броніслав знайшов справних директора і виконроба. Адже вони теж зацікавлені у прибутку фірми. Їх преміальні залежать від цього. Та руку на пульсі, як було сказано Броніславом, потрібно тримати постійно».

Стефа дійсно швидко освоїлась з бухгалтерією. Кредит у двісті тисяч євро теж отримали без затримки. Конкуренція між будівельниками була. Та «Будінвест» прорекламував в Інтернеті трохи нижчі ціни на квадратний метр, знайшли замовників на чотири котеджі. Звичайно, нова у Кельце фірма «Будінвест» не приваблювала. Але у рекламі було вказано, що це дочірнє підприємство деревообробної фірми, яка уже завоювала довіру серед місцевих будівельників. Цей факт зіграв вирішальну роль. Замовники внесли передоплату тридцять відсотків. Виконроб найняв дві бригади будівельників, з якими заключили офіційні угоди. Будівництво на початку жовтня розпочали зразу на всіх чотирьох котеджах. Дні стояли теплі, матеріали постачали вчасно. Зарплатню бригадам платили лише за виконані роботи. Раніше виконаєш – раніше одержиш гроші. Це дуже стимулює. Всі котеджі трьохповерхові, розташовані поруч. Будівельних кранів не потрібно. Бетонний розчин готується у електричних бетономішалках. До зтяжних осінніх дощів вигнали стіни, вставили вікна та вхідні двері, виконали зовнішні штукатурні роботи і накрили дахом.

Перші проблеми виникли, коли при виконанні внутрішніх робіт почались ранні морози. Штукатурка і бетонована підлога при низьких температурах довго не підсихали, малярні роботи не можна було виконувати. Це затримувало настил підлоги, установку сантехніки, плиточні роботи. А терміни здачі будівель – січень місяць. Примі-

щення почали нагрівати і сушити за допомогою вентиляторів. Бригади будівельників зосередили на двох об'єктах, що допомогло трохи прискорити роботу. Директор запевняв – у передбачені угодами терміни вкладуться. Та все одно до кінця січня повністю були готові лише два котеджі. У двох інших всі внутрішні роботи виконали, залишились лише деякі зовнішні. Замовники незакінчених котеджів, звичайно, були невдоволені і сказали, що розрахуються лише при повній готовності котеджів. А морози тримались до середини березня. Будівельники працювати не могли. Грошей їм на зарплатню за січень і лютий не було. Склалась форс-мажорні обставини, які не були передбачені в угодах. Робітники, що майже весь час працювали також по суботах і неділях, вимагали оплатити їм хоч частково за виконані роботи.

Стефа не знала, що робити, де взяти кошти. Гоноровий директор «Будінвесту» пан Пацольський заявив, що гроші – не його справа. Він не винен, що надворі морози.

- Потрібно брати новий кредит, - безапеляційно запропонував Пацольський. – Іншого виходу не бачу. Ми, керівники, якось без зарплатні два місяці проживемо. Адже самі винні, що добре не прорахували об'єми робіт, не взяли більше робітників і не збудували котеджі до морозів. А люди працювали без вихідних. Їм потрібно частково виплатити зарплатню. Інакше подадуть на фірму до суду. Можуть оголосити страйк. Це призведе до негативного розголосу у місті. Тоді взагалі нових замовників ми не знайдемо. Хто захоче мати справу з фірмою, яка здає об'єкти з великим запізненням?

- Ми ще перший кредит до кінця не погасили! – мало не плакала Стефа. - Хто нам дасть наступний? Пишіть жалісного листа. Підемо разом до банку. Може якось домовимось.

Лише тепер Стефа здогадалась перевірити, за якими цінами купували будівельні матеріали. Підняла платіжні документи, звірила з цінами, які пропонувались в Інтернеті, і виявила, що цемент, пінобетонні блоки, металеву черепицю, фарбу та інші матеріали купували на 15-20 відсотків дорожче, ніж можна було придбати.

- Пане Пацольський, чому так дорого нам обходились будівельні матеріали? - здивовано запитала у директора. - Є фірми, де можна було купити значно дешевше. Це економія до двадцяти відсотків. І кошти на зарплатню зараз у нас були б.

- Ми шукали найкращі матеріали, - не дивлячись у вічі Стефі, стримано відповів директор. – Адже це наші перші котеджі. Вони повинні виглядати якнайкраще. Тоді і замовники нові будуть.

- А ви погоджували ціни з Михайлом? – наполягала бухгалтер.

- Я директор! Сам вирішую, що купувати, - відповів пихатий Пацольський і вийшов з приміщення.

Стефа розповіла про все чоловікові. Михайло, що був зайнятий розширенням деревообробного виробництва і зовсім не мав часу на будівельні справи, лише тепер від дружини довідався, що там все так кепсько. Пацольському, якого підібрав і рекомендував Броніслав, він повністю довіряв. Але як кажуть: довіряй, та перевіряй! Михайло проїхався по фірмах, де так дорого купували матеріали, і узнав, що відпускні ціни у них значно нижчі, ніж ті, за якими купував «Будінвест». Це була пряма нахабна крадіжка коштів! Він терміново зателефонував Броніславу, розповів про Пацольського і його зразу ж звільнив. Директором назначив виконроба. Кошти на зарплатню будівельникам Михайло надав з деревообробної фірми. До кінця березня останні два котеджі здали замовникам. Попередньо домовлену ціну прийшлося знизити на десять відсотків. Погасили кредит і врятували «Будінвест». Та прибутку, на який від будівництва перших чотирьох котеджів очікували вони з Броніславом, фактично не було. Добре, що хоч вчасно розрахувались з банком та не понесли збитки. Приходилося лише надіялись на краще майбутнє.

Історія з Пацольським дала Стефі зрозуміти, що роль бухгалтера у роботі фірми має дуже велике значення. Адже усі фінансові потоки, усі кошти йдуть через бухгалтера. Михайло жодним словом її не докорив. Саме вона й знайшла крадія. Та Стефа з цього часу стала дуже детально перевіряти усі платіжні документи, усі виплати.

За щоденними турботами не знаходилося часу провідати рідних у Львові. Кошти їм час від часу надсиляли. Побували там лише два дні на Різдво. Телефонували десь раз на тиждень. Батьки Михайла на життя та здоров'я особливо не скаржились. Мати Стефи ніби теж трималась. Та коли зателефонували вранці напередодні Паски, почувся у трубці розпачливий голос тітоньки Язі:

- Стефко, доню, приїжджай терміново! Мати третій день не встає з ліжка, нічого не їсть, марить. Не дай Бог, запізнишся!

Під вечір Стефа була уже біля матері. Трохи нагодувала курячим бульйоном, викликала знайомого лікаря. Той обстежив, сказав, що нічого страшного - піднявся тиск, виписав пігулки. На ранок бліда мати сіла у ліжку і посміхалась до дочки. У неділю під великодній церковний передзвін Стефа з Язею пішли до костелу, посвятили паски. Коли прийшли додому, мати зустрічала їх за святковим столом.

Того дня щаслива Стефа відчула, що носить під серцем дитя...

3.Наукові пристрасті

Павло Мочалов захистив докторську дисертацію, працюючи доцентом технічного університету. До складу їх факультету входило чотири кафедри, завідувачами яких були успішні професори. Два з них - академіки Академії інженерних наук України. Ректор запропонував Павлу Антоновичу очолити кафедру, що була хоч і технічною, але дуже далекою від його наукового профілю. Та прагнення якнайшвидше одержати омріяне звання професора перемогло, він без роздумів погодився. Розумів, що його науковими дослідженнями тут викладачі не зацікавляться. Але це зараз мало турбувало. Останні роки Мочалов у Польщі, Болгарії, Угорщині виступав з доповідями на декількох міжнародних наукових конференціях. Його вражало, що іноземні вчені займають у готелях найкращі номери, харчуються постійно в ресторанах. Він же змушений проситись до університетських студентських готелів, їсти привезену з собою вермішель «Мівіну», воду на каву або чай гріти у склянці кип'ятильником. Зекономлених на сімейних витратах грошей ледве вистачало на квитки та організаційні внески. Адже відрядження на такі цілі за рахунок університетського бюджету Міністерство освіти і науки категорично заборонило. А заключити угоду на впровадження наукових розробок, звідки можна було взяти кошти, більше десяти років йому не вдавалось. Приладобудівні заводи, з якими колись плідно співробітничав, практично не працювали. Їздив поїздом. Про літак тепер лише мріяв, згадуючи, як колись да-

вно літав на конференцію до столиці Вірменії Єревану. Купити хоч якісь недорогі подарунки дружині і двом дітям не було змоги. Дружина це добре розуміла. А ось діти є діти. Вони чекали батька з невимовним нетерпінням. Щось копієчне він їм все таки привозив. Діти були надзвичайно раді навіть пакетику дешевих закордонних цукерок, чи печива, двом-трьом апельсинам.

Наукові дослідження Мочалова стосувались захисту інформації від хакерів, викликали жвавий інтерес фахівців. Звичайно, на новинки він оформляв патенти. Публікації в наукових журналах та доповіді на конференціях будували таким чином, щоб навіть компетентні спеціалісти не змогли щось з його винаходів використати. Та все одно боявся економічного шпигування і шукав змоги якнайшвидше вигідно продати за кордон свої патенти. Нещодавно він одержав грант фонду Сороса, бав запрошений на конференцію до Софії. Швидкий міжнародний поїзд «Москва-Софія» з їхнього міста до столиці Болгарії прямував тридцять шість годин. І хоч квитки туди та назад коштували майже чотири тисячі гривень, щось йому підказувало: потрібно обов'язково поїхати. Таких грошей у них з дружиною в цей час не було. Виручив кум Петро, позичивши їм необхідні кошти. Він жив з ними на одному поверсі.

- Ти захистив докторську, - усміхався розважливий кум, що працював бульдозеристом на будівництві, - наїздився на ці конференції. Невже не вгамувався? На такі гроші краще поїхали б з дітьми на море. До Туреччини, звичайно, не вистачить. А ось на Затоку ми вторік за тиждень витратили три з половиною тисячі.

- Наука не стоїть на місці. Хочу послухати закордонних вчених. Будуть виступати з доповідями професори з Великої Британії, Японії, Канади, Бразилії. На море ми обов'язково поїдемо, але пізніше, коли я зароблю на своїх патентах.

- Хіба на них щось можна заробити? – вразився Петро. – Ти мені якось їх показував. Це ж папірці!

- На папірцях зафіксовані мої наукові досягнення, над якими працював багато років. Мій знайомий доцент з Києва недавно продав японській фірмі патент за сто п'ятдесят тисяч доларів. Уже встиг купити гарну квартиру.

- Виходить, наукою вигідно займатись. Можна добре заробити.
- Це дуже важка праця, не всім науковцям везе. Видатний фі-

зик Едісон випробував біля десяти тисяч різних моделей та конструкцій, поки розробив електричну лампу. А першим електронні промені для просвічування організму людини застосував український вчений Полуй Іван Павлович, що у 19-му столітті працював професором в Празі. Та мав необачність описати свої досліді в листі до німецького фізика Рентгена. Той викрав це надзвичайно важливе для людства відкриття, назвавши його своїм іменем.

- Бажаю тобі заробити на своїх патентах! Тоді зробимо загальний зовнішній коридор для наших квартир. А то у четвертому під'їзді вдень, коли нікого вдома не було, обікрали двохкімнатну квартиру. Забрали шість тисяч доларів та дорогоцінності. Шубу, телевізор, музичний центр залишили. Там, де є зовнішні коридори, ніби красти не наважуються.

У купейному вагоні його місце було внизу. Він зразу ж поклав до ящика під полицею свій саквояж. За ним до погано освітленого пізно увечері купе, де на двох зайнятих полицях уже спали пасажири, зайшла ще жіночка. У неї місце було на верхній полиці. Вона жалісно попросила Мочалова уступити їй нижню. Павло, як справжній чоловік, погодився. Речі з ящика не виймав. Він добре пам'ятав, як колись їхав до Петербургу і працював декілька годин над текстом доповіді прямо у вагоні. Огрядна жінка попросила його пересісти на верх. Там правити текст було неможливо, він відмовився. Жінка образилась, в душі, напевне, побажавши йому невдачі. Дійсно, важливу доповідь він провалив. Тепер боявся подібних ситуацій.

Молодиця їхала теж до Софії на запрошення подруги у гості. Після Коломиї вони залишились у купе вдвох. Жіночка запросила Павла з нею поснідати. Мочалов не відмовився, поклав на столик свої бутерброди і лише тепер добре розгледів супутницю. Коротко підстрижена білявка мала гарні, витончені темні брови, що привабливими крилами розходились над карими очима, густі ніби штучно продовжені чорні вії, трохи кирпатенький ніс. Пухленькі губи були підфарбовані світло червоною помадою. На не дуже тонкій, але високій шиї виблискував золотий ланцюжок з кулоном у вигляді сердечка. На нігтях рук червоного кольору манікюр. Обручки на пальці не було. Він теж давно обручку не носив. Все на жінці виглядало дуже гармонійно і привабливо. Не писана красуня, але до неї притягувало мов магнітом.

«Моя Поля ніби навіть молодша, - подумав Павло, - але чомусь такої привабливості за нею не бачу. Працює головним бухгалтером у обласній профспілці працівників освіти. Має нормальну зарплатню. Весь час спілкується з інтелігентними людьми. Постійно буває на якихось форумах, презентаціях, ювілеях. Та ковбасу під великим кутом, як ця молодиця, ніколи на стіл не нарізає. Серветки теж не завжди є. А тут і серветки, і гірчиця у маленькій баночці, і хліб, нарізаний тоненькими скибочками, покритий маслом та червоною ікрою. Я уже забув, коли бачив ту ікру. Під таку закуску та з такою славною молодницею не гріх і випити. У мене ж є дві пляшки «Немирівської з перцем». Одну пляшку можна зараз почати. На Софію, щоб випити з колегою, другої буде достатньо».

Павло дістав пляшку, металеві невеликі «похідні» чарочки.

- Потрібно випити за знайомство, - налив горілки, не запитавши дозволу у молодиці. Чомусь надіявся, що вона не заперечуватиме, і не помилився.

- Мене звати Павло, - сказав сміливо.

- А мене Ванесса, - подивилась прямо йому у вічі жінка.

Вони випили по чарці, запили якимось смачним соком, що відкритий стояв на столику. Поступово розговорились.

- Моя подруга Ірина більше п'ятнадцяти років живе у Софії. З першим чоловіком розлучилась, вийшла заміж за болгарина. Має дорослу дочку. Працює у великій фірмі начальником відділу. Дуже задоволена роботою. Каже, що з болгарками приємно спілкуватись, відпочивати. Вона чорнява і її сприймають за болгарку. Чоловік носить Ірину на руках. Навіть на її прохання полишив курити. Мають на морі неподалік Бургасу свою дачку. Я відпочивала там влітку позаторік. Прекрасне місце! Спокійне море, прозора ласкава вода, чистий пісок, близько знаходяться лікувальні грязі. Продукти харчування дуже дешеві. Їздила двічі до Бургасу. Охайне просторе місто, величезний прекрасно доглянутий парк, що тягнеться повз узбережжя майже на десять кілометрів. Безпосередньо біля парку пляжі. Ірина пропонує мені переїхати жити до Софії. Каже: мову вивчити можна досить швидко, з роботою не буде проблем. Та матір не хочу одну залишити. А ви у справах їдете?

- Братиму участь у науковій конференції, - похвалився Павло. —

Професор Новак запросив. Конференція із захисту інформації. Зараз багато нових розробок. Програми швидко вдосконалюються. Хочеться послухати закордонних вчених, про свої новинки розповісти.

- Надзвичайно цікава у вас робота! Зустрічі з такими поважними людьми. Я колись після закінчення інституту мріяла поступити до аспірантури. Та швидко вийшла заміж, народила сина. Уже було не до науки. Чотири роки тому від інфаркту помер чоловік. Син одружився, живе окремо і я залишилась одна, - з сумом Ванесса.

- Ви ж ще молода жінка, - співчутливо погладив її по оголеному передпліччю Павло, - знайдете собі пару, все буде добре.

- Я чомусь про це не думаю. Та не будемо про сумне. Закажіть, будь ласка, чаю. У мене є смачні шоколадні цукерки. Гуляти, так гуляти! - весело Ванесса.

Павло пішов до провідника, заказав чай. Повернувся, налив ще по одній чарці горілки.

- Давайте перейдемо на «ти». Нам же ще довго їхати, - несподівано для себе запропонував чоловік, якому Ванесса дуже імпонувала своєю безпосередністю.

- Звичайно. Мені з вами надзвичайно цікаво і приємно спілкуватись, - розквітла у посмішці Ванесса та поцілувала Павла у щоку. – Вперше бачу людину, яка розробляє нові методи захисту від хакерів. Я думала, що такі фахівці є лише у найрозвинутіших країнах. А тут поряд зі мною наш український видатний науковець! Мій син теж має відношення до комп'ютерів. Розробляє мережі.

Від неї війнуло такими привабливими парфумами, такою ніжною жіночністю, що у Павла трохи заморочилась голова.

«Мене давно не цілували жінки, - щось залоскотало внизу живота у професора. – Навіть з дружиною цілуємось лише на свята. А тут така чарівна молодиця сама запрошується на поцілунки. Потрібно ближче з нею познайомитись. Сідала до вагону разом зі мною. Навпевне, живе у нашому місці. Впевнений, що її десь бачив. Я ж ще можу побавитись з жінкою. З такою не відмовився б».

Та коли попили чаю, у Павла чомусь стали злипатись очі. Він не дуже здивувався. Адже вночі прокидався декілька раз. Спочатку виходив один сусід, потім – інший. Їх будив провідник. З гуркотом відчиняли та зачиняли двері, про щось розмовляли.

- Знаєте, я погано спав. Дуже незручно перед вами, та починаю

куняти. Пробачте, трохи посплю.

- Розумію вас, я теж не виспалась. Нам ще довго їхати. Наговоримось. Розповім вам про сина, який виїхав до Америки, - пообіцяла усміхнена жінка.

Чоловік піднявся на другу полицю і зразу ж заснув. Прокинувся під вечір. Ванесси не було. Постіль з нижньої полиці прибрана. На столику біля вікна залишилась лише його пляшка із залишками горілки та дві чарочки, як спогад про надзвичайно приємну супутницю, запах парфумів якої ще витав у купе.

«Вона сказала, що їде до Софії. Невже щось незвичне раптово сталося і вона вийшла, навіть не попрощавшись? – стурбовано подумав чоловік. - Я так міцно спав, що нічого не чув. До нашого купе пасажирів не направили. У вагоні взагалі тихо. Зазвичай голосно розмовляють чоловіки, викрикують діти, стукають двері до туалету. У дорозі все може статись. Часом вона не захворіла? У поїздах міжнародного сполучення повинна бути медична сестра. Лікувала б тут. Запитаю у провідника».

Провідник розповів, що у дуже чарівної жіночки квиток дійсно був до Софії. Та вона у тамбурі недовго розмовляла по мобільному, потім вийшла з вагону у Бухаресті. Сказала, що має термінову справу. А до Болгарії поїде наступним поїздом. І взагалі у вагоні залишилось всього шість пасажирів. Це причіпний вагон «Київ-Софія». Російських пасажирів, що «всю дорогу п'ють, не просихаючи», тут немає. І слава Богу!

Було шкода, що так сталося. З жалем згадав, що не встиг взяти у Ванесси номер її телефону. Тепер лише випадково, як і цього разу, можуть колись зустрітись. Та поступово Павло заспокоївся. За вікном тяглись великі села та містечка з будинками під черепицею, поля соняшника, кукурудзи, виноградники. Садів, на диво, було мало. Вдалині виднілись невисокі гори. Стомлене за день сонце почало повільно сідати за горизонт. Монотонний тихий стукіт коліс заколисував. Їсти не хотілось. Лише в усьому організмі відчувалась якась незвична слабкість. Павло переніс постіль вниз, влігся уже на своєму місці. Знову поринув у міцний сон.

Провідник розбудив його вранці перед самим прибуттям поїзду до Софії. Павло підняв полицю, щоб витягти свій саквояж з ящика, і зразу з жахом побачив, що у ньому хтось добре похазяйнував. Дві

бокові застібки-блискавки, під якими знаходились матеріали доповіді та оригінал посвідчення на патент з останнього винаходу, були розпущені. Усі папери зникли! Професор деякий час стояв у розпачі, мов вкопаний. Може сам переклав матеріали в інше місце? Швиденько витяг з саквояжу усі речі. Папери мов у воду впали! В кишені піджака, що висів на гачку, у нього була ще невеличка флешка з деякими записами, розрахунками. Він до піджака. Обшукав та вивернув декілька раз усі кишені. Флешка теж пропала!

«Доповідь друкувала секретар кафедри. Вишле мені до Софії по електронній пошті. А ось оригінал патенту, який я майже домовився вигідно продати представнику закордонної фірми, уже не повернути. Державна патентна експертиза може видати лише копію, яку ніхто не купить. Матеріали викрала Ванесса! Більше нікому! У неї ж син програміст. Я перед цією дурепою розпустив хвоста, мов павич, розповів про себе. Найпевніше, вона не випадково опинилась зі мною у одному купе. Квиток на поїзд купувала секретар кафедри. Комусь проговорилась. Ванесса, коли я ходив замовляти чай, підлила у горілку, чи безпосередньо до стаканчика сильне снодійне. Я майже зразу дуже захотів спати. Навіть зараз відчуваю, що не виспався. От бовдур! Заявити поліції – засміють! Доказів жодних. Що доповідь була зі мною, знає секретар кафедри. А про патент і флешку я нікому не казав. На столику моя пляшка із залишками горілки. Скажуть: напився, от і привиділось. Два останні роки досліджень коту під хвіст! Що ж робити? Як врятувати ситуацію? При ЮНЕСКО є Міжнародне Бюро захисту прав інтелектуальної власності. Може туди звернутись? Але поки місцева поліція не розгляне мою заяву про крадіжку і не надасть офіційної відповіді, Бюро ЮНЕСКО таку справу не розглядатиме. Якщо звернутись до Інтерполу, теж потрібні матеріали з місцевої поліції».

Павло пішов до провідника, сказав, що пропали важливі папери. Той подивився на нього уважно з іронічною посмішкою.

- Я ще подумав, чому та жіночка так поспішала. Заявила, що виїде, коли поїзд уже зупинився в Бухаресті. Навіть свій квиток не забрала. І бігом побігла по перону до будівлі вокзалу. Шановний, з жінками у поїзді потрібно бути дуже обережним. Можете звернутись до бригадира поїзду. Та уже пізно, він вам навряд чи допомо-

же. Ми прибули до Софії. Тепер можете піти лише до місцевої поліції на вокзалі.

У відділку поліції молодий черговий офіцер зовсім не розумів російської мови. Спонтелічений Павло звернувся англійською. Той теж розвів руками. Та Павло все ж написав заяву англійською мовою. Тут до відділку зайшов поліцейський років п'ятдесяти. Черговий йому щось повідомив і той ламаною російською мовою попросив Павла все розповісти. Лише після цього черговий прийняв та зареєстрував заяву і сказав, щоб професор зайшов до них завтра. Заяву повинен розглянути начальник відділку, який сьогодні на виїзді, буде увечері.

Павло з розпачем зрозумів: справа дуже затягнеться. Надія на те, що поліцейські зателефонують до Бухаресту та крадіжку затримують по гарячих слідах, втрачалась на очах. Адже пройшло більше дванадцяти годин, як вона вийшла з поїзду. За цей час жінка могла уже бути в іншій країні. Та вдіяти нічого не міг. Розгублений чоловік сів у таксі та поїхав до технічного університету.

Розмістили професора у студентському готелі. Конференція мала розпочати роботу наступного дня. Павло зареєструвався в організаційному комітеті, посидів там довгенько, майже до тринадцятої години. Переглянув матеріали конференції та привітався з декількома знайомими ученими. Потім пішов до приймальні ректора, де йому допомогли одержати електронною поштою свою доповідь. Про крадіжку, звичайно, нікому не розповідав. Пройшовся по території університету, розпитав, як пройти до станції метро. Хотів поїхати подивитись центр міста. Та настрою, звичайно, не було. Він повернувся назад до готелю. Щось перекусив у кафе, приліг на ліжко. Спати не хотілось. Все прокручував у голові останні події, які могли суттєво вплинути на його райдужну надію значно покращити добробут родини. Він мав ще декілька своїх патентів. Та вкрадений був найефективнішим. Розраховував продати його не менш ніж тисяч за сто доларів. Потенційний покупець, з яким вони познайомились рік тому на Міжнародному з'їзді у Відні, мав прибути теж на конференцію. Він з ним недавно розмовляв по телефону. Домовились ніби випадково зустрітись при реєстрації на участь в конференції з одинадцятої до дванадцятої години. Та покупець чомусь не з'явився, не зателефонував. Це викликало подив. Адже раніше на

телефонний зв'язок той завжди виходив пунктуально вчасно. Уже починало темніти. Павло зрозумів: щось з покупцем трапилось, чи він втратив інтерес до патенту. Попробував сам йому зателефонувати, та зв'язок був відсутній. Однак Павло надіявся на краще, нагрів кип'ятильником води, випив чаю з бутербродом, вийшов до фойє, подивився по телевізору футбольний матч. Хоч трохи відволікся від неприємних думок. Повернувся до кімнати, знову зателефонував. Телефон не відповідав.

З важкими роздумами ледве заснув. Прокинувся дуже рано і о восьмій годині поїхав до поліцейського відділку на залізничному вокзалі. Начальник прийняв його зразу ж. Заяву він вчора розглянув, телефонував минулого вечора до Бухаресту. Там пообіцяли терміново вжити заходи по розшуку детально описаної у заяві Павла молодиці. Уже повідомили: схожа пані вчора після приходу поїзда «Москва-Софія» одним з таксі була відвезена до аеропорту. Поліція аеропорту, з якого до вечора вилетіло до різних країн біля двадцяти літаків, такої панянки не примітила. Слід жінки пропав. Адже вона сказала провіднику, що приїде до Софії, а сама – в аеропорт! Павло ще раз запевнив себе: вкрала Ванесса.

Професор повернувся на конференцію, вдало виступив з доповіддю. Особливо цікавого від інших виступаючих не почув. Було багато слайдів, графіків, схем. Та секрети своїх розробок і досягнень учені старались показувати у загальних рисах, з яких використати щось детальне було неможливо. У перерві до нього підійшов поважний чоловік. Відрекомендувався: професор канадського державного університету з Торонто.

- Приємно з вами познайомитись. Давайте відійдемо у бік. Ваша доповідь справила на мене враження. Я віце-ректор з наукової роботи. Знаю про ваші досягнення з публікацій у наукових журналах. Ви захистили докторську дисертацію?

- Так, минулого року. Зараз завідую кафедрою.

- Не дивуйтесь моєму нечемному запитанню. Яка ваша зарплатня у доларах США?

- Біля шестисот доларів на місяць, - знизав плечима Павло.

- Ми пропонуємо вам посаду завідувача дослідної лабораторії із зарплатнею сто двадцять тисяч доларів на рік. Службова ква-

ртира. Службове авто. За окрему плату ще читатимете лекції студентам. Я не прошу дати мені зараз відповідь. Розумію: у вас можуть бути інші плани. Подумайте, будь ласка. Але прошу, не довго. Ось моя візитка. Дуже приємно було з вами поспілкуватись.

Павло після подій останніх днів такою пропозицією був надзвичайно вражений. Але подиву не показував. Розумів: потрібно вести себе достойно, як і подобає справжньому вченому.

- Дякую, що високо оцінили мою роботу. Я пораджусь з рідними і вам за тиждень-два зателефоную. Та й на оформлення візи потрібно деякий час.

- З оформленням візи затримки не буде. Чекайму дзвінка, - доброзичливо потис на прощання йому руку канадець.

«Десять тисяч доларів на місяць! Службова квартира, авто! – вирувало у голові зраділого Павла. – Діти уже підросли. Трохи знають англійську. Там закінчать школу, будуть навчатись далі. Якщо дружина на перших порах буде без роботи, нічого страшного. Впровадяться мої патенти. Буде ще якийсь прибуток. Чого довго думати. Такий шанс буває раз у житті».

Павло ще до закінчення конференції того ж вечора виїхав поїздом додому. Були б кошти, полетів би літаком. Софії майже й не бачив. Викрадення патенту було скрашено чудовою пропозицією. Майбутнє малювалось у райдужних фарбах. За чорною смугою життя завжди іде біла! Яка вона буде? Він всю дорогу уявляв собі майбутню роботу у Канаді. Дають у підпорядкування дослідну лабораторію! Такого у своєму університеті у нього не було. Працював у загальному комп'ютерному класі та вдома ночами. Про що ще може мріяти науковець, у якого багато задумок на майбутнє. Майже не дивився у вікно. В купе до кордону з Україною був сам. Ніхто не заважав йому скласти план майбутніх досліджень.

Ще з Чернівців рано вранці зателефонував дружині.

- Полю, я уже їду назад. Десь годину тому поїзд перетнув кордон і зараз у Чернівцях. Увечері надіюсь бути вдома.

- Ти мав приїхати післязавтра. Щось сталось? Часом не захворів? – з тривогою у голосі запитала дружина.

- Здоровий, як бик! Маю для нас дуже гарну новину. Та це не телефонна розмова. Приїду і розповім. Як діти?

- З дітьми все добре. Ти можеш сказати, що сталось?

- Увечері все узнаєш. Не хвилюйся. Міцно цілую. - Павло вимкнув телефон, хоч дуже кортіло двома словами сказати про новину дружині, з якою завжди ділився своїми планами.

Коли зайшов до квартири, діти уже спали. Поліна з кухні кинулась до чоловіка, пригорнулась до нього. Дружина пишалась успіхами Павла. На роботі колеги уже давно називали її професоркою. Це надзвичайно імпонувало. Вона після захисту чоловіком докторської навіть накрила гарний стіл у своїй бухгалтерії.

- Що сталося, любий? – заглядала йому у вічі. - Коли телефонував, голос у тебе був веселий. Та ти щось не домовляв.

- У мене для тебе дві новини, - поцілував заінтриговану дружину. – Одна погана, друга гарна. З якої починати?

- Починай з поганої, щоб від гарної я заспокоїлась.

- У мене в поїзді з саквояжу викрали оригінал посвідчення на патент, який я, ти знаєш, попередньо майже домовився продати.

- Як могли викрасти? У тебе ж нижнє місце! – мало не крикнула украй вражена дружина. – Ми так надіялись на цю оборудку.

- Пішов до провідника по чай. Коли повернувся, саквояж не перевірів. Пропажу виявив майже у Софії. Звернувся до поліції. Та не допомогли. Впевнений: злодій вийшов з моїм патентом у Бухаресті.

- Напевне, з кимось випивав у купе?

- Дивись, пляшку горілки навіть не відкривав, привіз назад, - не розповів про другу пляшку спантеличений Павло, вразившись здогадливості Поліни.

- Що тепер намірився робити? - похнюпилась дружина.

- Так маю ж гарну новину! - щиро розсміявся Павло. - Мені запропонували роботу у Канаді!

- У Канаді? - недовірливо перепитала Поліна.

- Зараз розповім. Давай вечеряти, а то я весь день нічого, крім пустого чаю, в роті не мав. У животі кавкає.

За скромною вечерею розповів дружині про зустріч з канадським віце-ректором та його дуже привабливу пропозицію.

- От ти недотепа! - повеселіла Марія. - Потрібно було погодитись зразу, а то ще передумують. У закордонних менеджерів все вирішується швидко. Голова нашої профспілки був у Польщі. Йому запропонували організувати спільний табір літнього відпочинку дітей на Балтиці. Він з місяць обговорював та погоджував цю пропо-

зицію в обласній адміністрації, потім у Києві. А коли зателефонував до Польщі, там сказали, що уже домовились з одеситами.

- Я не міг дати позитивну відповідь без твоєї згоди. Дітей теж потрібно буде брати з собою. Вони хоч уже майже дорослі, та на бабуню їх не залишиш.

- Через три-чотири дні телефонуй, що ти згоден. – рішуче наставляла дружина. - Закордонний паспорт у мене є. Та дуже тебе прошу: ні в якому разі нікому про це не розповідай до підписання контракту. Ні пари з уст! Ректор може вжити рішучих заходів, щоб не відпустити за кордон такого вченого, як ти. Працюй спокійно. Полетиш до Канади ніби на якийсь науковий семінар. Оформишся на роботу і тоді напишеш заяву на звільнення. Я, звісно, теж мовчати, мов риба. Дітям поки що нічого не казатимемо.

- Добре, мила. Ти у мене така розумниця! – пригортав до себе та цілував збуджену у ліжку дружину Павло. – Щоб я без тебе робив? Саме таких розумах тримають у профспілках, - іронізував після близькості розпашілий професор. – От за те ми і сплачуємо щомісячні членські внески, щоб ви нас наставляли.

- Насміхайся, насміхайся, - положила голову на плече чоловікові радісна Поліна. - Коли ми разом їздили у поїздах, жодних крадіжок у нас не траплялось. У купе часом жінки не було?

- До кордону була одна білявка з чоловіком. У Коломиї вони вийшли, далі ми їхали лише удвох з румуном похилого віку, - захотів трохи розважити довірливу та дуже здогадливу дружину Павло. - Він погано розмовляв російською, майже весь час спав, у Бухаресті вийшов. Ми практично не спілкувались.

- І цей румун викрав патент? - аж сіла у ліжку дружина.

- Може він, а може хтось інший, - погладив заспокійливо її по спині чоловік. – Я декілька раз ходив по чай. Один раз навіть затримався біля купе провідника, поки той діставав мені серветки. Румун теж вставав до туалету. За мною могли слідкувати непомітно. Зараз дуже поширене економічне шпигунство. Щоб підняти полицю та витягти папери, потрібно менше хвилини. До Бухаресту у вагоні було багатенько пасажирів, а потім, сказав провідник, залишилось всього шестеро, - майже сам повірив у цю версію Павло. - В університеті про мою поїздку до Софії знали працівники моєї кафедри, деканату, ректорату. Це ж більше тридцяти, а то і сорок осіб.

Ректор не один раз наголошував, що нашими науковими здобутками та винаходами можуть дуже цікавитись закордонні фахівці, полюють на них. Тому, мов, потрібно патентувати їх в інших країнах, до цього не розсекречувати. На закордонне патентування грошей університет не дає. А у нашому з тобою скромному сімейному бюджеті такі витрати теж ніколи не передбачались. Прошу тебе заспокоїтись. Зараз вся надія на роботу у Канаді. Здається, я не даремно стільки років працював над докторською дисертацією. Приходилось залишати дітей на тебе одну, їздити за свій рахунок на заводи, різні наукові заходи, до київських та московських бібліотек, не доїдати, працювати довгими вечорами. Тобі та дітям належної уваги не приділяв. Ми уже забули, коли разом їздили на море. В ресторані не були років десять! Щиро дякую, що ти, мила, все витерпіла. Тепер маємо одержати дивіденди. Я дуже надіюсь на це. Та давай краще спати. Тобі завтра рано вставати на роботу. До школи я дітей сам зберу. На добраніч, люба!

Павло поцілував дружину, повернувся на правий бік і ще довго не міг заснути, прислухаючись до спокійного сопіння дружини.

«Я виріс у цьому чудовому рідному місті. Перші спогади дитинства, юності. Батьки жили не розкішно, дітей виховували працею на присадибній ділянці. Батько казав:

- Павлику, не будеш гарно учитись, то після школи до ПТУ не приймуть. Підеш на мій завод прибиральником стружки. Якщо захочеш, з часом станеш токарем. Токарі четвертого-п'ятого розрядів непогано заробляють. Більше майстра! У мене поки що третій. Майстер Смагло Михайло Андрійович сказав, щоб я йшов на заводські технічні курси і буду здавати на четвертий розряд.

Піонерські табори відпочинку, вогнища з полум'ям до неба, туристичні походи. Шкільні волейбольна та баскетбольна команди. Наша дев'ята школа зі спорту була найкращою у місті. Особливо захоплювала легкоатлетична естафета до Дня перемоги, яка проходила від Замостя, через весь центр та вулицею Свердлова назад. На одному з етапів пробігав і я. Ми майже завжди займали перше місце. Учитель фізкультури Діхель та директор школи Карягін робили для спортсменів свято. Нас вітали грамотами, квітами, нагороджували спортивною формою, підкидали вгору, ставили за приклад іншим. У самій школі були запеклі змагання між класами.

Закінчив наш університет. Потім була аспірантура. Кандидатська дисертація. З Поліною ми познайомились на одному з новорічних вечорів, коли мені було двадцять чотири роки. Чорноброва випускниця торгово-економічного інституту так кружляла у танку, що я не міг відірвати очей. Бордова сукня розвівалась формою дзвона, намисто з білих коралів та темно карі очі яскраво виблискували, відбиваючи вогні ялинкових гірлянд. Я провів Поліну до гуртожитку, наступного дня пішли у кіно і з того часу майже не розлучались. У липні зіграли невелике весілля. Уже й діти підросли. Дочка Світлана вчиться у десятому класі, син Костя – у восьмому.

Тепер ось хочемо переїхати до Канади. Там зовсім інший уклад життя. Ми з Поліною довго не матимемо знайомих. Дітей відірвемо від рідної школи, від друзів. Дітям, напевне, легше адаптуватись. Вони у нас товариські. А от нам з дружиною навіть не буде до кого піти у гості. Та що вдієш, коли на Україні розпадаються навіть великі академічні науково-дослідні інститути. Вчені вимушені займатись банальним бізнесом «купи-продай». Університетська наука ледь животіє. Аспірантів стало менше у декілька раз. Важкою працею я розробив десяток винаходів. А зиску від цього мало. Захистив, звичайно, докторську. Став завідувачем кафедри. Авторитетне вчене звання і посада. Та кум бульдозерист має зарплатню значно більшу, ніж у мене. Ми з дітьми виїжджаємо на природу стареньким батьківським «Москвичем»! Шини та поршневі кільця на ньому міняли уже декілька раз, перефарбовували. А сусід, що тримає магазин алкогольних напоїв, їздить на «Мерседесі»! Наш доцент майже п'ять років судився з Пенсійним фондом за те, щоб одержувати наукову пенсію. В трудовій книжці знайшли якусь зачіпку і лише Верховний Суд прийняв ухвалу на користь доцента. Суддя прямо сказав представнику Пенсійного фонду, що при такому відношенні до вчених вони усі виїдуть працювати за кордон. Ми з Поліною хочемо забезпечити дітям уже зараз хороше життя, отримання гарної освіти, достойну перспективу у майбутньому. Невже хтось може мене за це осудити? »

Невідомо як, та про те, що Павло Антонович збирається виїхати за кордон, узнали викладачі кафедри. Адже професор уже телефонував до Канади і дав згоду. Їздив до Києва у посольство Канади за візою. Усі ж телефонні розмови прослуховуються, записують-

ся. Тому Служба Безпеки України знала про його наміри, старалась їм перешкодити. До Павла, незважаючи на його упертість і педантизм, на кафедрі звикли. Який буде новий завідувач, невідомо. Вирішили підштовхнути на цю посаду свого доцента Петренка. Доцент одного дня відверто переговорив з Мочаловим.

- Павле Антоновичу, ходять впевнені чутки, що ви їдете на роботу за кордон? Якщо це правда, то колективу кафедри хотілося б, щоб новим завідувачем був наш викладач. Можна було б уже зараз переговорити про це з ректором.

- Що ви таке кажете? – вдавано обурився Мочалов, соромливо ховаючи під стіл очі, ніби щось там шукав. - На поширюйте, будь ласка, такі неправдиві плітки. Хто нас чекає за кордоном? Там своїх вчених нікуди дівати!

- То ви не збираєтесь розраховуватись? - наполягав Петренко.

- Я ж не дурень! Стільки років мріяв про посаду завідувача, щоб тепер їхати за журавлем у небі. Прошу вас, заспокойте колег.

- Ви камінь з душі зняли! А то мене умовляють йти до ректора проситись на вашу посаду.

Павло Антонович удавано розсміявся, провів доцента до дверей.

- Заспокойтесь! Ми з вами ще не один рік попрацюємо.

«Як могли узнати про мої плани? Може дружина комусь з подруг розповіла? Так сама ж наполягала: нікому жодного слова. Але годі про це. Ось одержу візу і, якщо пришлють виклик з повідомленням, що приймають на роботу, розрахуюсь та полетимо до Торонто. Правда, ректор може зразу не розрахувати. Законодавство дозволяє йому затримати працівника на два тижні. Буде совістити, що і кандидатську, і докторську виконував під час роботи в університеті, використовував університетське обладнання, допомагали лаборанти, аспіранти. На заводи, до столичних бібліотек, на чисельні наукові конференції їздив у робочі дні, не беручи відпустки за свій рахунок. А тепер буду працювати на іншу країну. Прийдеться сказати, що у таких умовах працюють всі викладачі, та професорами стають одиниці, часто втрачаючи навіть здоров'я. Результати ж моїх досліджень, винаходи університет може використовувати. Адже у більшості з них, крім мене, брали участь також інші викладачі, лаборанти. І це зафіксовано у відповідних документах».

З Торонто прислали підписаний канадцями контракт, у якому вказувалась посада, на яку приймають Мочалова, річна зарплатня та інші умови роботи. Павло пішов до ректора із заявою на звільнення за власним бажанням. Контракт з собою не взяв.

- Ти чого надумав звільнитись? - розглядаючи заяву, дуже здивувався ректор.

- Пропонують кращі умови з гідною перспективою.

- Ми думали запропонувати тобі посаду проректора з наукової роботи. Зарплатня вища і авторитет відповідний. Мені незабаром іти на пенсію. Можеш стати ректором. Ти що, до міністерства ідеш?

- Ні. Та беруть на дуже гарну роботу. Коли влаштуєсь, вам розповім. А поки що не можу.

- Добре, не буду стояти на перешкоді, - підписав ректор заяву і залишив у себе. - Я сам віддам начальнику відділу кадрів.

Павло з полегшенням пішов на кафедру збирати власні речі, наспівуючи подумки якусь веселу пісеньку. Зателефонував дружині, щоб теж подавала заяву. Та не встиг зайти до кабінету, як секретар сказала, що його терміново викликає ректор.

«Що могло статись? Я ж тільки у нього був. Заяву підписав, не дуже розпитуючи. Ми з ним завжди у гарних відносинах. Хтось уже щось на мене нашептав. Зараз буде сварити».

- Чому ти не сказав, що зібрався до Канади? – накинувся сердитий ректор, лише Павло переступив поріг кабінету. - А я не розпитав, зразу підписав заяву. Невже у нас погано працювати?

- Працювати, ви знаєте, я звик. Та зарплатню пропонують в десять раз вищу, службову квартиру, автомобіль. Канадський університет за міжнародним рейтингом в двадцятці найкращих у світі. Нарешті впроваджу свої «мертві» патенти. Діти одержать гарну освіту, значно краще пристосуються до ринкових умов життя.

- А те, що держава потратила на твоє навчання та експертизи і захист дисертацій величезні кошти, тебе, звичайно, не турбує? Ти думаєш повернути ці затрати? До речі, по патентах, де є співавтори, потрібно від кожного взяти заяву, що він претендує, чи не претендує на свою частку авторської винагороди. Заяви обов'язково завірити у нотаріуса, оригінали здати до наукової частини. Це колективна наукова робота, кожен заслужено повинен одержати своє. По акту потрібно здати все майно кафедри господарській частині.

Лише після цього тебе розрахують. Спробуєш раніше втекти з країни, подамо позов до Міжнародного суду. Заява твоя залишається у мене. Ніколи не гадав, що після стількох років спільної роботи ти здатний мене обманути. Був про тебе значно кращої думки.

- Я вас не обманював. Просто сказав, що іду на гарну роботу.
- Все! – махнув рукою ректор. - Виконаєш і розпрощаємось.

Павло вийшов з кабінету, схопився за голову. За навчання та захисти ніби платити не потрібно. Він уже консультувався. А ось взяти заяви від співавторів патентів буде не просто. Прийдеться кожного умовляти, а то й заплатити деяким якісь кошти. Та з коштами у них з дружиною сутужно. Адже потрібно буде купувати квитки до Канади. Квартиру думали поки що не продавати. Може прийдеться повертатись назад. Та потрібно терміново продати. А це значно може зменшити суму продажу. Знову зателефонував Поліні і попросив поки що заяву на звільнення не подавати. Увечері все їй пояснив.

- Невже не міг умовити ректора, щоб зразу звільнив? Тепер прийдеться ходити по університету, мов голий король, - похнюпилась дружина. – Кожен буде розпитувати, як домовився з Канадою. Адже виїхати за кордон на вигідну роботу багато хто хотів би.

- Шила у мішку не сховаєш! Потрібно було зразу про нову роботу сказати ректору. Тепер прийдеться побігати.

Наступного дня про заяву Павла на звільнення на кафедрі уже знали. Знову підступився доцент Петренко:

- Ви ж сказали, що за кордон не їдете. Колектив хотів, щоб ваше звільнення пройшло спокійно, щоб ми завжди згадували вас добрим словом.

- Так мені ж виклик прийшов лише позавчора. А ректору про думку колективу щодо нового завідувача кафедри я скажу. Не хвилюйтесь. Все буде добре. Допоможіть, будь ласка, разом із завідувачем лабораторіями скласти акта про передачу майна кафедри. Я вам буду дуже вдячний.

Кожному із співавторів патентів прийшлося розповісти про майбутній виїзд за кордон. Дехто віднісся схвально і відмовився від своєї частки винагороди. Але більшість наполягали, що при впровадженні винаходів Павло повинен вислати їм належний відсоток коштів, або навіть краще зараз розрахуватись. Доцент Зайцев назвав дуже значну суму, хоч до впровадження було ще далеко.

- Ви ж будете продавати квартиру. Можете зараз заплатити.
- Мені здається, що сума повинна бути набагато меншою, - розгубився Павло. – Невідомо, чи ще впровадиться винахід.
- Впевнений, впровадиться! – гнув своє нахабний Зайцев. – Ви такий настирний, що протиснете нашу розробку. А вона дуже ефективна. Тому моя частка може бути ще більшою. Просто не хочеться вас зараз дуже навантажувати. Немає коштів - потім пришлете.

Аспірант Заброцький взагалі відмовився писати заяву.

- Ви обіцяли допомогти мені у роботі над кандидатської дисертацією, а тепер тікаєте до Канади. Залишаєте мене напризволяще.
- Допоможу обов'язково! - запевняв Мочалов. - Лише там влаштуюсь і через місяців два пришлю основну главу.
- Тоді напишіть зобов'язання, що допоможете, - наполягав ледачай аспірант, який за два роки ще не закінчив писати найлегшу першу главу з огляду літератури.

Павло змушений був написати зобов'язання, що не відмовляється від наукового керівництва аспірантом і допоможе у роботі над дисертацією. Лише після цього Заброцький пішов назустріч.

Такі складні перемовини призвели до того, що Мочалов захворів. Почав стрибати тиск, вечорами боліло серце, голова. Прийшлося звернутись до кардіолога. Було призначено інтенсивне лікування пігулками, крапельницями. Крапельниці ставила вдома медсестра. За тиждень професору стало легше. Павло зателефонував до Торонто, сказавши, що здає справи, на місяць затримується.

Одного дня син Костя прийшов додому дуже засмучений. На запитання матері, що сталось, буркнув:

- Учителька алгебри заявила, що ми незабаром їдемо за кордон. Тому вона не хоче на мене витратити час. Хай за кордоном про мене турбуються учителі. То це правда, мамо? Чому нічого нам зі Світлою не кажете?
- Ми раніше з батьком точно не знали, - винувато відповіла Поліна. - Лише на днях батько отримав контракт. Не хотіли завчасно вас тривожити. Адже могло нічого не вийти. Сьогодні прийде батько з роботи і поговоримо.
- А куди збираємось їхати? І нашої згоди не потрібно? У мене незабаром республіканські змагання з веслування. Хотів показати там високий результат на рівні кандидата у майстри спорту.

- Сину, увечері про все поговоримо. На випадки вчительки у школі не звертай особливої уваги, промовчи. Вона перестане.

Із розмови з дітьми Павло зрозумів, що йому всіма можливими шляхами стараються перешкодити виїхати до Канади. Адже його розробки та винаходи дуже перспективні. Разом з виїздом Павла вони можуть бути для України втраченими. Тому спецслужби уже добрались до дітей. Що будуть перешкоджати, він очікував. Але щоб так нахабно, ніколи не думав. Колись читав роман Тополя «Россия в постели», де дуже яскраво показано біди євреїв, що намагались виїхати з Радянського Союзу у сімдесяті роки минулого століття. То було у країні комуністичної диктатури. Тепер інші часи. Та методи залишились однаковими. Він, щоб не налякати дружину, навіть не розповів Поліні, як з тиждень тому увечері неподалік їхнього будинку до нього причепились двоє незнайомих молодих людей на підпитку. Нахабно вимагали дати грошей на пляшку горілки. Коли відмовив, один вдарив кулаком у груди, а інший зі словами: «Намилюся до Канади?» зробив підніжку. Павло упав на асфальт. Добре, що якраз поряд проходили якісь жіночки і молодики втекли. Могли покалічити. До цього часу болить у грудях.

Тим часом енергійна Поліна інтенсивно займалась продажем квартири. Ціни на нерухомість за останній рік дуже впали. За їх двокімнатну давали не більше вісімнадцяти тисяч доларів. Це було вдвічі менше, ніж дев'ять-десять місяців тому. Вирішили поки що не продавати. Коли все владнається у Канаді, прилетять через рік і продадуть. Позичили тисячу доларів у двоюрідного брата. Дружина знала, що багато речей з собою у літак не візьмуть. Адже прийдеться, сказав Павло, летіти з пересадкою у Парижі, чи Лондоні. Так квитки значно дешевші. У Торонто потрібно все знову купувати. Невідомо ще, як умебльована та службова квартира. Чи не будуть на перших порах спати прямо на підлозі. Голова йшла обертом! На роботі уже знали, що вона має їхати до Канади. Начальство, з яким багато років товаришували, не один раз святкували за столом, виїжджали на природу, готували шашлики, почало косо дивитись. Коли Павло одержав контракт, вона подала заяву на звільнення. І хоч до кінця кварталу був ще місяць, їй наказали підготувати квартальний звіт за показниками, які планувались. Поліна розуміла, що її хочуть підставити. Адже фактичні показники ніколи не співпадали

з плановими, розбіжності завжди були дуже суттєвими. Та нічого робити. Прийшлося зазвичай десятиденну роботу виконати за чотири дні. Звіт голова профспілки два рази повертав на виправлення. Але нарешті підписав з іронічними словами, не піднімаючи голови від паперів: «Будуть помилки, пришлемо на доопрацювання, чекайте», і поставив візу на заяві про звільнення з роботи. «Поцілуй мене, придурку, в одне місце!» - подумки з полегшенням відповіла йому. Згадала, як багато разів оформляла незаконні премії, якісь виплати через підставних осіб, сама з цього не маючи жодної копійки. Завжди потерпала, що при ревізії все з'ясується, її суворо накажуть. А могли й судити.

Діти знайшли свої табелі успішності за минулий рік. Костя взяв дві останні грамоти за успіхи у веслуванні. Світлана розпрощалась з танцюристами у шкільному гуртку. Пухнастого kota Васька та три найкращих вазони всі разом віднесли бабуні. Посиділи на прощання, поцілували, заспокоїли стареньку, яка почала плакати. Обіцяли зразу ж зателефонувати, написати детального листа. Пізно увечері з чотирма середнього розміру валізами на коліщатках, вміст яких Поліна перевіряла та перекладала декілька раз, вони приїхали на залізничний вокзал. Літак відлітав вранці з київського аеропорту Бориспіль. Щоб часом не зустріти когось із знайомих, зайшли до платної зали очікування, де майже нікого не було. Вихід на перон звідти був з лівого боку фойє. В той час, як усі пасажери йшли через правий вихід. Не озираючись, вони тісною групою стали спускатись по сходах. І тут Павло краєм ока побачив, що у їхньому напрямку від вікна бюро довідок дивиться з розкритим ротом доцент Петренко, який підняв руку для привітання. «От дідько! - професор опустив голову та прискорив ходу. - У турботах останніх днів зовсім забув запропонувати ректору його кандидатуру на посаду завідувача кафедри. Тепер буде ображатись, думати, що спеціально. А він же допоміг так гарно скласти акт передачі майна кафедри, що жодного зауваження не було. Я взагалі нікому в університеті не сказав, коли виїжджаю, нормально не попрощався, не наклав стіл. Не хотілось відповідати на незручні запитання, вислуховувати якісь побажання, поради. Що мені можуть поради люди, більшість яких ніколи за кордоном не були. Я сам собі нічого поради не можу. Канада - це чужа, велика, дуже успішна заокеанська країна.

Межує зі Сполученими Штатами Америки. Вони з США живуть у єдиному економічному просторі. Тому культура, освіта, наука, промисловість, громадські порядки там повинні бути практично американськими. Це дуже страшить, хоч за останні сто років до Канади виїхало багато українців. Там велика українська діаспора, є товариство українців. Нас завжди лякали всім американським. Та ми прикладемо максимум зусиль, щоб якнайшвидше освоїтись».

Вражений Петренко зрозумів, що колишній зав кафедри просто тікає з країни, не сказавши колегам доброго слова на прощання. Він відвів погляд, до них не підійшов, не побажав щасливого життя в далекій чужій Канаді.

У Міжнародному аеропорту Торонто їх зустрів віце-ректор університету, тепло привітав, відвіз у своєму розкішному авто на квартиру. Вона знаходилась у спальному районі. Тому міста вони практично й не побачили. У двохповерховому котеджі на декілька квартир піднялись на другий поверх. Вразили чисті сходи, на голубих стінах жодних подряпин, тим більш написів, у коридорі квіти, широкі вікна. Зайшли до просторої п'ятикімнатної квартири. Віце-ректор увімкнув світло, провів по кімнатах. Велика гостинна, дітям кожному своя кімната, для дорослих - спальня, окремий робочий кабінет, гарно обставлена кухня. Скрізь стояли нові меблі, у кожній кімнаті телевізор, приємне освітлення.

- Ось вам чотири комплекти ключів. Інтернет і кабельне телебачення підключені. Павлу Антоновичу вручаю службовий мобільний телефон нашого університету. Влаштовуйтеся, будь ласка. Завтра о десятій годині за Павлом Антоновичем заїде мій помічник, відвезе до університету. Помічник потім повернеться назад, допоможе записати дітей до гімназії. Вона у цьому ж котеджному містечку. Продовольчий супермаркет поряд. Там же і фітнес зала, є перукарні, спортивні тренажери, кімнати для малечі.

Напевне, до мене є якісь питання?

- Я займався веслуванням, - насмілився Костя, який добре знав англійську мову, - і хотів би продовжити тут.

- Жодних проблем, - запевнив віце-ректор. - Місто знаходиться безпосередньо біля великого озера Онтаріо. Там створено всі умови для занять веслуванням та для відпочинку. На покритих лісом

берегах велика кількість чудових кемпінгів, баз відпочинку, пляжів. Більшість городян у вихідні дні відпочивають саме на озері.

Якщо немає питань, то ми з Павлом Антоновичем усі службові справи обговоримо завтра. На все добре!

Діти пішли оглядати свої кімнати. Батьки залишились одні.

- Павле, безкоштовний сир лише у мишоловці! Квартира дуже гарна. Куди нашій старій братись! Але чи нам вистачить коштів платити за таку велику квартиру? Та й ці чудові меблі не безкоштовні, - стурбовано запитала практична дружина.

- У контракті написано, що надається службова квартира і авто. Службову у нас завжди давали за рахунок організації. Будемо надіятись, що тут так само. Давай подивимось кухню.

- Ти завтра в університеті усе розпитай. А то можемо потрапити до великої халепи.

- Не хвилюйся, мила. Вважай, що ми потрапили до раю! Дивись: велика сенсорна індукційна електрична плита з гладесенькою коричневою прозорою поверхнею, поряд – кухонний комбайн, майже до стелі широкий холодильник з двома дверцями, посудомийна машина, електричний чайник, столовий стіл з чотирма гарними кріслами, широка барна стійка, за якою можна поїсти. Який для тебе чудовий простір!

Вони ще оглянули простору спальню з широким двоспальним ліжком, ванну кімнату з напівкруглою ванною-джакузі, туалет, широку лоджію. Все було на перший погляд в ідеальному стані, все блищало і захоплювало. Діти стрибали від задоволення.

Наступного дня Павла зранку відвезли до університету. Потім Поліну з дітьми - до гімназії. Її трьохповерхова будівля знаходилась недалеко. Тут же і стадіон. Директорка подивилась копію контракту, табелі дітей, запитала, чи знають англійську, завела дітей до їхніх класів. Поліну помічник віце-ректора підвіз до котеджу.

- Хочу показати супермаркет, - запропонував привітно. Та у жінки в гаманці було всього сорок доларів. Потрібно було дочекатись чоловіка. Вона подякувала, піднялась до себе. Ще раз уважно оглянула усі кімнати. Чогось ніби не хватало. Через деякий час зрозуміла: немає жодного вазона. Усміхнулась – будуть! З їх благотворним впливом на людину житло завжди значно затишніше.

Павло повернувся увечері. Діти були уже вдома. Вони наперебій стали розповідати батькові про гімназію. Особливо там сподобалось Кості. Він уже познайомився з хлопцем, який теж займається веслувальним спортом. Вони домовились у суботу разом піти до озера на тренувальну станцію.

- Знаєш, батьку, у них значно менше предметів, ніж було у нас. Історію Канади вони вивчали ще у молодших класах всього пів року. А у нас історія України у восьмому і дев'ятому класах. Математики менше. Багато учнів ходять до різних гуртків та секцій. Я ще не визначився, але теж у якийсь запишусь.

- А до мене почав чіплятись негр! – мало не плакала Світлана. - Високий, круглолиций, зовсім не симпатичний. Запросив пересісти за його стіл. Я, звичайно, відмовилась. Не хватало мені негра! Так він на перерві від мене не відходить.

- Ти часом його негром не назвала? – стривожено Костя. - На них потрібно говорити афроамериканець. А то ображатимуться.

- Я з ним взагалі не хочу розмовляти. Тим більш, що він сміється над моїм акцентом. Каже, що не розуміє деяких моїх слів.

- Не стався до нього вороже, не показуй, що не хочеш спілкуватись. Вранці привітайся, після занять: «До побачення!»

- Звідки ти це знаєш? - погладила мати по голові хлопця.

- Так у нашому класі є ще один українець Дмитро. Його родина переїхала сюди два роки тому. Він мені й розповів. Сказав, коли буде у нього вільний час, покаже місто. Адже Торонто практично мегаполіс. Біля трьох мільйонів жителів! Запропонував йому товаришувати, так у нього є дівчина з паралельного класу. Вони разом ходять на спортивні танці. Там заняття кожного дня. Він весь час зайнятий. Знаєте, я зрозумів, що фактично у кожного учня нашого класу є своя дівчина. Деякі на перервах стоять парами навіть з семикласницями. Дмитро сказав, що у них так заведено.

- Ти часом не встиг з якоюсь познайомитись? - стурбовано запитала мати, заглядаючи Кості у вічі.

- Не встиг, не хвилюйся. Вони усі такі розмальовані, мов дорослі.

Поліна сказала чоловікові, що у неї мало коштів на продукти, а вечеряти практично немає що.

- У мене ось останні сто доларів, - простяг гроші Павло. – Хоч і

незручно, та завтра попрошу аванс. Ви до супермаркету ідіть з Костею, а то я трохи стомився.

- Уже працював у своїй лабораторії? Що там за колектив?

- Так. Спочатку повели мене до ректора. Той дуже тепло привітав, запитав, як влаштувались, чи подобається житло, подякував, що я погодився до них приїхати. Коротко розповів, над чим мені прийдеться працювати. А потім повів до лабораторії. Лабораторія закритого типу. Доступ лише співробітникам. Їх одинадцять. Чоловіки і дві жінки. Усі молоді. Найстаршому років сорок. Працюють у білих халатах. Я весь день вивчав теми досліджень і досягнуті результати за останні роки. Замовник – якась фірма. Реальної адреси немає, лише електронна. Роботи дуже багато. З мене взяли підписку про нерозголошення результатів досліджень. При порушенні величезний штраф, а то й підсудна справа. Я підпорядкований безпосередньо віце-ректору. Даремно гроші тут не платять.

- Розібрався? Потягнеш? – схвильовано дружина.

- Якщо не протягну ноги, - пригорнув її і посміхнувся Павло, - то справлюсь. Та про театри, музеї, концерти, фестивалі прийдеться надовго забути. І дітьми ніколи буде займатись.

- Ми й раніше нікуди не ходили, - похнюпилась Поліна.

Через декілька тижнів Павлу здалось, що у одному з чисельних переходів університету промайнула і миттєво зникла незабутня білявка Ванесса, яка, він був впевнений, викрала у нього патент.

«Може здалося? - йойкнуло у серці. - Невже її не попередили, що я приїхав сюди працювати, що ми можемо тут зустрітись і така зустріч для неї буде надзвичайно неприємною? Можу тут подати на неї до суду. Хоч я і не громадянин Канади, та суд, напевне, позов прийме. Але чим я зможу доказати? У мене немає свідків. Я навіть провіднику вагону все про крадіжку не сказав. Але з Ванессою потрібно якось зустрітись, хоч трохи прояснити ситуацію. Запросити до ресторану, там нахабно запитати про крадіжку. Тим більш, що матеріали того патенту потрібні будуть у моїй теперішній роботі. Може вона зовсім й не Ванесса? Може вона і тут полює за кимось? Шпигуни добре маскуються».

З того дня Павло перед обідньою перервою почав чатувати по десять-п'ятнадцять хвилин біля того переходу. Ніби читав у кутку газету. А сам поверх газети уважно розглядав кожну жінку, що про-

ходила повз нього. І нарешті дочекався! Стрімка Ванесса у світло рожевій сукні з такого ж кольору невеликим портфелем у руці йшла прямо на нього.

- Яка приємна зустріч! - опустив газету Павло. - Все мріяв з вами зустрітись після нашої пам'ятної поїздки до Софії. Ви тоді так несподівано зникли. Я не знав, де вас шукати.

- А що ви тут робите? У відрядженні? - ніби нічого у вагоні поїзду «Москва-Софія» між ними не сталось, близько підійшла і мило посміхнулась чарівна Ванесса.

- Запросили сюди працювати. Уже більше місяця, як тут. Ви теж працюєте в університеті?

- Ні. Я недавно переїхала до сина. Влаштувалась у його фірмі. Сюди приходила у справах.

- Якщо ви звільнились, запрошую разом пообідати, - з таємною надією запропонував Павло. - Тут поряд є гарний ресторанчик.

- Згодна. Мені тоді прийшлося вийти з поїзда у Бухаресті. Зате-лефонував син, сказав, що дуже захворів. Терміново полетіла до нього. Ви міцно спали і я не наважилась вас будити.

Ванесса поводи́ла себе так невимушено та розкуто, що Павло засумнівався: «Може вона до зникнення паперів у вагоні не має жодного відношення? Даремно її підозрюю? Якби вона вкрала патент, то це було б зараз видно з її поведінки. Очей не відводить, мило посміхається. Як же ненароком запитати її, що могло статись у вагоні? Адже я спав довго. Купе не було зачинено. У ресторані й поверну́сь до того випадку».

Вони зайшли до ресторану, Павло замовив обід, по келиху вина. Ванесса весь час запитливо поглядала на чоловіка.

- Як вам вдалось потрапити сюди на роботу? Це ж непросто.

- Виступив дуже вдало на конференції в Софії. А ще маю гарні патенти із захисту інформації. Думаю, саме це оцінили фахівці і запросили мене.

- Я у поїзді тоді теж хотіла переговорити про вашу можливість працювати у США, чи Канаді. Адже такі професіонали користуються великим попитом. Син мені весь час нагадував, щоб знайшла ученого вашого рівня. Та не встигла вам про це сказати.

- Наразі пам'ятаю, що у купе після сніданку мені раптово захо-тілось спати. Коли заснув, до купе ніхто не заходив?

- Заходив якийсь приємний чоловік років тридцяти п'яти. Запитав, чи не ви часом їдете на конференцію до Софії. Я підтвердила. Він посидів трохи, випив зі мною чаю. Думав: ви прокинетесь. А потім пішов, сказавши, що не хоче вас турбувати, і ще заїде, щоб переговорити з вами на цікаву для обох тему.

- Ви його більше тоді не бачили?

- Він ще раз заходив. Та ви продовжували спати. Тут незабаром зателефонував син, я зійшла з поїзда.

«Якщо Ванесса не бреше, саме той чоловік міг вкрасти папери. Виходить, за мною давно слідкували. Можливо навіть, що саме хтось з університету Торонто. Швидко вивчили патент і віце-ректор зразу запропонував цю вигідну роботу. Адже до Софії ніхто мені таких пропозицій не робив. Про патент поки що нічого не чути. Але його застосування знадобиться мені саме зараз. Прийдеться запатентувати таку розробку уже в Канаді. Потім це питання детально обдумаю. А зараз хочу якось зацікавити Ванессу. Дуже приємна жінка. Таке знайомство не зайве».

- Може ми з вами ще раз зустрінемося? Земляків тут мало. Спілкування поза межами роботи жодного.

- Із задоволенням, - відверто подалась вперед до чоловіка Ванесса. – У мене теж тут нікого немає, крім сім'ї сина. Живу від них окремо. А хочеться мати й особисте життя. Ось номер мого телефону. Ви теж дайте свій. Я тепер частіше приїжджатиму до вашого університету, - жінка подала Павлу на прощання руку, яку він щиро поцілував. Рука пахла чимось незвично приємним.

«Ми з Поліною живемо майже двадцять років. Ніби все добре. Вона працьовита, гарна домогосподарка, дуже любить дітей, охайна. Та нічим, крім домашньої роботи, не цікавиться. Звичайно, дуже важливо, щоб вдома завжди була смачно приготовлена їжа, гарний посуд, прибрано, чиста постіль, діти доглянуті, затишно. Але ж цього дуже мало! Я постійно з ранку до вечора на роботі. Тепер ось часто затримуюсь у лабораторії. Співробітники тут кваліфіковані, розуміють, що тему потрібно виконати вчасно. Та натхнення, ідеї залежать від мене. А це складно, хоч дуже стараюсь, щоб все йшло за планом. Мені потрібна якась віддушину, відпочинок душі. Думаю, з Ванессою можна розважитись. Ніхто, звичайно, про неї не повинен знати. Постараюсь, якщо вона погодиться, зустрічатись з

нею рідко. У мене ніколи не було коханки. А тут таку чудову жінку вдруге зустрічаю. Це доля!»

Вони стали раз на тиждень-два зустрічатись з Ванессою на її квартирі у зовсім протилежному районі міста. Зі своїм авто це було не складно. Павло почав значно охайніше одягатись, спеціально постійно затримуватись на роботі. Поліна сама розпоряджалась грошми, яких тепер на все хватало, хоч витрати значно зросли. Вона стомлювалась у такій великій квартирі і не звертала уваги, що Павло у ліжку був не таким активним, як раніше. Знала: він важко працює. Все було б добре, якби одного разу вона не поїхала з дочкою у пошуках нової сукні. Знайшли найкращу у далекому супермаркеті. Світлана була надзвичайно задоволена. Поліна ще хотіла купити собі блузку. Та раптом вона побачила, як із супермаркету виходив Павло з якоюсь білявою високою красунею.

«Він же повинен бути на роботі. Зателефонував, що на пару годин затримається. А тут з красунею прогулюється? – лише тепер жінка пригадала, що Павло давненько до неї у ліжку не торкався. - Звичайно, йому зі мною не до інтиму, коли поряд така краля! Може я сама себе розпалюю і у них нічого такого немає? З роботи завжди приходять стомлений. Скаржився, що не все ладиться. Потрібно запитати його про цю красуню».

Павло невимушено сказав, що його співробітниця попросила відвезти додому. Її машина вийшла з ладу, а добиратись далеко. По дорозі зайшли до супермаркету. Він дійсно, того дня й не дуже затримався. Та коли лягли спати і дружина підсунулась до нього, вдавав, що заснув. Хоч вона по диханню чоловіка відчувала: не спить. Такого з ним раніше ніколи не було. Образилась, промовчала.

Через місяців десять змарніла Поліна разом з усміхненою дочкою повернулась на Україну. Син залишився з батьком. Сказала матері, що не змогла пристосуватись до шаленого темпу заокеанського багатого, але зовсім незрозумілого життя. Дочку діймав той самий негр-однокласник. Одного разу на перерві притис Світлану до стіни, ледь не поцілував і сказав, що вона все одно буде його. Потрібно було тікати подалі від гріха. Добре, що квартиру тут вони не продали. Це було єдиною радісною подією за останні місяці. Вдома навіть рідні стіни допомагають.

А ще через два роки повернувся й Павло. За впровадження своїх патентів у Канаді одержав майже п'ятсот тисяч доларів винагороди. Його просили ще попрацювати. Та без дружини і дочки не зміг там жити. Син залишився навчатись в університеті Торонто.

Мерехтять в очах
Безконечний шлях.
Гине, гине в темній мряці
Слід по журавлях...

Березень 2016р.

З М І С Т

1. Зворотній квиток.....	5
2. Бізнесові пасажі.....	32
3. Наукові пристрасті.....	76

Літературно-художнє видання

ПОЛОВИНЧУК Валерій Павлович

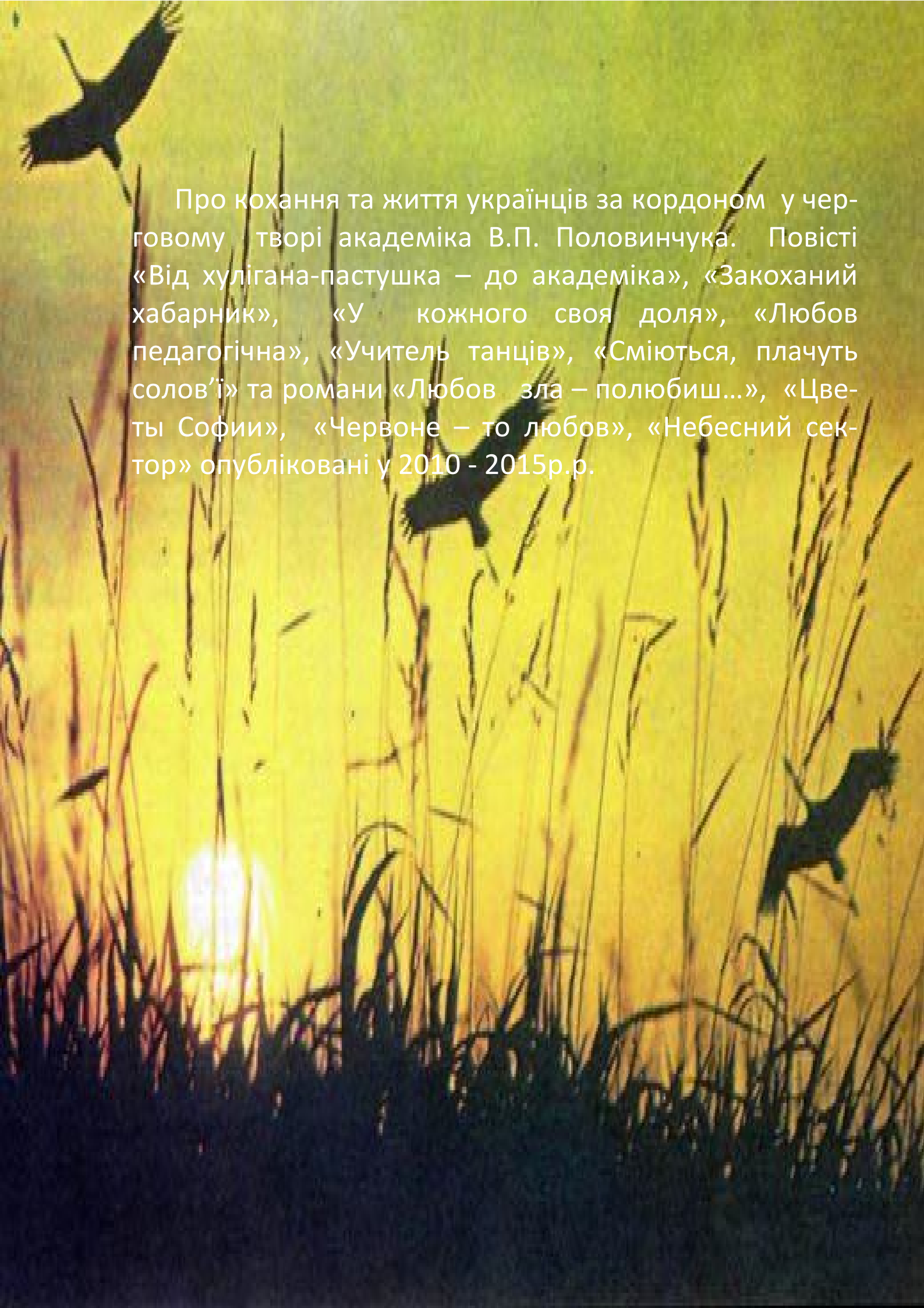
Ф Л О Р И Д А

Р О М А Н

Книга перша

Технічний редактор і коректор О.М. Борисова

Вінниця. Саміздат
Наклад 500 прим. Тел. 65-75-30

A golden sunset over a field of tall grass. The sun is low on the horizon, creating a bright glow. Several birds are silhouetted against the sky, flying in various directions. The grass in the foreground is dark, while the sky is a mix of yellow and orange.

Про кохання та життя українців за кордоном у черговому творі академіка В.П. Половинчука. Повісті «Від хулігана-пастушка – до академіка», «Закоханий хабарник», «У кожного своя доля», «Любов педагогічна», «Учитель танців», «Сміються, плачуть солов'ї» та романи «Любов зла – полюбиш...», «Цвєты Софии», «Червоне – то любов», «Небесний сектор» опубліковані у 2010 - 2015р.р.